

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK VERGİ SİSTEMİNDEKİ UYGULAMALARIN GELİR DAĞILIMINA ETKİLERİ

Fatih ŞEN
MALİYE ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Eda YEŞİL

KIRIKKALE-2022

T.C.
KIRIKKALE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRK VERGİ SİSTEMİNDEKİ UYGULAMALARIN GELİR DAĞILIMINA ETKİLERİ

Fatih ŞEN
MALİYE ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Eda YEŞİL

KIRIKKALE-2022

KABUL-ONAY

Fatih ŞEN tarafından hazırlanan “ TÜRK VERGİ SİSTEMİNDEKİ UYGULAMALARIN GELİR DAĞILIMINA ETKİLERİ ” adlı tez çalışması, aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ / OY ÇOKLUĞU ile Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Doç. Dr. Eda YEŞİL

Maliye Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi,

İmza.....

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Başkan: Prof. Dr. Pelin VAROL İYİDOĞAN

Maliye Anabilim Dalı, Hacettepe Üniversitesi,

İmza.....

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Üye: Doç. Dr. Eda YEŞİL

Maliye Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi,

İmza.....

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Üye: Doç. Dr. Mustafa ÜNVER

Maliye Anabilim Dalı, Kırıkkale Üniversitesi,

İmza.....

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.

Tez Savunma Tarihi:

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Doç Dr. Abdussamed YEŞİLDAĞ

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ETİK BEYANI

Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Fatih ŞEN

27.06.2022

ÖZET

TÜRK VERGİ SİSTEMİNDEKİ UYGULAMALARIN GELİR DAĞILIMINA ETKİLERİ

Kırıkkale Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Maliye Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Doç. Dr. Eda YEŞİL

Haziran 2022, 80 sayfa

Gelir, kişilerin hayatlarını belirleyen önemli bir etkidir. Bu nedenle bireylerin yaşam kalitesini doğrudan etkileyen bir unsurun, toplum içinde adil dağıtılabilmesi için uygulanması gereken politikaların neler olması gerektiği literatürde tartışılan ve araştırılan bir konu haline gelmiştir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde bu sorun kronik hale gelmektedir. Gelir dağılımında adaletin sağlanması devletlerin ekonomik hedefleri arasında yer almaktadır. Bu bağlamda devlet hâkim olduğu araçlarla vergi yükündeki adalet ile toplumsal gelir dağılımındaki adaleti sağlanmaya çalışmaktadır. Gerçekleştirilen bu çalışma ile gelir dağılımında adaletin sağlanabilmesi amacıyla ülkemizde uygulanması gereken vergi politikaları ile uygulanmaması gereken vergi politikaları analizler yapılarak anlatılmaya çalışılacaktır. Bu bağlamda gelişmiş ülkelerle, ülkemizdeki gelir dağılımının ölçme yöntemleriyle karşılaştırılması, OECD ülkelerinin vergi gelirleri ile ülkemizdeki vergi gelirlerinin kıyaslanması, ülkemizde uygulanan matrah artırımları (vergi afları), kayıt dışı ekonominin gelir dağılımına etkileri ele alınmaktadır. Ayrıca matematiksel veriler ve analizler dikkate alınarak Türkiye’de uygulanan vergi politikalarının gelir dağılımı üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri incelenmekte, yorumlanmaktadır.

Anahtar kelimeler: Gelir Dağılımı, Gelir Eşitsizliği, Vergi, Vergi Politikaları.

ABSTRACT

THE EFFECTS OF THE PRACTICES IN THE TURISH TAX SYSTEM ON INCOME DISTRIBUTION

Kırıkkale University

Social Science Institute

Department of Finance, Master's Thesis

Supervisor: Assoc. Prof. Eda YEŞİL

June 2022, 80 pages

Income is an important factor that determines the lives of people. For this reason, what policies should be implemented in order to distribute an element that directly affects the quality of life of individuals in the society has become a subject that has been discussed and researched in the literature. This problem is becoming chronic, especially in developing countries. Ensuring fairness in income distribution is among the economic goals of states. In this context, the state is trying to ensure justice in the tax burden and justice in the distribution of social income with the tools it dominates. With this study, the tax policies that should be applied in our country and the tax policies that should not be applied in order to ensure justice in income distribution will be tried to be explained by analyzing. In this context, the comparison of income distribution in developed countries with the measurement methods in our country, the comparison of tax revenues of OECD countries with tax revenues in our country, the tax base increases applied in our country (tax amnesties), the effects of the informal economy on income distribution are discussed. In addition, the positive and negative effects of tax policies implemented in Turkey on income distribution are examined and interpreted, taking into account mathematical data and analysis.

Keywords: Income Distribution, Income Inequality, Tax, Tax Policies.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimimin zorlu tez sürecinde beni destekleyip yüksek lisans eğitimime başlamama vesile olan Maliye Bölüm Başkanımız Sayın Prof. Dr. Seyfi YILDIZ'a, her zaman hem beni motive eden hem de üstün bilgi ve tecrübeleriyle katkı sağlayan danışman hocam Sayın Doç. Dr. Eda YEŞİL'e ve tez yazım sürecinde bilgi ve deneyimlerinden istifade ettiğim Vergi Müfettişi Abdulkadir KOCA'ya çok teşekkür ederim. Ayrıca hem bu süreçte hem de her zaman desteğini arkamda hissettiğim değerli eşim Merve GÜNAY ŞEN'e çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLOLAR DİZİNİ	ii
ŞEKİLLER DİZİNİ	iii
1. GİRİŞ	1
2. VERGİ KAVRAMI, VERGİ SİSTEMLERİ VE VERGİ TÜRLERİNE İLİŞKİN	3
2.1. Vergi Kavramı	3
2.2. Verginin Doğuşu ve Gelişimi ile Türk Vergi Sistemi	4
2.3. Vergilemenin Amaçları	4
2.3.1. Vergilemenin Mali Amaçları	5
2.3.2. Vergilemenin Ekonomik Amacı	5
2.3.3. Vergilemenin Sosyal Amaçları	5
2.4. Vergileme İlkeleri	6
2.4.1. Adalet İlkesi	6
2.4.2. Genellik İlkesi	7
2.4.3. Belirlilik İlkesi	7
2.4.4. Uygunluk İlkesi	7
2.4.5. İktisadilik İlkesi	7
2.5. Vergi Sistemleri ve Türk Vergi Sistemi	8
2.5.1. Tek Vergi Sistemi	8
2.5.2. Çok Vergi Sistemi	9
2.5.3. Türk Vergi Sistemi	9
2.5.3.1. Gelir Üzerinden Alınan Vergiler	9
2.5.3.1.1. Gelir Vergisi	9
2.5.3.1.2. Kurumlar Vergisi	11

2.5.3.2. Servet Vergileri.....	12
2.5.3.3. Harcama Vergileri	13
2.5.3.3.1. Katma Değer Vergisi	13
2.5.3.3.2. Özel Tüketim Vergisi.....	15
2.5.3.3.3. Özel İletişim Vergisi	16
2.5.3.3.4. Gümrük Vergisi	17
2.6. Vergilerin Mükellefler Üzerindeki Etkileri	18
2.6.1. Vergi Yüğü	18
2.6.1.1. Gelir Grupları Yönünden Vergi Yüğü	19
2.6.1.2. Toplam Vergi Yüğü	19
2.6.1.3. Net Vergi Yüğü	21
2.6.1.4. Gerçek Vergi Yüğü.....	21
2.6.2. Vergi Kapasitesi ve Vergi Gayreti	21
2.6.3. Vergi Baskısı	22
2.6.4. Vergi Uyumu.....	22
2.6.5. Mali Anestezi	23
2.6.6. Verginin Telafisi.....	23
2.6.7. Vergiden Kaçınma.....	23
2.6.8. Vergi Kaçakçılığı	24
2.6.9. Verginin Yansıma Durumu ve Verginin Yerleşmesi	24
2.6.10. Mali Sürüklenme	26
2.6.11. Verginin Amortismanı ve Kapitalizasyonu.....	26
3. GELİR DAĞILIMI KAVRAMI, GELİR DAĞILIMI TÜRLERİ, GELİR DAĞILIMI TEORİLERİ, GELİR DAĞILIMI ÖLÇME YÖNTEMLERİ VE GELİR DAĞILIMIN ETKİLEYEN FAKTÖRLER	29
3.1. Gelir Dağılımı Kavramı	29
3.2. Gelir Dağılımı Türleri.....	30
3.2.1. Kişisel Gelir Dağılımı	30
3.2.2. Fonksiyonel Gelir Dağılımı.....	31
3.2.3. Sektörel Gelir Dağılımı	32
3.2.4. Bölgesel Gelir Dağılımı.....	34
3.3. Gelir Dağılımının Teorik Yapısı.....	35
3.3.1. Fizyokratlar Açısından Gelir Dağılımı	35
3.3.2. Klasik İktisatçılar Açısından Gelir Dağılımı.....	36

3.3.3. Monetarist İktisatçılar Açısından Gelir Dağılımı	36
3.4. Gelirin Dağılımında Ölçme Yöntemleri	37
3.4.1. Lorenz Eğrisi	37
3.4.2. Gini Katsayısı	38
3.4.3. Yüzde Paylar Analizi.....	39
3.4.4. Dalton- Atkinson Ölçütü	40
3.5. Gelir Dağılımı Belirleyen Faktörler.....	41
3.5.1. Üretim Faktörleri.....	41
3.5.2. Faktör Fiyatları	42
3.5.3. Piyasaların Yapısı.....	42
3.5.4. Servet Dağılımı.....	43
3.5.5. Teknolojik Gelişmeler.....	43
3.5.6. Kamu Hizmetleri	43
3.5.7. Siyasal Yapı.....	44
3.5.8. Ekonomik Sistem	44
3.5.9. İktisat Politikaları ve Sosyal Politikalar	45
3.5.10. Ekonomik İstikrarsızlar ve İşsizlik.....	45
3.5.11. Fırsat Eşitliği	46
3.5.12. Sosyal Norm ve Düzenlemeler.....	46
3.5.13. Eğitim Düzeyi.....	47
3.5.14. Globalleşme.....	47
4. TÜRK VERGİ SİSTEMİNDEKİ UYGULAMALARIN GELİR DAĞILIMINA ETKİLERİ	49
4.1. Türk Vergi Sisteminin Gelişimi.....	49
4.1.1. Osmanlı Devleti Döneminde Vergi.....	49
4.1.2. Tanzimat Dönemi Vergi Sistemi.....	50
4.1.3. Cumhuriyet Sonrası Dönemde Vergi	50
4.1.3.1. 1929-1949 Dönemi	50
4.1.3.2. 1950-1979 Dönemi	51
4.1.3.3. 1980 Sonrası Dönem.....	51
4.2. Türkiye'deki Kayıt Dışı Ekonominin Vergilendirilmesi ve Gelir Dağılımına Etkisi	52
4.3. Vergi Afları ve Yapılandırma Kanunları	55
4.3.1. Vergi Affının Nedenleri	58

4.3.1.1. Siyasi Sebepler	59
4.3.1.2. Ekonomik Sebepler.....	59
4.3.1.3. İdari ve Teknik Sebepler.....	60
4.3.1.4. Sosyal Sebepler.....	60
4.4. Özel Tüketim Vergilerinin Sürekli Artırılması.....	62
4.5. Türkiye ile OECD Ülkelerinin Vergi ve Gelir Dağılımı Açısından Değerlendirilmesi.....	64
4.5.1. Türkiye'nin ve OECD Ülkelerinin Gini Katsayılarının Değerlendirilmesi	64
4.5.2. Türkiye'nin ve OECD Ülkelerinin Kişisel Gelir Vergisi Yönünden Değerlendirilmesi	66
4.5.3. Türkiye'nin ve OECD Ülkelerinin Kurumlar Vergisi Yönünden Değerlendirilmesi	68
4.5.4. Türkiye'nin ve OECD Ülkelerinin Toplam Vergi Gelirlerinin Değerlendirilmesi	70
5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME.....	73
KAYNAKLAR	77

TABLÖLAR DİZİNİ

1: Türkiye’de Genel Bütçe Toplam Vergi Gelirleri ile Gelir Vergisi Gelirlerinin Karşılaştırılması.....	10
2: Türkiye’de Genel Bütçe Toplam Vergi Gelirleri ile Kurumlar Vergisi Gelirlerinin Karşılaştırılması.....	11
3: Türkiye’de Genel Bütçe Toplam Vergi Gelirleri ile KDV Gelirlerinin Karşılaştırılması.....	14
4: Türkiye’de Genel Bütçe Toplam Vergi Gelirleri ile ÖTV Gelirlerinin Karşılaştırılması.....	16
5: Türkiye’de Genel Bütçe Toplam Vergi Gelirleri ile ÖİV Gelirlerinin Karşılaştırılması.....	17
6: OECD Üyesi Ülkelerde Toplam Vergi Yüğü.....	20
7: Yıllara Göre Türkiye’de Milli Gelirin Fonksiyonel Dağılımı.....	30
8: Yıllara Göre Türkiye’de Milli Gelirin Fonksiyonel Dağılımı.....	31
9: Ana İktisadi Faaliyet Kollarının Türkiye’de Milli Gelir İçindeki Payı (%).....	33
10: Bölgesel Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, İktisadi Faaliyet Kollarına (A10) Göre, Zincirlenmiş Hacim Endeksi (%).....	34
11: Türkiye’de Hesaplanan Gini Katsayısı Oranları (%), 2011-2020.....	39
12: Sıralı Yüzde 20’lik Gruplar İtibarıyla Yıllık Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirinin Dağılımı (%), 2011-2020.....	40
13: Türkiye’de Vergi Afları (1960-2021).....	57
14: Türkiye ve OECD Gini Katsayıları (2005-2019).....	64
15: Türkiye ve OECD Kişisel Gelir Vergisi Oranları (2005-2020).....	66
16: Türkiye ve OECD Kurumlar Vergisi Oranları (2005-2020).....	69
17: Türkiye ve OECD Toplam Vergi Gelirlerinin Oranları (2005-2020).....	70

ŞEKİLLER DİZİNİ

1: Lorenz Eğrisi.....	37
-----------------------	----

1. GİRİŞ

Gelir dağılımı mal veya hizmet ticareti sonucunda elde edilen gelirin kişiler, üretim faktörleri, coğrafi konumlar veya sektörler arasındaki bölüşümdür. Diğer bir ifade ile toplam gelirin ekonomik faktörler arasında paylaşımıdır. Gelirin adil ve eşit dağıtılabilmesi amacıyla devletler ekonomiye müdahale edici politikalar uygulamaktadırlar. Uygulanan politikalar ile gelir dağılımında adaletin sağlanmasının yanı sıra sosyal ve siyasi hayat üzerinde de pozitif etki yaratma hedeflenmektedir.

Gelirin dağılımı her ülke ekonomisi için devamlılık arz eden bir sorundur. Gelir dağılımındaki eşitsizliğe sebep olan birçok etken bulunmaktadır. Bu etkenlerin en önemlilerinden biri de şüphesiz uygulanan vergi politikalarıdır. Bir politika aracı olan vergiler gelir dağılımının düzenlenmesinde başlıca rol oynamaktadır. Ülkemizde içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde dolaylı vergilerin ağırlıklı olduğu görülmektedir. Bunun temel sebebi gelişmekte olan ülkelerin ekonomik anlamda hassas bir yapıda olmasıdır.

Ülkemizde uygulanan dolaylı ve dolaysız vergiler politikaları incelenmiş ve yıllar itibariyle verileri ele alınmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde dolaylı vergilerin toplam gelir içerisindeki payı yüksek olduğu görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde ise dolaysız vergilerin gelir içerisindeki payının yüksek olduğu söylenebilir. Gelişmiş ülkelerde dolaysız vergilerden elde edilen hasılatın yüksek olmasının sebebi ülkelerin ekonomik gücü ve vergi sisteminin oturmuş olmasıyla ilgilidir. Dolaylı vergiler kısa vadeli gelir kaynağı iken dolaysız vergiler uzun vadede gelir kaynağıdır. Bu çalışmada Gelir idaresi başkanlığından alınan verilere göre ülkemizde tahsil edilen dolaylı ve dolaysız vergilerin toplam tahsil edilen vergi gelirleri içindeki oranları ile bu oranların OECD ülkelerindeki oranları ile karşılaştırılması yapılmış ve yorumlanmıştır.

Çalışmamızda ülkemizde çıkarılan vergi aflarının gelir dağılımına etkisi incelenmiştir. Cumhuriyet tarihi boyunca ülkemizde sürekli vergi affı uygulanmıştır. Ülkemizde sadece 1980 yılından günümüze kadar 19 vergi affı getirilmiştir. Getirilen

afların amaçları yıllar itibariyle irdelenerek afların olumlu ve olumsuz etkileri ele alınmıştır.

Çalışmada OECD lkeleri ile ülkemizdeki gelir dağılımının lme yöntemleriyle karşılaştırılması, ülkemizde uygulanan matrah artırımları (vergi afları),kayıt dışı ekonominin gelir dağılımına etkileri ele alınmaktadır. Elde edilen matematiksel veriler ve analizler dikkate alınarak Türkiye’de uygulanan vergi politikalarının gelir dağılımı üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri incelenmekte, yorumlamaktadır.

2. VERGİ KAVRAMI, VERGİ SİSTEMLERİ VE VERGİ TÜRLERİNE İLİŞKİN

2.1. Vergi Kavramı

Vergi kavramı kişilerin toplumsal hayata geçmesi ile birlikte doğan devlet bilincinin oluştuğu tarihlere dayanmaktadır. Vergi, devletin temel harcamalarını finanse edebilmesi açısından en önemli gelir kaynağıdır. Ayrıca vergi sadece devlet açısından bir gelir kaynağı değil aynı zamanda bir maliye politikası aracıdır.

Vergi kavramı varoluşundan günümüze kadar pek çok kez tanımlanmıştır. Bu sebeple verginin tanımıyla ilgili tam bir kanaat oluştuğu söylenemez (Turhan, 1998). Bu tanımların bir kısmı aşağıda belirtildiği gibidir:

- * Vergi, devletin gereksinimlerin karşılanabilmesi amacıyla toplumu oluşturan kişi ve kuruluşlardan cebri olarak elde ettiği maddi değerdir (Pehlivan M. S., 2014).
- * Klasik maliye ekolüne göre vergi, kamu giderlerinin finansmanı için bireylerden alınan karşılıksız, ihtiyari olmayan ve belirlenen ölçülere göre alınan nakdi değerlerdir.
- * Modern maliye ekolüne göre vergi; bireylerden kamu giderlerinin tahsili veya devletin sosyo-ekonomik hayata etki edebilmesi amacıyla cebri ve karşılıksız alınan değerdir (Türk, 2010).
- * Tüm yönleriyle vergi kavramı açıklanacak olursa, devletin kanunlara dayanarak kamu hizmetlerinin gereğinde kullanılmak üzere cebren karşılıksız olarak kişi veya tüzel kişilerden almış olduğu nakdi değerdir (Ataç, 2009).

Faydalanma teorisine göre vergi, devletin bireylere sunmuş olduğu menfaatin karşılığıdır. Her ne kadar tanımlarda karşılıksız olduğu belirtilse de bireysel faydalanma teorisi dikkate alındığında aslında bireyler elde ettiği fayda sebebiyle vergi ödemektedirler.

Sosyal devlet teorisine göre, kamu kuruluşları toplumsal ihtiyaçların sağlanabilmesi amacıyla kurulur ve her kuruluşun ayrı bir görevi vardır. Dolayısıyla bu kuruluşların

giderlerinin bireylerden ödeme gücüne göre vergi alınarak finanse edilmesiyle sosyal anlamda eşitlik sağlanmaktadır. Bu teoriye göre birey değil toplumsal fayda önemlidir. Alınan vergilerde kişilerin değil toplumun ihtiyaçları dikkate alınmaktadır (Kargı, 2011).

1982 Anayasası'nın 73. maddesinde "Vergi Ödevi" başlığı altında; *"Herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, malî gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür. Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır. Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır. Vergi, resim, harç ve benzeri malî yükümlülüklerin muaflık, istisnalar ve indirimleriyle oranlarına ilişkin hükümlerinde kanunun belirttiği yukarı ve aşağı sınırlar içinde değişiklik yapmak yetkisi Cumhurbaşkanına verilebilir."* denilmektedir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982). Belirtilen maddeden de anlaşılacağı üzere; vatandaş ayrımı yapılmaksızın herkesin vergi ödemekle yükümlü olduğu, vergi tutarı belirlenirken mali gücün dikkate alınacağı ve amacının sosyal olduğu vurgulanmıştır.

2.2. Verginin Doğuşu ve Gelişimi ile Türk Vergi Sistemi

Vergi kavramı devletin oluşmasıyla ortaya çıkmıştır. Ancak vergilerin ilk çıkış tarihi olarak veya hangi devlet tarafından ortaya konulduğu hakkında kesin bir bilgi bulunmamaktadır. Vergilerle alakalı tespit edilen en eski kayıtlar Eski Mısır'da yer almaktadır. Alınan verginin ise köylüden tarım ürünleri sebebiyle alındığı tespit edilmiştir. Başka bir kayıta ise 11.yüzyılda Hindistan'da cizye adında vergi uygulandığı tespiti yapılmıştır (Şenyüz, 2013).

Tarihte anayasal düzenin ilk adımı olarak görülen Magna Carta 1215 yılında İngiltere kralının yetkililerinin kısıtlandığı ve derebeylere bazı haklar tanıyan belgedir. Bunun yanı sıra kralın vergi alırken yetkileri de sınırlandırılmıştır. Bu yönüyle Magna Carta vergide kanunilik ilkesinin ilk adımıdır (Şenyüz, 2013).

2.3. Vergilemenin Amaçları

Verginin amaçları mali (fiskal) ve mali olmayan (ekstra fiskal) amaçlar olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Verginin mali amacı kamu giderlerinin finansmanını sağlamaktır. Verginin mali olmayan amacı ise iktisadi ve sosyal amaçtır.

Verginin devlet kavramının tarih boyunca değişimi ve devletin ekonomiden sosyal hayata kadar etkisini artırmasıyla birlikte değişikliğe uğramıştır. Klasik iktisadi ekole göre devlet müdahaleci olmayan ve bireylerin kararlarında etkili olmayan bir unsur iken keynesyen ekolde devlet müdahaleci ve bireylerin aldıkları kararlarda etkilidir. Devlet ekonomik, sosyal ve mali amaçlara hedeflere müdahale etmek istediği nispette ve türde vergi çıkarır (Devrim, 1996).

2.3.1. Vergilemenin Mali Amaçları

Vergilemenin mali amacı; devletin sorumluluklarını yerine getirebilmesi için kişi veya tüzel kişilerden maddi destek almasıdır. Başta iç ve dış güvenliği sağlamak, eğitim ve sağlık olmak üzere devletin vatandaşlarına karşı birçok sorumluluğu bulunmaktadır. Bu kapsamda devletin görevlerine yerine getirebilmesi amacıyla vergi toplaması, verginin amacıdır (Bülbül, 2016).

Vergilemede mali amaca ulaşabilmek için tarh, tahakkuk ve tahsil sisteminin düşük maliyetli olması ve toplanan vergide adalet ilkesi gözetilmek kaydıyla herkesten geliri nispetinde vergi alınmalıdır (Susam, Kamu Maliyesi, 2016).

2.3.2. Vergilemenin Ekonomik Amacı

Vergilemenin iktisadi hedefi, ekonomik istikrar, ekonomik büyüme ve ekonomik büyümenin halka yansıtılmasıdır. Bu amaçlar doğrultusunda devlet destekleme kapsamında toplanan vergilerde kişilere göre muafiyet ve konulara göre istisnalar getirebilir. Bazen de istenilmeyen alanlarda yapılan yatırımları ve büyümeyi engellemek amacıyla kısıtlamaya gidebilir (Edizdoğan, 2018).

Vergilemenin ekonomik hedeflerden biri de açıkların finanse edilmesidir. Enflasyon ve ödemeler dengesi açıkları gibi problemlerin çözülmesi ve kaynakların verimli kullanılması amacıyla vergileme politikası değiştirilebilmektedir (Akdoğan, 2007).

2.3.3. Vergilemenin Sosyal Amaçları

Vergilemenin sosyal amacı gelir dağılımında adaleti sağlamaktadır. Devletin olmadığı serbest piyasa koşullarında gelir dağılımı çarpıktır. Bu durum halk arasında huzursuzluk yaratır. Devlet vergi politikasını oluştururken adaletli davranmak suretiyle yüksek gelir elde edenlerden düşük gelir edenlere göre daha yüksek oranlarda vergi belirlemesi çarpık olan gelir dağılımını düzeltir (Eker, 1997).

Vergilemenin sosyal amacına ulaşması için artan oranlı tarife, asgari geçim indirme, ayırma ilkesi gibi yöntemler uygulanmakta ve bu yöntemlerle orta ve düşük gelirli kişilerin vergisel yükü azaltılarak toplumun refah seviyesinin yükseltilmesi sağlanmaktadır (Aksoy, 1998).

2.4. Vergileme İlkeleri

Vergilendirme ilkeleri, vergilerden beklenen ekonomik, sosyal ve mali hedeflere ulaşmak amacıyla verginin uygulanması esnasında dikkate alınması gereken kurallardır. Verginin salınması ile ilgili ilkeler geçmişten günümüze kadar maliye teorisyenlerince geliştirilmiştir (Özbilen, 2010).

Vergileme ilkelerinin oluşturulmasında toplumsal hayat dikkate alınmaktadır. Toplumsal hayatın gelişmesiyle ve yeni düşüncelerin oluşması ile birlikte ilkelerde değişikliğe uğrayabilir. Vergileme ilkeleri arasındaki en önemli ilke adalet ilkesidir. Ülkeler adalet ilkesi başta olmak üzere belirlilik, uygunluk, iktisadilik gibi ilkeleri de göz önünde bulundurarak verimli bir sistemi hedeflemektedirler (Saraç, 2010).

2.4.1. Adalet İlkesi

Vergileme sisteminin oluşturulmasında en önemli ilke adalet ilkesidir. Adil vergi sisteminden maksat uygulanacak olan vergilerde kişilerin hakları gözetilmesidir. Adalet ilkesi bireylerin mali güçlerine göre vergilerin dağıtılmasıdır. Vergi de adaletten maksat yatay ve dikey eşitliğin sağlanmasıdır. Yatay eşitlik, aynı veya benzer durumda bireylerin aynı vergilendirmeye tabi tutulması iken, dikey eşitlik farklı durumda olan bireylere farklı vergilendirme yapılmak suretiyle eşitliğin sağlamaktadır.

Vergilemede adalet ilkesi iktisat ekollerine göre değişir. Klasik ekole göre, devlet özel piyasaya müdahaleci değildir. Bu minvalde alınan vergilerin amacı mali fonksiyonun yerine getirmesidir. Öte yandan keynesyen ekole göre ise özel piyasalar tam rekabet seviyesine ulaşmadığı için devlet müdahalesi gereklidir. Bu sebeple uygulanacak olan vergilerin amacı mali, iktisadi ve sosyal fonksiyonların yerine getirilmesidir (Edizdoğan, 2007).

Vergilemede adalet ilkesinin yerine getirilebilmesi için vergi kanunlarının adaletli bir şekilde oluşturulmasının yanı sıra oluşturulan bu kanunların etkin bir şekilde uygulanması gerekmektedir.

2.4.2. Genellik İlkesi

Vergide genellik ilkesinden maksat devletin sadece vatandaşlarından değil toplumu oluşturan herkesten vergi almasını alınmasını ifade etmektedir. Genellik ilkesinin doğru bir şekilde uygulanması gelir dağılımının eşit yayılmasında olumlu etki yaratmaktadır. Ancak kimi zaman politik kimi zaman ise ekonomik nedenlerle kanunlara getirilen muafiyet ve istisnalar genel ilkesini zedelemekte ve gelir dağılımında adalet bozmaktadır (Devrim, 1996).

2.4.3. Belirlilik İlkesi

Belirlilik ilkesi vergi kanunlarının net ve anlaşılır olmasıdır. Verginin matrahının belirleyen unsurlar verginin oranı vade tarihi ve cezalarının tereddüte mahal bırakmayacak şekilde yürürlüğe konulmasıdır. Belirlilik ilkesinin sağlanamaması durumunda keyfilik artar. Vergi ahlakı olan mükellefler zarar görür (Devrim, 1996).

2.4.4. Uygunluk İlkesi

Vergilerin toplumun mali gücü dikkate alınarak uygulanmasını ifade eder. Devlet vergi tahakkuku ve tahsili yaparken mükelleflerin mali, ekonomik ve sosyal durumlarını gözardı etmemelidir. Aksi halde devlet kısa vadede gelir elde ederken uzun dönemde topluma yük oluşturduğundan daha fazla harcama yapmak durumuna kalır. Uygunluk ilkesi vergiden hem vergiden kaçınmayı azaltır hem de vergilemede adalet ilkesini sağlar (Herekman, 1989).

2.4.5. İktisadilik İlkesi

İktisadilik ilkesi iki yönden açıklanmaktadır. Birincisi devletin vergi tahsilatı yaparken uygulayacağı sistemin düşük maliyetli olmasıdır. İkincisi ise vergi borcu üstüne düşen mükellefin vaktini almaması ve iktisadi yönden alacağı kararları etkilememesi gerekmektedir (Özbilen, 2010).

2.5. Vergi Sistemleri ve Türk Vergi Sistemi

Vergi sistemi kavramı ülkeden ülkeye değişiklik göstermektedir. Ülkelerde ekonomik sosyal dinamiklere göre uygulanacak vergiler belirlenir. Aksi halde bireyler vergileri benimsemez ve vergi amacına ulaşamaz. Bu sebeple vergi ahlakı bulunan ülkelerle vergi ahlakı bulunmayan ülkelerde vergi sistemi aynı olmamalıdır.

Vergi sistemi düzenlenirken ülkenin geleneksel yapısı dikkate alınmaktadır. Bireyler üzerinde alışlagelmiş olan vergilerin yapmış olduğu baskı azalmaktadır. Ancak yeni vergilerin konulması durumunda bireyler büyük tepki vermektedir.

Ülkelerin yönetim biçimleri de vergi sistemini etkilemektedir. Ülkelerin yönetim sistemleri çağdaşlaşma ve yeni gelişmeler sebebiyle değişikliğe uğrarlar. Bu durumda vergi sisteminde değişikliklere yol açmaktadır.

Vergi sistemlerinin ülkeden ülkeye farklılık göstermesinin bir diğer nedeni ekonomik etkenlerdir. Ekonomik yapıları birbirinden farklı olan ülkelerin vergi sistemleri de farklıdır (Herekman, 1989).

Vergi sistemi kavramı literatürde tek vergi sistemi ve çok vergi sistemi olarak ikiye ayrılmaktadır (Herekman, 1989).

2.5.1. Tek Vergi Sistemi

Tek vergisi sisteminde amaç belirlenen tek bir konuda vergi alınmasıdır. Alınacak olan vergi belirlenirken uygulamaya konulacak olan verginin adil, düşük masraf ve yüksek tahsilat kriterleri dikkate alınır.

Tek vergi sisteminin çıkışı Fizyokratlardır. Fizyokratlar tek vergisi sistemini bulmuş, verginin topraktan alınmasını gerektiğini belirtmiş ve bu verginin arazi vergisi olmasını savunmuşlardır. Ancak hesaplanması gereken vergi de uzlaşmamışlardır. Tek vergi sistemini benimseyenlerin bir kısmı arazinin değeri nispetinde, bir kısmı elde edilen kara göre bir kısmı ise elde edilen hasılatı göre verginin belirlenmesini savunmuşlardır. Günümüzde topraktan alınan tek vergi sistemi şekil değiştirmiştir. Arazide üretilen üründen elde edilen gelir Zirai kazanç, kiraya verilmesinde gayrimenkul sermaye iradı ve arazinin değeri için ise emlak vergisi alınmaktadır.

2.5.2. Çok Vergi Sistemi

Günümüzde devletlerin mali, ekonomik ve sosyal hayatı düzenleme gibi sorumlulukları bulunmaktadır. Bu sorumlulukları yerine getirebilmek için vergi gelirine ihtiyaç duymaktadır ve tek vergi sistemi bu ihtiyacı karşılamamaktadır. Tek vergi sisteminin devlet ihtiyaçlarını karşılamaması sebebiyle çok vergi sistemi benimsenmiştir.

Çok vergili sistemde birçok vergi kaynağı bulunmaktadır. Devletlerin vergi toplama alanı çok geniştir. Bu durum ekonominin kötü olduğu zamanlarda bireylerin gelirlerine çok yansımaktadır. Bireylerin tepkilerini azaltmak için devletler dolaylı vergilere başvurarak mali anestezi etkisi yaratmak suretiyle vergi toplamaktadır (Herekman, 1989)

2.5.3. Türk Vergi Sistemi

Servet vergileri menkul ve gayrimenkul sahibi bireylere uygulanan biri vergi türüdür. Bu vergi türünde vergi matrahı menkul veya gayrimenkulün değeri baz alınarak hesaplanır. Bu durumda gelir vergisi gibi servet vergileri de vergi dağıtımında adalet ilkesini sağlamaktadır.

Harcama vergileri tüketim ihtiyaçları sebebiyle alınır. Bu vergi servet ve gelir vergisinin aksine adil değildir. Bireylerin gelir durumları göz edilerek alınan mal veya hizmete vergi konulur. Hal böyle olunca herkes aynı vergiyi ödemek zorunda kalır. Bu durumda tersine artan oranlı etki yaratarak düşük gelir elde eden bireyler daha fazla vergi öder (Ulusoy, 2016).

2.5.3.1. Gelir Üzerinden Alınan Vergiler

Birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de vergiler konusuna göre gelir, servet ve tüketim vergileri olmak üzere ayrılmıştır. Gelir vergisi, gelir dilimlerine göre vergilendiği için yani artan oranlı vergileme yöntemi uygulandığından düşük gelir elde eden bireylerden daha az vergi alınırken, yüksek gelir elde edenlerden daha yüksek vergi alınmak suretiyle adil vergi dağıtımı sağlanır.

2.5.3.1.1. Gelir Vergisi

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunun 1. maddesinde gelirin tanımı yapılmış olup söz konusu madde de gelirin, gerçek kişiden bir takvim yılı dikkate alınarak elde edilen

kazanç ve iratların safi toplamı olduğu belirtilmiştir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere gelir vergisi subjektif karakterli bir vergidir. Bireylerin kişisel ve ailevi durumları göz ardı edilmez.

Gelir vergisinde verginin mali amaçlarına ulaşmasında etkilidir. Vergi matrahı hesaplanırken artan oranlı tarife uygulamasının yanı sıra en az geçim indirimi, ayırma ilkesi gibi yöntemlerle vergi adaletinin sağlanması bir nevi araçtır. Böylece kişiler kazançlarıyla orantılı vergi öderler ve tepkiye yol açmaz. Ayrıca tarifelerde dilim tutarları her sene enflasyona göre güncellenir. Bu güncelleme ile bireyler enflasyon sebebiyle fazla vergi ödemekten kurtulur.

Gelir vergisi dolaysız bir vergi olduğundan ve bireylere özgü olduğundan yansıtılması zordur. Yansıtılmasının zor olması nedeniyle bireyler vergi yükünü hisseder. Vergi incelemelerinin az olduğu dönemlerde bireylerin vergi kaçırma gayreti artar ve bu durum vergi gelirlerinin düşmesine neden olur (Şen, 2016).

Tablo 1: Türkiye’de Genel Bütçe Toplam Vergi Gelirleri ile Gelir Vergisi Gelirlerinin Karşılaştırılması

GELİR VERGİSİNİN GENEL BÜTÇE VERGİ GELİRLERİ İÇİNDEKİ PAYI (2000- 2021)			
Yıllar	Vergi Gelirleri Tahsilatı	Gelir Vergisi Tahsilatı	Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)
2000	26.503.698	6.212.977	23,4
2001	39.735.928	11.579.424	29,1
2002	59.631.868	13.717.660	23
2003	84.316.169	17.063.761	20,2
2004	101.038.904	19.689.593	19,5
2005	119.250.807	22.817.530	19,1
2006	151.271.701	31.727.644	21
2007	171.098.466	38.061.543	22,2
2008	189.980.827	44.430.339	23,4
2009	196.313.308	46.018.360	23,4
2010	235.714.637	49.385.289	21
2011	284.490.017	59.885.000	21
2012	317.218.619	69.671.645	22
2013	367.517.727	78.726.008	21,4
2014	401.683.956	91.063.306	22,7
2015	465.229.389	105.395.330	22,7
2016	529.607.901	123.686.147	23,4
2017	626.082.415	143.962.939	23
2018	738.180.401	175.420.074	23,8
2019	820.148.186	207.849.896	25,3
2020	983.258.493	203.986.510	20,7
2021	1.395.545.673	285.582.358	20,5

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı (2022), “Gelir Vergisinin Genel Bütçe İçindeki Payı (2000-2021)”

Gelir vergisinin şahsi olması, artan oranlı olması ve safi olarak hesaplanması gibi özellikleri nedeniyle vergi adaletine ulaşmada uygun bir araç olarak değerlendirilmesi mümkündür. Tablo-1’de görüleceği üzere, ülkemizde tahsil edilen gelir vergisinin toplam tahsil edilen vergi gelirleri içindeki ortalama oranı %22,3’tür. Bu oranın gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında bir hayli düşük olduğu ve ülkemizde toplanan vergide adaletin sağlanamadığı söylenebilir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2022).

2.5.3.1.2. Kurumlar Vergisi

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunun 1.maddesinde kurumlar vergisi mükellefleri tek tek sayılmış aynı kanunun 6.maddesinde kurumların hesap dönemi içindeki safi kurum kazançlarının vergi matrahını oluşturduğu belirtilmiştir. Kurumlar vergisinin konusu gelir vergisinde belirtilen gelir unsurlarını kapsamaktadır. Tam mükellef kurumların elde ettiği tüm kazançlar ticari kazanç olarak sayılmakta iken dar mükellef olan kurumların elde ettiği kazançlar duruma göre farklılık göstermektedir. Kurumlar vergisi objektif karakterli bir vergi olup kurumlar vergisinin hesaplanmasında gelir vergisinin aksine düz oranlı tarife uygulanmaktadır (Arslan, 2012).

Kurumlar vergisi objektif karakterde bir vergi olması ve kurumların ortaklarından ayrı bir tüzel kişiliğe sahip olması nedeniyle gelir vergisine kıyasla daha az tepkiyle karşılanmaktadır. Ayrıca kurumların ayrı bir tüzel kişiliğinin olması iktisadi ve mali anlamda bağımsız olmasını sağlar ve tahsilatı kolaylaştırır (Şenyüz, 2013).

Tablo 2: Türkiye’de Genel Bütçe Toplam Vergi Gelirleri ile Kurumlar Vergisi Gelirlerinin Karşılaştırılması

KURUMLAR VERGİSİNİN GENEL BÜTÇE VERGİ GELİRLERİ İÇİNDEKİ PAYI (2000-2021)			
Yıllar	Vergi Gelirleri Tahsilatı	Kurumlar Vergisi Tahsilatı	Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)
2000	26.503.698	2.356.787	8,9
2001	39.735.928	3.675.665	9,3
2002	59.631.868	5.575.495	9,3
2003	84.316.169	8.645.345	10,3
2004	101.038.904	9.619.359	9,5
2005	119.250.807	11.401.986	9,6
2006	151.271.701	12.447.354	8,2
2007	171.098.466	15.718.474	9,2
2008	189.980.827	18.658.195	9,8
2009	196.313.308	20.701.805	10,5

Tablo 2: Türkiye’de Genel Bütçe Toplam Vergi Gelirleri ile Kurumlar Vergisi Gelirlerinin Karşılaştırılması (Devamı)

KURUMLAR VERGİSİNİN GENEL BÜTÇE VERGİ GELİRLERİ İÇİNDEKİ PAYI (2000-2021)			
2010	235.714.637	22.854.846	9,7
2011	284.490.017	29.233.725	10,3
2012	317.218.619	32.111.820	10,1
2013	367.517.727	31.434.581	8,6
2014	401.683.956	35.163.517	8,8
2015	465.229.389	37.009.625	8,0
2016	529.607.901	46.898.425	8,9
2017	626.082.415	57.868.208	9,2
2018	738.180.401	84.132.155	11,4
2019	820.148.186	87.528.217	10,7
2020	983.258.493	112.871.319	11,5
2021	1.395.545.673	190.148.125	13,6

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı (2022), “Kurumlar Vergisinin Genel Bütçe İçindeki Payı (2000-2021)

Kurumlar vergisi her ne kadar safi olarak hesaplansa da düz oranlı tarifenin uygulanması ve objektif karakterli bir vergi olması nedeniyle vergi adaletini bozmaktadır. Tablo-2’de görüleceği üzere, ülkemizde tahsil edilen kurumlar vergisinin toplam tahsil edilen vergi gelirleri içindeki ortalama oranı %9,7’tür. Bu oranın gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında bir hayli düşük olduğu söylenebilir (Gelir İdaresi Başkanlığı, 2022).

2.5.3.2. Servet Vergileri

Servet vergisi, vergi zamanında bireylerin sahip olduğu mal varlığı üzerinden vergilendirilmesidir. Servet vergilerinin bir kısmı dönemsel ve sürekli olarak hesaplanırken bir kısmı da bir defaya mahsus hesaplanmaktadır. Servet vergisi subjektif, artan oranlı tarifeye sahip ve yansıtılamaz vergi türüdür. Bu yönüyle gelir vergisi gibi servet vergisinde de adalet ilkesi gözetilmektedir.

Emlak vergisi, motorlu taşıtlar vergisi ve veraset intikal vergisi servet vergilerine örnek gösterilebilir. Bir defaya mahsus alınan servet vergisi ise savaş, seferberlik ve kriz gibi dönemlerde ödeme gücü bulunan ve mal sahibi olan bireylerden alınan vergi türüdür.

Emlak vergisi ülkemizde uygulanan eski vergilerden biridir. Konusunu ülkemizde bulunan bina, arazi ve arsalar oluşturmaktadır. Emlak vergisini ülkemizde belediyeler toplamaktadır (Edizdoğan, 2018).

Veraset ve İntikal Vergisi Kanunu 1.maddesinde *“Türkiye Cumhuriyeti tabiiyetinde bulunan şahıslara ait mallar ile Türkiye’de bulunan malların veraset yoluyla veya herhangi bir suretle olursa olsun ivazsız bir tarzda bir şahıstan diğer şahsa intikali”* şeklinde hüküm bulunmaktadır. Kanun maddesinden de anlaşılacağı üzere, vergi konusunu her türlü elde edilen ivazsız iktisap, miras sebebiyle intikal bağışlar ikramiyeler oluşturmaktadır (Öncel, 2013).

Motorlu taşıtlar vergisinin konusu motorlu taşıtlar vergisi kanununda sayılan motorlu taşıtlar, uçak ve helikopter oluşturmaktadır. Motorlu taşıtlar vergisinde de bireylerin gelirleri dikkate alınmaz. Vergi matrahını taşıtların motor gücü, silindir hacmi ve ağırlığı gibi unsurlar oluşturmaktadır.

2.5.3.3. Harcama Vergileri

Harcamalar üzerinden alınan vergiler dolaylı vergiler kapsamındadır. Harcama vergilerinin en önemlileri Katma Değer Vergisi, Özel Tüketim Vergisi, Özel İletişim Vergisi, Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi ve Şans Oyunları Vergisi, Gümrük Vergisi, Damga Vergisidir.

Harcama vergileri tüketimle birlikte oluşan ve nihai tüketiciye yansıtılan dolaylı vergilerdir. Alınan mal veya hizmetin içinde olan harcama vergisi bireyler tarafından hissedilmemektedir. Bu duruma “mali anestezi” denilmektedir (Susam, 2016).

Harcama vergilerinin tahsilatı devlet için kolaydır. Ancak vergi adaleti ilkesi ile uyuşmamaktadır. Alınan vergi de bireylerin ödeme gücü gözetilmez. Mal veya hizmete göre belirlenen vergi ekonomik ve sosyal anlamda olumsuzlar yaratmakta olup verginin yüklenicisinin kim olduğu tespit edilemez.

2.5.3.3.1. Katma Değer Vergisi

Ülkemizde harcama vergileri içerisinde en yaygın olarak uygulanan vergi Katma Değer Vergisidir. Bu vergi mal veya hizmetin üretilmesinden nihai tüketiciye kadar geçen her evrede hesaplanmaktadır. Her evrede verginin oluşma nedeniyle aslında katma değer vergisi malın alış fiyatı ile satış fiyatı arasında oluşan farktan alındığı söylenebilir (Öner, 2007).

Ülkemizde Katma Değer Vergisi Avrupa Birliği örnek alınarak modern bir vergi olarak uygulanmaya başlanmıştır. Gerek Avrupa Birliğinin önerileri gerekse ülkemizin ekonomik durumları nedeniyle birçok kez düzenlemeye gidilmiş ve değiştirilmiştir.

Katma Değer Vergisi yayılı muamele vergisinden farklıdır ve bu nedenle enflasyon oluşumunu engellemektedir. Mal veya hizmetin her aşamasında verginin hesaplanması ve indirim mekanizmasının olması vergiden kaçırma yönelimini azaltmaktadır (Edizdoğan, 2018). Ayrıca indirim mekanizmasının olması sebebiyle üretici ve yatırımcıları olumsuz yönde etkilememektedir.

Tablo 3: Türkiye’de Genel Bütçe Toplam Vergi Gelirleri ile KDV Gelirlerinin Karşılaştırılması

KATMA DEĞER VERGİSİNİN GENEL BÜTÇE VERGİ GELİRLERİ İÇİNDEKİ PAYI (2000-2021)			
Yıllar	Vergi Gelirleri Tahsilatı	Toplam Kdv Tahsilatı	Vergi Gelirleri İçindeki Payı (%)
2000	26.503.698	8.379.554	31,6
2001	39.735.928	12.438.860	31,3
2002	59.631.868	20.400.201	34,2
2003	84.316.169	27.031.099	32,1
2004	101.038.904	34.325.208	34
2005	119.250.807	38.280.429	32,1
2006	151.271.701	50.723.560	33,5
2007	171.098.466	55.461.123	32,4
2008	189.980.827	60.066.230	31,6
2009	196.313.308	60.169.248	30,6
2010	235.714.637	75.649.986	32,1
2011	284.490.017	95.550.463	33,6
2012	317.218.619	103.155.875	32,5
2013	367.517.727	123.878.363	33,7
2014	401.683.956	130.538.554	32,5
2015	465.229.389	153.844.174	33,1
2016	529.607.901	168.808.352	31,9
2017	626.082.415	206.679.678	33
2018	738.180.401	250.661.593	34
2019	820.148.186	270.152.810	32,9
2020	983.258.493	324.038.872	33

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı (2022), “Katma Değer Vergisinin Genel Bütçe İçindeki Payı (2000-2021)

Katma değer vergisi dolaylı bir vergi olması sebebiyle vergileme de adalet ilkesine aykırıdır. Tablo-3'te görüleceği üzere, ülkemizde tahsil edilen katma değer vergisinin toplam tahsil edilen vergi gelirleri içindeki oranı %32,6'dır. Bu oranın gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında bir hayli yüksek olduğu söylenebilir. Katma değer vergisinin tahsilinin basit olması, toplama maliyetinin düşük olması, mali anestezi etkisi yaratması sebepleriyle ülkemizde vergi gelirleri içindeki payı büyüktür.

2.5.3.3.2. Özel Tüketim Vergisi

Özel tüketim vergisi, özel tüketim vergisi kanununda yer alan cetvellerde belirtilen mallara uygulanır. Katma değer vergisi mal ve hizmetlere uygulanırken özel tüketim vergisi sadece kanunla belirlenmiş mallara uygulanır. Ayrıca katma değer vergisinde üretimin her safhasında vergi doğarken özel tüketim vergisinde malın tesliminde, ithalatında veya ilk tescilinde tek seferliğine vergi doğmaktadır (İlhan, 2007).

Özel tüketim vergisi hem bütçeye önemli ölçüde gelir getirirken hem de bireylerin tüketim kararlarına etki eder. Ayrıca verginin amacı doğaya ve insan sağlığına zarar veren bazı mallara vergi getirerek bu malların tüketiminin azalmaktır. Vergi sisteminin tam anlamıyla yerleşmediği ve vergi bilinci olmayan bireylerin olduğu ülkelerde özel tüketim vergisine önem verilmektedir. Özel tüketim vergisi uygulanması düşük maliyetli olup tahsilatı ise çok kolaydır. Gelişmemiş ve az gelişmiş ülkelerde hızlı bir şekilde gelir elde edebilmek amacıyla vergi zorunlu tüketim mallarına getirilmektedir. Gelişmiş ülkelerde ise demerit mallara veya lüks tüketim mallarına uygulanmaktadır. Lüks tüketim mallarına uygulanarak gelir dağılımını olumlu etki etmesi amacıyla getirilen özel tüketim vergisi gelişmekte olan ülkemizde; buzdolabından çamaşırın makinesine, tıraş bıçağından saç spreyine, meyve suyundan tüm motorlu taşıtlara varana kadar uygulanmaktadır. Bu durum ülkemizdeki gelir dağılımını ve vergi adaletini bozmaktadır (Şen, 2016).

Tablo 4: Türkiye’de Genel Bütçe Toplam Vergi Gelirleri ile ÖTV Gelirlerinin Karşılaştırılması

ÖZEL TÜKETİM VERGİSİNİN GENEL BÜTÇE VERGİ GELİRLERİ İÇİNDEKİ PAYI (2000-2021)			
Yıllar	Toplam Vergi Gelirleri	Toplam ÖTV Gelirleri	ÖTV'nin Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı(%)
2002	59.631.868	13.648.790	22,89
2003	84.316.169	22.299.243	26,45
2004	101.038.904	26.288.963	26,02
2005	131.948.778	33.621.775	25,48
2006	151.271.701	37.102.948	24,53
2007	171.098.466	39.350.665	23,00
2008	189.980.827	41.962.183	22,09
2009	196.313.308	43.708.500	22,26
2010	235.714.637	58.038.327	24,62
2011	284.490.017	64.263.538	22,59
2012	317.218.619	71.793.179	22,63
2013	367.473.551	85.770.481	23,34
2014	401.683.956	91.657.358	22,82
2015	465.229.389	106.646.242	22,92
2016	529.607.901	121.221.133	22,89
2017	626.082.415	139.370.681	22,26
2018	738.180.401	135.133.359	18,31
2019	820.148.186	148.196.355	18,07
2020	983.258.493	209.090.420	21,27
2021	1.395.545.673	206.996.076	14,83

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı (2022), “Özel Tüketim Vergisinin Genel Bütçe İçindeki Payı (2002-2021)

Özel tüketim vergisi dolaylı bir vergi olması sebebiyle vergileme de adalet ilkesine aykırıdır. Tablo-4’te görüleceği üzere, ülkemizde tahsil edilen özel tüketim vergisinin toplam tahsil edilen vergi gelirleri içindeki ortalama oranı %22,46’dır. Bu oranın gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında bir hayli yüksek olduğu söylenebilir. Özel tüketim vergisinin tahsilinin basit olması, toplama maliyetinin düşük olması, mali anestezi etkisi yaratması sebepleriyle ülkemizde vergi gelirleri içindeki payı büyüktür.

2.5.3.3.3. Özel İletişim Vergisi

Özel iletişim vergisi haberleşme sebebiyle alınan vergidir ve tabanı dardır. Özel iletişim vergisinin mükellefleri elektronik haberleşme hizmetlerini sunan işletmecilerdir (Gider Vergileri Kanunu, 1956). Özel iletişim vergisi hesaplanırken

katma değer vergisi matrahı dikkate alınmaktadır. Dolaylı vergi olması sebebiyle mali anestezi etkisi yüksektir ve bireyler tarafından yüksek tepkiler verilmez.

Tablo 5: Türkiye’de Genel Bütçe Toplam Vergi Gelirleri ile ÖİV Gelirlerinin Karşılaştırılması

ÖZEL TÜKETİM VERGİSİNİN GENEL BÜTÇE VERGİ GELİRLERİ İÇİNDEKİ PAYI (2000-2021)			
Yıllar	Toplam Vergi Gelirleri	Ötv Gelirleri	ÖTV'nin Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı
2002	59.631.868	852.250	1,43
2003	84.316.169	1.048.050	1,24
2004	101.038.904	1.900.095	1,88
2005	131.948.778	3.043.577	2,31
2006	151.271.701	3.593.234	2,38
2007	171.098.466	4.222.061	2,47
2008	189.980.827	4.565.689	2,40
2009	196.313.308	4.274.732	2,18
2010	235.714.637	4.127.672	1,75
2011	284.490.017	4.420.621	1,55
2012	317.218.619	4.477.310	1,41
2013	367.473.551	4.567.282	1,24
2014	401.683.956	4.568.132	1,14
2015	465.229.389	4.744.942	1,02
2016	529.607.901	4.990.373	0,94
2017	626.082.415	3.865.892	0,62
2018	738.180.401	3.447.265	0,47
2019	820.148.186	4.075.452	0,50
2020	983.258.493	4.489.448	0,46
2021	1.395.545.673	6.647.918	0,48

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı (2022), “Özel İletişim Vergisinin Genel Bütçe İçindeki Payı (2002-2021)

Özel iletişim vergisi dolaylı bir vergi olması sebebiyle vergileme de adalet ilkesine aykırıdır. Tablo-5’te görüleceği üzere, ülkemizde tahsil edilen özel iletişim vergisinin toplam tahsil edilen vergi gelirleri içindeki ortalama oranı %1,39’dur. Bu oranın düşük olma sebebi özel vergisinin tabanının dar olmasıdır. Bu nedenle vergi gelirleri arttıkça özel iletişim vergisinin toplam vergi içindeki payı azalmaktadır.

2.5.3.3.4. Gümrük Vergisi

Gümrük vergisi ülkemize ait kara, hava ve iç suları kapsayan alanlara giren ve çıkan eşyalara uygulanmaktadır. Bu kapsamda gümrük vergisi uluslararası mal veya

hizmetten alınan tabanı çok geniş olan dolaylı bir vergidir. Söz konusu vergi, tarifelere göre hesaplanmaktadır.

Gümrük vergisi ekonomik yönden zayıf ülkeler için güvenilir ve getirisi yüksek olan vergilerdendir. Bu vergi siyasi politika aracı olarak da kullanılmaktadır. Ülkeler arasında bir anlaşmazlık bulunduğunda veya bir yaptırım uygulanmak istenildiğinde gümrük vergisi artırılmak suretiyle siyasi baskı yapılmaktadır.

2.6. Vergilerin Mükellefler Üzerindeki Etkileri

Vergiler karşılıksız alınmaktadır. Bu sebeple mikro anlamda mükelleflerin gelirlerinde makro anlamda ise ekonominin üzerinde etkilidir. Mükellefler gelir veya servetlerinin vergi nedeniyle azalması sonucunda ya tepki gösterirler ya da bu durumu telafi etmeye çalışırlar.

2.6.1. Vergi Yüğü

Vergi yüğü, mükelleflerin ödemiş olduğı vergilerin gelir, harcama ve servetlerinde meydana getirdiğı maddi ve manevi etkidir. Mükelleflerin ödedikleri vergi ile gelirleri arasındaki oran vergi yükünü matematiksel olarak ifade etmektedir. Yani ödenen vergilerin gelire kıyasla yükselmesi vergi yükünü artırmakta, gelirin ödenen vergiye göre daha fazla yükselmesi ise vergi yükünü azaltmaktadır (Erdem, 2009).

Verginin karşılıksız olarak alınması ekonomik ve sosyal hayatı etkilemektedir. Verginin araç olarak kullanılması ile bireyler ve sektörler arasındaki gelir eşitsizliklerinin düzenlenmesi ve ekonominin tam kapasite ile işleyebilmesi için vergi yükünün dikkate alınması gerekmektedir. Gelir dağılımında adaletin sağlanabilmesi için mükellefler arasındaki vergi yüklerinin eşit olması esastır. Bu sebeple gelir dağılımındaki eşitsizliğı gidermek adına uygulanan politikaların başarılı olması vergi yükünün doğru bir şekilde analiz edilmesine bağlıdır (Türk, 2010).

Kişisel vergi yüğü, vergi ve vergi benzeri gelirlerin kişi başına düşen gayrisafi milli hasılaya oranlanmasıdır. Vergi yüğü sadece matematiksel bir kavram değildir. Ödenen vergiler mükellefleri psikolojik olarak da etkilemektedir. Psikolojik vergi yüğü sübjektif ve objektif vergi yüğü olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Sübjektif vergi yüğü her ne kadar ödenen vergi ile hesaplanmaya çalışılsa da kişiden kişiye değişmektedir. Aynı geliri elde eden ve aynı miktarda vergi ödeyen mükellef

arasında dahi sübjektif vergi yükü farklıdır. Çünkü her bireyin yaşama tarzı ve refah seviyesi farklıdır. Sübjektif vergi yükü kavramının psikolojik bir olgu olması ve kişiden kişiye farklılıklar göstermesi nedeniyle ölçülmesi mümkün değildir. Objektif vergi yükü ise ödenen verginin gelirin içindeki paydır ve mükelleflerin psikolojik durumlarını dikkat almaz. Kısacası aynı gelire sahip ve aynı vergiyi ödeyen mükellefler arasındaki sübjektif vergi yükü farklıyken objektif vergi yükü aynıdır (Kitapçı, 2014).

2.6.1.1. Gelir Grupları Yönünden Vergi Yükü

Gelir grupları yönünden vergi yükü kavramı, gelirlerine göre gruplandırılmış mükelleflerin ödediği vergi tutarları ile bu grubun elde ettiği toplam gelirin oranlanmasıdır. Bu hesaplamanın yapılabilmesi için ekonomideki gelir dağılımının doğru bir şekilde tespit edilmiş olması gerekmektedir. Kayıt dışı gelirlerin yüksek olması ve tespit edilememesi durumunda vergi yükü doğru bir şekilde hesaplanamaz (Edizdoğan, 2013).

2.6.1.2. Toplam Vergi Yükü

Toplam vergi yükü kavramı bir ekonomide belirli bir dönemde ödenen toplam vergilerin gayrisafi milli hasılaya oranıdır. Bir diğer ifade ile devletin vergi uygulayarak milli gelirden almış olduğu paydır. Devlet sorumluluklarını yerine getirme amacıyla toplamış olduğu vergileri kamu harcaması yaparak aslında yeniden milli gelire aktarmaktadır. Buradaki önemli olan husus verilen kamu hizmetinde fırsat eşitliğinin sağlanmasıdır. Böylece hem toplanan vergi ile kamu harcamalarının finansmanı sağlanmış hem de gelir eşitsizliği giderilmiş olmaktadır (Türk, 2010).

Tablo 6: OECD Üyesi Ülkelerde Toplam Vergi Yüğü

Ülke	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Avusturalya	25,2	25,8	26,8	27	27,2	27,7	27,5	28,5	28,5	27,7	..
Avusturya	41	41,1	41,8	42,6	42,7	43,1	41,8	41,9	42,3	42,6	42,1
Belçika	42,9	43,5	44,3	45	44,8	44,1	43,3	43,9	43,9	42,7	43,1
Kanada	31	30,8	31,2	31,1	31,3	32,8	33,3	33	33,5	33,8	34,4
Şili	19,6	21,1	21,3	19,9	19,6	20,4	20,1	20,2	21,1	20,9	19,3
Kolombiya	18,1	18,9	19,7	20	19,6	19,9	19,1	19	19,3	19,7	18,7
Kosta Rika	22,1	22,6	22,6	23	22,6	22,9	23,5	23	23,2	23,6	22,9
Çek Cumhuriyeti	32,2	33	33,4	33,7	32,9	33,1	34	34,4	35	34,8	34,4
Danimarka	44,8	44,8	45,5	45,9	48,5	46,1	45,5	45,5	44,2	46,6	46,5
Estonya	33,2	31,5	31,7	31,7	32,1	33,3	33,5	32,5	33	33,5	34,5
Finlandiya	40,6	41,8	42,4	43,4	43,5	43,5	43,7	42,9	42,4	42,3	41,9
Fransa	42,1	43,3	44,4	45,4	45,4	45,3	45,4	46,1	45,9	44,9	45,4
Almanya	35,5	36,1	36,8	37	36,8	37,3	37,8	37,7	38,4	38,6	38,3
Yunanistan	32,3	34,3	36,3	35,9	36,3	36,6	38,9	39,3	40	39,5	38,8
Macaristan	36,9	36,4	39	38,5	38,4	38,7	39,1	37,9	36,8	36,5	35,7
İzlanda	32,1	33,2	34	34,3	37,1	35,1	50,3	37,1	36,4	34,8	36,1
İrlanda	27,7	27,8	28,1	28,7	28,7	23,2	23,6	22,6	22,4	21,9	20,2
İsrail	30,6	30,8	29,9	30,6	30,9	31,2	31,1	32,3	30,8	30,2	29,7
İtalya	41,7	41,6	43,6	43,8	43,3	43	42,2	41,9	41,7	42,4	42,9
Japonya	26,2	27,1	28	28,6	30	30,2	30,3	30,9	31,6	31,4	..
Kore	22,4	23,2	23,7	23,1	23,4	23,7	24,7	25,4	26,7	27,3	28
Letonya	28,6	28,2	29	29,2	29,8	29,9	30,8	31,2	31,1	31,2	31,9
Litvanya	28,3	27,2	26,9	26,7	27,5	28,7	29,7	29,6	30,2	30,3	31,3
Lüksemburg	37,6	37,1	38,4	38,2	37,5	36,2	36,3	37,4	39,5	38,9	38,3
Meksika	12,8	12,8	12,6	13,3	13,7	15,9	16,6	16,1	16,1	16,3	17,9
Hollanda	35,7	35,4	35,6	36,1	37	37	38,4	38,7	38,8	39,3	39,7
Yeni Zelanda	30,3	30,1	31,6	30,5	31,2	31,5	31,4	31,3	32,2	31,5	32,2
Norveç	41,8	41,9	41,4	39,8	38,7	38,4	38,9	38,8	39,4	39,9	38,6
Polonya	31,3	31,8	32,2	32,1	32,1	32,4	33,4	34,1	35,1	35,1	36
Portekiz	30,4	32,2	31,7	34	34,2	34,4	34,1	34,1	34,7	34,5	34,8
Slovakya	28,1	29,1	28,7	31	31,9	32,7	33,2	34	34,2	34,6	34,8
Slovenya	37,8	37,4	37,7	37,2	37,2	37,3	37,4	37,1	37,3	37,2	36,9
İspanya	31,3	31,2	32,4	33,1	33,9	33,8	33,6	33,9	34,7	34,7	36,6
İsveç	42,9	42	42,1	42,5	42,2	42,6	44,1	44,1	43,8	42,8	42,6
İsviçre	25,6	26	25,9	26	25,9	26,6	26,6	27,4	26,8	27,4	27,6
Türkiye	24,7	25,7	24,8	25,2	24,5	25	25,1	24,7	24	23,1	23,9
Birleşik Krallık	32,1	32,9	32,1	31,9	31,7	31,8	32,4	32,9	32,9	32,7	32,8
Amerika	23,4	23,8	23,9	25,5	25,9	26,2	25,9	26,8	24,9	25	25,5
OECD Ortalaması	31,6	31,9	32,4	32,6	32,8	32,9	33,5	33,3	33,4	33,4	31,9

Kaynak: https://stats.oecd.org/OECDStat_Metadata/ShowMetadata.ashx>DataExtracted On 22 May 2022 09:50 UTC (GMT)
From OECD.Stat

Yukarıdaki tabloda görüleceğı üzere OECD ülkelerinin genelinde 2011 yılında bir önceki döneme göre toplam vergi yükleri artış göstermiştir. Ayrıca 2011 ile 2020 arasındaki vergi yükleri kıyaslandığında Türkiye, Slovenya, İsveç, Şili, Macaristan,

İrlanda ve İsrail dışındaki tüm ülkelerde vergi yükü artmıştır.2020 yılı itibariyle OECD ülkelerindeki ortalama vergi yükü oranı %31,9 iken ülkemizde bu oran oldukça düşük ve %23,9 dur.

2.6.1.3. Net Vergi Yüğü

Net vergi yükü kişisel vergi yükü ve toplam vergi yükü olmak üzere iki şekilde de hesaplanabilir. Toplam net vergi yükü, bir ülkede belirli bir dönemde elde edilen vergi hasılatından mali yardım ve sosyal transferlerin çıkarılarak gayrisafi milli hasılaya oranlanmasıyla bulunmaktadır. Kişisel net vergi yükü ise bireyin ödemiş olduğı vergilerden faydalandığı kamu hizmetlerinin bedeli çıkarılarak elde etmiş olduğı gelire oranlanmasıyla bulunmaktadır. (Edizdoğan, 2007)

2.6.1.4. Gerçek Vergi Yüğü

Gerçek vergi yükü, bir mükellefin belirli bir dönemde ödediğı vergi tutarına üzerine yansıtılan vergilerin toplanması ve yararlandığı kamu hizmetleri bedeli ve yansıttığı vergilerinde çıkarılarak elde ettiğı gelire oranlanması ile bulunmaktadır. Gerçek vergi yükü net vergi yüküne göre daha gerçekçidir ve bu oranın dikkate alınması gerekir. Ancak gerçek vergi yükü çok spesifik olduğundan ve pratikte uygulanması çok zor olduğundan hesaplanması bir hayli zordur (Pehlivan O. , 2010).

Gerçek vergi yükü aslında bir ekonomide mükelleflere uygulanan dolaylı ve dolaysız vergilerin tespitidir. Özellikle ülkemizde dolaylı vergilerin çok yaygın ve çeşitli olması gerçek vergi yükünün hesaplanmasını neredeyse imkânsız hale getirmektedir (Erdem, 2009).

2.6.2. Vergi Kapasitesi ve Vergi Gayreti

Vergi kapasitesi, bir ekonomide belirli bir dönemdeki vergilendirilebilir gelir potansiyeli veya vergi tabanı genişliğidir. Ülkelerde vergi kapasitesi ile vergi gelirlerinin eşit olması veya aradaki farkın azaltılması amaçlanmaktadır. Fiilen elde edilen vergi hasılatı ile vergi kapasitesi arasındaki oransal ilişki ile vergi gayreti hesaplanmaktadır. Toplam vergi yükünün toplam vergi kapasitesine oranı vergi gayretini vermektedir (Pehlivan O. , 2010).

2.6.3. Vergi Baskısı

Vergi baskısı, mükelleflerin ödediği vergiler nedeniyle hissettikleri psikolojik etkilerdir. Eşit gelir elde eden ve aynı miktarda vergi ödeyen kişilerdeki algılama ve düşünce biçimleri farklılıkları nedeniyle vergi baskısı her mükellefte farklı olmaktadır. Vergileme fiskal ve ekstra fiskal hedeflere ulaşmak, vergi kaçakçılığını önlemek ve gelirin yeniden dağılımını sağlamak amaçlarının gerçekleşmesi için oluşturulan veya yürürlüğe konulacak olan vergi kanunları hazırlanırken vergi baskısının dikkate alınması gerekmektedir (Pehlivan O. , 2010).

2.6.4. Vergi Uyum

Vergi uyumu, mükelleflerin vergi kanunlarını benimsemesi ve vergi kanunlarında belirtilen vergisel ödevlerini eksiksiz ve zamanında yerine getirmesidir. Vergi uyumsuzluğu ise vergi yükümlülüklerinin olması gerekenden az veya fazla gösterilmesidir. Vergi uyumsuzluğu sebebiyle mükellefler vergiden kaçınma, vergi kaçırma veya yansıma gibi yöntemlerle vergi ödememe çabasına girişirler. Bu sebeplerle mükelleflerin vergi uyumunun olması vergi hasılatını etkilemektedir (Aktan, 2007).

Mükelleflerin vergiye uyumlu olmaları sadece oranlar veya vergi tutarlarının düşük veya fazla olması ile ilgilidir. Vergiye uyumda birçok iç ve dış etken bulunmaktadır. Vergi ödeme gücü, vergi bilinci ve ahlakı ve sunulan kamu hizmetlerden faydalanabilme kabiliyeti vergi uyumundaki iç etkenlerdendir. Vergi oranları, vergilemede adalet ilkesinin uygulanabilirliği, vergi sistemi, vergi afları, kayıt dışı gelir gibi birçok dış faktör bulunmaktadır.

Mükelleflerin vergiye uyumunun sağlanabilmesinin en önemli etkenlerinden biri de vergi sistemidir. Vergi sisteminin düzenli olması, tüm ekonomik unsurların kabul edilebilir bazı muafiyet ve istisnalar dışında vergilendirilebilmesi ve vergi kanunlarının boşluk bulunmayacak şekilde hazırlanması ve uygulanması son derece önemlidir. Vergisel ödevlerini yerine getirmeyen bireylere cezaların uygulanarak vergiye uyumlu mükelleflerin ayırt edilmesi de gereklidir. Mükellefler içgüdüsel ve haklı olarak sürekli devletle ve toplumla ödediği vergi tutarı konusunda sorgulama yaparlar. Kendilerine vergi anlamında adaletsiz davranıldığı kanısına varıldığında toplumu ve devleti cezalandırma ve adaletsizliği giderme amacıyla vergiye uyumdan vazgeçebilirler. Bu sebeple vergilemede adalet ilkesinin sekteye uğraması durumunda

vergiye uyumsuz mükellef sayısı artacak ve vergi gelirleri azalarak gelir dağılımı da olumsuz anlamda bozulacaktır.

2.6.5. Mali Anestezi

Mali anestezi, mükelleflerin mal veya hizmetleri satın alırken, malın veya hizmetin fiyatına verginin eklenmesi durumunda verginin yükünü hissetmemesi durumudur. Mali anestezi sayesinde mükelleflerin vergiye olan tepkileri ile vergi baskısı hissi azaltılır. Alınan mal veya hizmette verginin fiyata eklenmesi, özel matrah şekilleri veya stopaj usulü mali anestezi amacıyla uygulanan yöntemlerdir. Mali anestezi amacı finansal kaygılarla mükelleflerin ödeme gücüne bakılmaksızın vergi alınmasını sağlamaktır. Bu sebeple gelir dağılımı olumsuz etkilenir (Türk, 2010).

2.6.6. Verginin Telafisi

Yeni yürürlüğe giren bir verginin olması veya var olan verginin oranının yükseltilmesi neticesinde mükellefler yeni durumda ödenecek vergilerinin artması nedeniyle yansıtma yoluyla veya vergiden kaçınma yollarıyla refah kayıplarını engelleme yoluna gideceklerdir. Verginin telafi edilmesinde verginin ikame ve gelir etkisi uygulanır (Türk, 2010).

Verginin ikame etkisi, vergiler nedeniyle reel geliri düşen mükelleflerin çalışma yerine dinlenmeyi tercih etmesidir. Bu durumun gerçekleşebilmesi için dinlenmeyi tercih edecek mükellefin gelir talebinin esnek olması gerekmektedir. Verginin ikame etkisinin bir diğer yolu da mükelleflerin tüketim harcamalarını kısmasıdır (Pehlivan O. , 2010).

Verginin gelir etkisi, artan vergiler nedeniyle harcanabilir geliri azalan mükellefin refah düzeyini koruyabilmek adına daha fazla çalışmayı tercih etmesidir. Verginin gelir etkisinin olabilmesi için gelir etkisi esnek olmaması gerekmektedir (Türk, 2010).

2.6.7. Vergiden Kaçınma

Vergiden kaçınma, mükellefler vergi kanunlarına uydurarak ödenmesi gereken vergiyi yansıtma olmaksızın tahakkukundan kurtulması veya aza indirmesidir. Vergiden kaçınma yürürlüğe uygundur ve suç teşkil etmez. Bu sebeple herhangi bir cezai yaptırım yoktur (Türk, 2010).

Vergiden kaçınma vergi kanunlarındaki boşluklardan faydalanılarak veya ekonomik, siyasi kaygılarla devlet tarafından desteklenerek mümkündür. Yürürlüğe konan mevzuatta vergiden kaçınmaya sebep olacak şekilde bilinçli boşluk bırakılabilmektedir. Vergilerin kalkınma ge gelir dağılımı gibi hedeflere ulaşılmasında bir araç olarak kullanılabilmesi için yasa koyucunun bilinçli olarak bıraktığı boşluk vergiden kaçınmaya neden olabilmektedir. Vergiden kaçınmayı ücretli olarak çalışmayan hisse senedi ve tahvil alım imkânı bulunana veya işletme sahiplerinin vergiden kaçınma imkânları daha fazladır. Vergiden kaçınmayı belli birey veya grupların yapabilmesi gelir dağılımındaki adaleti bozmaktadır (Türk, 2010).

2.6.8. Vergi Kaçakçılığı

Mükelleflerin vergiye karşı gösterdikleri en önemli tepki vergi kaçakçılığıdır. Vergi kaçakçılığı tamamen vergi kanunlarına aykırıdır. Bu sebeple tespiti halinde cezai yaptırım uygulanmaktadır. Vergi kaçakçılığı kasten bir şekilde vergi yükünün azaltılması ya da tamamen ortadan kaldırılmasını kapsamaktadır. Bazen de vergi kaçakçılığı vergi kanunlarının yanlış anlaşılması veya hata sonucu meydana gelen vergi kayıpları şeklinde de olabilir. Kaçakçılığın kasıtlı veya kasıtsız olması vergi kaybına sebep olduğundan aynı sonuca neden olmaktadır. Ancak vergi kaçakçılığı genelde kasıtlı olarak yapılmaktadır.

Vergi kaçakçılığı vergiyi doğuran olayı saklamak, yalan beyanda bulunmak, sahte veya muhteviyatı itibari ile yanıltıcı belge düzenlemek, sahte fatura kullanmak, hileli defter kullanma, defter ve belgeleri gizlemek gibi çeşitli yöntemlerle gerçekleştirilmektedir. Ancak her mükellefin vergi kaçırma kabiliyetleri farklıdır. Beyana dayanan vergilerde vergi kaçırma imkânı eksik veya yanlış beyan etmek suretiyle fazla iken ücret geliri elde edenlerin vergisi stopaj usulü ile olduğu için vergi kaçırması neredeyse imkânsızdır. Vergi kaçakçılığı ile mücadelede vergi bilinci ve ahlakının oturması gerekir.

2.6.9. Verginin Yansıma Durumu ve Verginin Yerleşmesi

Verginin yansıması, vergi kanunlarına göre yükümlülüğü mükellefe düşen bir verginin piyasa şartlarından faydalanılarak üçüncü kişilere kısmen veya tamamen aktarımıdır. Yansımanın olmadığı şartlarda kanuni mükellef aynı zamanda fiili mükellef olmasına karşın yansımanın olması durumunda verginin kanuni mükellefi ile fiili mükellefi farklı kişilerdir.

Verginin yerleşmesi artık verginin yansıtılmasının mümkün olmaması durumudur. Bir diğer deyişle verginin fiili mükellefin olmasıdır. Verginin kanuni mükellefi ile fiili mükellefinin aynı kişiler olması yani yansıtılamaması durumunda vergi yerleşmesi sağlanmış olacaktır (Türk, 2010).

Vergiden beklenen amaçların gerçekleşmesi yansımının iyi analiz edilmesine bağlıdır. Yansıma sebebiyle kanuni mükellef ile fiili mükellefin farklılaşması durumunda gelir dağılımındaki adalet bozulabilmektedir (Türk, 2010).

Verginin yansıması çeşitlilik göstermektedir. Yansımının dayanağı, boyutları ve yönleri yansımada farklılık gösterebilir. Yansıma kanun koyucunun isteğiyle oluyorsa, kanuni yansıma, uygulamadan yani piyasa koşullarından kaynaklanıyorsa fiili yansımadır. Kanuni yansımada kanun koyucu bilerek ve isteyerek verginin yansıtılabilmesi amacıyla hükümler getirmekte iken fiili yansımada kanun koyucunun yansıma iradesi bulunmamakta ancak piyasa koşulları sayesinde mükellefler oluşan vergi yükünü çeşitli yollarla fiili mükelleflere yansıtmaktadır. Bu bağlamda verginin hedeflerinden olan gelir dağılımında adaletin sağlanması hususu kanun koyucunun öngöremediği şekilde fiili yansıma ile zedelenmektedir (Pehlivan O. , 2010).

Yansıma durumu tek seferlik gerçekleşebiliyorsa yani verginin yansıtıldığı vergiyi başka kişilere yansıtamıyorsa bu durum sınırlı yansımadır. Yansıma olayının birden çok gerçekleşmesinde ise sınırsız yansıma söz konusudur. Vergi yükü kendisine düşen kişi verginin tamamını yansıtabiliyorsa şekli yansıma, fiili mükellefin yani vergi yükü üzerinde kalan yansıtılmanın artık mümkün olmadığı durumu ise gerçek yansımadır. Verginin tamamının değil de bir kısmının yansıtılabilmesi vergi yayılmasıdır. Verginin yayılması durumunda verginin yükünü çeşitli kişiler paylamaktadırlar (Türk, 2010).

Yansımının ileri veya geri yansıması da mümkündür. Verginin mükellefi ödediği vergiyi satmış olduğu ürüne ekleyerek kısmen veya tamamını devretmesi ileri yansımadır. İleri yansımada vergi satıcıdan alıcıya geçmektedir. Verginin ileri yansıyabilmesi satılan ürünün talep esnekliğinin düşük olduğu yani alıcının almak zorunda olduğu ürünlerde gerçekleşmektedir. Verginin geriye yansıması ise verginin alıcı da değil satıcıda kalmasıdır. Satılan malın talep esnekliğinin yüksek olmasında gerçekleşmekte satıcı bu sebeple satılan mala ilişkin üretim faktörlerinde fiyatları azaltma yoluna gitmektedir. Çapraz yansıma ise talep esnekliği yüksek olan bir mal

veya hizmete getirilen verginin talep esnekliği düşük olan başka mal veya hizmete yansıtılması suretiyle alıcıya devredilmesidir (Devrim, 1996).

Uygulanmakta olan bir verginin oranındaki bir artış sonucunda gelir dağılımındaki değişme mutlak yansıma, bir verginin kaldırılıp yerine başka bir vergi getirilmesi ve bu yeni durumun gelir dağılımında yapmış olduğu etkiye ise diferansiyel yansıma denilmektedir.

Yansımayı verginin türü, piyasa koşulları, ekonomik durum ile mal veya hizmetin arz veya talep esnekliği etkilemektedir. Harcama üzerinden alınan vergilerde yansıtma gelir veya servet vergilerine kıyasla daha kolaydır. Tüketilen mal veya hizmetin fiyatına vergi eklenerek rahatça yansıtma mümkün olabilmektedir. Ayrıca harcama vergilerinde kanun koyucu da verginin yansımısını istemektedir. Talep esnekliği ne kadar düşük ise yansıma da o kadar kolay olmaktadır. Arz esnekliğinde ise durum tam tersidir. Arz esnekliğinin yüksek olması yansımayı kolaylaştırır. Arz esnekliği talep esnekliğinden büyük ise ileri yansıma, tersi durumunda geriye yansıma gerçekleşmektedir (Devrim, 1996).

2.6.10. Mali Sürüklenme

Enflasyon dönemlerinde paranın değerinin az olması sebebiyle bireylerin elde ettiği gelirler parasal anlamda artmaktadır. Nominal gelirin artması özellikle artan oranlı vergi tarifelerinde kişilerin daha üst dilime yükselerek fazla vergi ödemelerine sebep olur. Bu bağlamda enflasyon sonucu kişilerin daha fazla vergi ödemeleri durumuna mali sürüklenme denir. Mali sürüklenmenin engellenmesi için artan oranlı vergilerde dilimler arası fark enflasyon oranında arttırılmaktadır. Ayrıca oran artışlarının gelir arttıkça azaltılması da mali sürüklenmeyi azaltmaktadır (Devrim, 1996).

2.6.11. Verginin Amortismanı ve Kapitalizasyonu

Menkul veya gayrimenkuller üzerine getirilen yeni bir verginin veya uygulamakta olan verginin artırılması neticesinde mevcut menkul veya gayrimenkulün değerinin düşmesi vergi amortismanı olarak adlandırılmaktadır. Bu unsurlarının satılması durumunda değerinin düşmesi nedeniyle aslında vergi yükünü satıcı üstlenmektedir. Yani vergi aslında geriye yansımış olmaktadır (Pehlivan O. , 2010).

Vergi kapitalizasyonu ise menkul veya gayrimenkulden alınan bir verginin kaldırılması neticesinde menkul veya gayrimenkulün değeri artışına vergi kapitalizasyonu denilmektedir. Burada devletin vazgeçmiş olduğu vergi tutarı nispetinde servet artışı meydana gelmektedir.

3. GELİR DAĞILIMI KAVRAMI, GELİR DAĞILIMI TÜRLERİ, GELİR DAĞILIMI TEORİLERİ, GELİR DAĞILIMI ÖLÇME YÖNTEMLERİ VE GELİR DAĞILIMIN ETKİLEYEN FAKTÖRLER

3.1. Gelir Dağılımı Kavramı

Gelir dağılımı mal veya hizmet ticareti sonucunda elde edilen gelirin kişiler, üretim faktörleri, coğrafi konumlar veya sektörler arasındaki bölüşümdür. Diğer bir ifade ile toplam gelirin ekonomik faktörler arasında paylaşımıdır. Gelir dağılımının oranları ve ekonomik faktörler arasındaki farklılaşmalar bir ülkedeki ekonomik ve sosyal sonuçları etkiler (Karluk, 2014).

Bir ülkede ekonomik büyüme ve kalkınma devletin en önemli hedeflerindendir. Bunun sağlanması için üretimin ve ticaretin teşvik edilerek ticaret hacminin artırılması sağlanır. Büyüme ülkeler için tek başına yeterli değildir. Büyüme ile birlikte kalkınma da olmalıdır. Bu noktada gelir dağılımında adaletin sağlanmış olması gerekmektedir. Böylece toplumsal refah ve huzur sağlanmış olur. Bu bağlamda gelir dağılımı sadece ekonomik bir unsur değil aynı zamanda sosyal bir kavramdır. Gelir dağılımında adaletten maksat elde edilen toplam gelir bireylere veya ekonomik faktörlere eşit bölüşülmesi demek değildir. Elde edilen gelirin bölüşümü sonucunda sosyal refahın artırılarak herkesin huzurlu olmasını sağlamaktır. Piyasa ekonomisi sebebiyle ve özel kesimin dışsallıkları nedenleriyle gelir dağılımında adalet kendiliğinden oluşmamaktadır. Devlet, sosyal devlet ilkesi gereğince gelir dağılımının bölüşülmesine çeşitli araçlarla müdahale eder (Öztürk, 2012).

Gelir dağılımında adaletin sağlanamadığı toplumlarda yoksul kesimin sağlık, eğitim ve kültür düzeyinin düşük olması kaçınılmaz olmaktadır. Bu duruma müdahale edilmezse yoksul kesimden toplumsal huzuru ve kamu düzenini bozan kişi veya gruplar ortaya çıkar (Karluk, 2014).

3.2. Gelir Dağılımı Türleri

Gelir dağılımı, gelirin bölüşümünde daha iyi analizler yapılabilmesi amacıyla kişisel gelir dağılımı, fonksiyonel gelir dağılımı, sektörel gelir dağılımı ve bölgesel gelir dağılımı olmak üzere türlere ayrılmıştır.

3.2.1. Kişisel Gelir Dağılımı

Kişisel gelir dağılımı, toplam gelirin bireyler ve aileler arasındaki bölüşümü ifade etmektedir. Kişisel gelir dağılımı gelir elde edilme aşamasıyla ilgilenmemektedir. Kişisel gelir dağılımı bir ülkenin ekonomik durumu ve kalkınmasının bireylere nasıl yansıdığını anlamak için yapılan bir karşılaştırmalı analizdir. Millî gelirin bireylere ve hane halkına dağıtımındaki eşitsizlikleri ortaya çıkarır.

Kişisel gelir dağılımı gelir dağılımı türleri içinde en çok kullanılan yöntemdir. Elde edilen gelire göre gruplar oluşturularak tablo oluşturulur. Kişisel gelir dağılımı aynı zamanda Lorenz eğrisi ve gini katsayısı hesaplamalarında yer almaktadır (Öztürk, 2012).

Tablo 7: Yıllara Göre Türkiye’de Milli Gelirin Fonksiyonel Dağılımı

Kişi başına Düşen Milli Gelir, 2000-2021					
Yıl	Yıl Ortası Nüfus (Bin)	Cari Fiyatlarla Değer (Tl)	Değişim Oranı(%)	Değer (\$)	Değişim Oranı(%)
2000	64 269	2 668	57,5	4 249	6,0
2001	65 166	3 794	42,2	3 108	-26,9
2002	66 003	5 486	44,6	3 608	16,1
2003	66 795	7 069	28,8	4 739	31,4
2004	67 599	8 622	22,0	6 021	27,0
2005	68 435	9 940	15,3	7 376	22,5
2006	69 295	11 484	15,5	7 971	8,1
2007	70 158	12 653	10,2	9 735	22,1
2008	71 052	14 113	11,5	11 018	13,2
2009	72 039	13 970	-1,0	9 044	-17,9
2010	73 142	15 964	14,3	10 629	17,5
2011	74 224	18 928	18,6	11 289	6,2
2012	75 176	21 037	11,1	11 675	3,4
2013	76 148	23 946	13,8	12 582	7,8
2014	77 182	26 624	11,2	12 178	-3,2
2015	78 218	30 056	12,9	11 085	-9,0
2016	79 278	33 131	10,2	10 964	-1,1
2017	80 313	39 019	17,8	10 696	-2,4
2018	81 407	46 173	18,3	9 793	-8,4
2019	82 579	52 287	13,2	9 208	-6,0
2020	83 385	60 525	15,8	8 597	-6,6
2021 ⁽²⁾	84 147	85 672	41,5	9 539	11,0

Kaynak: TÜİK (2021a), “Gelir, Yaşam, Tüketim ve Yoksulluk, Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Sıralı Yüzde 20’lik Gruplar ve Gelir Türlerine Göre Yıllık Fert Gelirinin Dağılımı, 2006-2020”.

3.2.2. Fonksiyonel Gelir Dağılımı

Fonksiyonel gelir dağılımı milli geliri oluşturan üretim faktörleri içinde yer alan emek, toprak, sermaye ve girişimci arasındaki gelirin dağıtımıyla ilgilidir. Bir diğer deyişle ücret, faiz, rant ve karın üretimden aldığı geliri araştırmaktadır.

Fonksiyonel gelir dağılımı ülkelerin ekonomik gelişmelerine de ışık tutmaktadır. Gelişmekte olan ülkelerde üretimde tarımın payı sebebiyle rant yüksek olmakta iken, gelişmiş ülkelerde sanayi ve hizmet sebebiyle ücretin yüksek olması beklenir. Millî geliri oluşturan üretim faktörlerinin sabit kalmaması ve zamanla değişmesiyle fonksiyonel gelir dağılımı da değişir. Bu değişim de iyi bir iktisadi analiz olanağı sağlar (Özbilen, 2010).

Tablo 8: Yıllara Göre Türkiye’de Milli Gelirin Fonksiyonel Dağılımı

Gelir Türleri	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Maaş ve Ücret	40,8	39,8	41,9	42,9	43,7	44,8	46,5	48,3	49,1	49,7	49,7	48,9	48,5	46,7	47,1
Yevmiye	3,7	4,1	4,1	3,5	3,6	3,6	3,4	3,3	3,3	2,8	2,5	2,6	2,7	2,6	2,5
Toplam Mütesebbis	24,2	23,2	22,4	20,4	20,2	21,4	20,4	19,6	18,5	18,8	19,8	19,6	18,8	17,7	17,7
-Tarım	7,1	6,4	6,2	5,4	6,3	6,8	6,8	6,4	5,3	5,0	5,0	4,2	4,3	4	3,7
-Tarım Dışı	17,1	16,8	16,1	15	13,8	14,6	13,6	13,2	13,2	13,8	14,8	15,4	14,5	13,8	14
Mülk Gelirleri	9,2	11,0	8,6	10,3	8,7	7,7	6,8	6,4	6,2	5,9	5,7	6,6	7,0	7,9	7,8
-Menkul	6,1	4,0	4,2	5,3	4,5	3,8	3,3	3,1	2,9	2,6	2,5	3,2	3,6	4,3	4,3
-Gayrimenkul	3,1	7,0	4,4	5,0	4,2	3,9	3,5	3,3	3,3	3,3	3,1	3,4	3,4	3,6	3,5
Sosyal Transferler	17,8	18,2	19,1	19,6	20,5	19,4	20,0	19,7	20,1	20	19,6	19,7	20,1	21,9	21,8
-Emekli, Dul ve Yetim Aylıkları	16,9	17,0	18,1	18,3	18,6	17,8	18,4	18,2	18,7	18,4	18	18	18,3	20,1	20
-Diğer Sosyal Transferler	0,9	1,1	1,1	1,3	1,8	1,5	1,6	1,5	1,4	1,6	1,6	1,8	1,8	1,8	1,8
Hanelerarası Transferler	2,9	2,6	3,0	3,1	3,1	3,0	2,7	2,5	2,6	2,6	2,5	2,4	2,7	2,9	2,9
Diğer Gelirler	1,4	1,1	0,9	0,2	0,2	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

Kaynak: TÜİK (2021a), “Gelir, Yaşam, Tüketim ve Yoksulluk, Eşdeğer Hane Halkı Kullanılabilir Fert Gelirine Göre Sıralı Yüzde 20’lik Gruplar ve Gelir Türlerine Göre Yıllık Fert Gelirinin Dağılımı, 2006-2020”.

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere, ülkemizdeki milli gelirin çoğunluğunu maaş ve ücret oluşturmaktadır. Maaş ve ücret gelirleri toplamı 2006 yılı milli gelir içindeki

payı %40,8 olarak hesaplanmış,2020 yılında ise bu oran %47,1'e yükselmiştir. Maaş ve ücret gelirlerinin milli gelir içindeki oranı 2006 yılından 2015 yılına kadar yükselmiş olup 2016 yılından itibaren düşmeye başlamıştır.

Tarım ürünleri ve tarım dışı faaliyetlerden elde edilen gelirlerin toplamı müteşebbis gelirlerini vermektedir. Müteşebbis gelirlerinde büyük pay tarım dışı gelirden elde edilmektedir. Müteşebbis gelirlerinin milli gelir içindeki payı 2006 yılında %24,2 iken 2020 yılında %17,7 olarak ölçülmüştür. Bu durum sebebinin ülkemizde uygulanan tarım politikaları olduğu söylenebilir.

Menkul ve gayrimenkulden elde edilen gelirler toplamı mülk gelirlerinin oluşturmaktadır. Mülk gelirleri oranı yapılan sosyal transferlerin oranından düşük iken haneler arası transferlerden yüksektir.

Milli gelirden bulunan unsurlardan biri de sosyal transferlerdir. Sosyal transferlerin içinde emekli maaş ödemeleri, dul ve yetim aylıkları ve diğer sosyal transferler bulunmaktadır. Haneler arası transfer ve yevmiye kalemleri milli gelirin içindeki payı diğer kalemlerden düşüktür.

3.2.3. Sektörel Gelir Dağılımı

Sektörel gelir dağılımı, milli geliri oluşmasında yer alan faaliyetlerin paylarını belirlemektir. Tarım, hizmet ve sanayi sektörleri dikkate alınarak ülkeler arasında kıyas yapılmaktadır. Uzun vadeli bir yöntemdir. Alınan veriler ile ekonominin hangi yöne gitmekte olduğu sonucuna varılabilir (Özbilen, 2010).

Sektörel gelir dağılımı, gelir dağılımındaki adaleti ölçmenin yanı sıra gelişen olağan veya olağanüstü iktisadi olayların ülke içerisinde sektörleri nasıl etkilediği de belirlenmektedir. Ayrıca tarım hizmet ve sanayinin bölüşümdeki payları dikkate alınarak ülkelerin gelişim durumları hakkında bilgi vermektedir.

Tablo 9: Ana İktisadi Faaliyet Kollarının Türkiye’de Milli Gelir İçindeki Payı (%)

Yıllar	Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık		Madencilik ve Taş Ocaklığı		İmalat Sanayi		Elektrik, Gaz, Buhar ve İklimlendirme Üretimi ve Dağıtım		Su Temini; Kanalizasyon, Atık Yönetimi ve İyileştirme Faaliyetleri	
	Değer (Bin TL)	Pay (%)	Değer (Bin TL)	Pay (%)	Değer (Bin TL)	Pay (%)	Değer (Bin TL)	Pay (%)	Değer (Bin TL)	Pay (%)
2000	17 205 761	10,0	1 512 331	0,9	32 079 067	18,7	2 273 671	1,3	1 039 362	0,6
2001	21 729 848	8,8	2 139 900	0,9	43 802 293	17,7	3 945 617	1,6	1 762 531	0,7
2002	36 901 720	10,2	2 967 526	0,8	61 314 634	16,9	5 719 960	1,6	2 728 831	0,8
2003	46 249 933	9,8	4 103 945	0,9	80 795 423	17,1	6 464 311	1,4	3 966 963	0,8
2004	54 365 145	9,3	5 228 008	0,9	98 783 262	16,9	6 696 643	1,1	4 630 576	0,8
2005	62 349 598	9,2	6 600 035	1,0	114 992 902	16,9	7 707 269	1,1	4 767 057	0,7
2006	64 415 593	8,1	7 590 252	1,0	135 751 181	17,1	8 584 327	1,1	5 399 911	0,7
2007	66 197 107	7,5	8 784 598	1,0	149 177 459	16,8	10 340 790	1,2	5 986 010	0,7
2008	74 451 345	7,4	10 925 565	1,1	163 094 344	16,3	13 243 025	1,3	6 922 379	0,7
2009	81 234 274	8,1	11 269 715	1,1	152 541 975	15,2	13 973 522	1,4	7 679 553	0,8
2010	104 703 635	9,0	12 669 105	1,1	175 779 844	15,1	17 781 768	1,5	9 083 914	0,8
2011	114 838 169	8,2	15 755 858	1,1	231 091 922	16,4	17 660 369	1,3	12 487 757	0,9
2012	121 692 893	7,7	17 236 605	1,1	250 407 453	15,8	20 952 674	1,3	15 495 752	1,0
2013	121 733 979	6,7	19 591 329	1,1	296 851 336	16,3	24 995 987	1,4	17 095 987	0,9
2014	134 744 489	6,6	19 535 981	1,0	344 641 238	16,8	28 276 861	1,4	19 814 745	1,0
2015	161 471 476	6,9	19 375 648	0,8	392 517 526	16,7	29 855 106	1,3	22 080 672	0,9
2016	161 330 969	6,1	21 549 569	0,8	435 889 611	16,6	33 917 249	1,3	23 545 495	0,9
2017	189 232 800	6,0	28 159 268	0,9	551 275 960	17,6	37 600 980	1,2	29 791 047	1,0
2018 ^(a)	217 107 229	5,8	38 087 784	1,0	715 797 480	19,0	50 532 929	1,3	33 145 436	0,9
2019 ^(a)	276 371 822	6,4	48 219 734	1,1	789 333 607	18,3	71 347 664	1,7	33 776 390	0,8
2020	337 160 051	6,7	59 192 113	1,2	965 340 526	19,1	88 323 755	1,8	36 319 360	0,7

Kaynak: TÜİK 2021, “Ulusal Hesaplar, Gayrisafi yurt içi hasıla, iktisadi faaliyet kollarına (A21) göre cari fiyatlarla (değer, pay, değişim oranı), 2000-2020”. (Diğer iktisadi kalemler tabloya alınmamıştır.)

Sektörel gelir dağılımından çıkarılacak en önemli sonuçlardan biri ülkelerin gelişmişlik düzeyleri ile ilgili bilgiler vermesidir. Tarım sektörü, sanayi sektörü ve hizmet sektörünün milli gelir içerisindeki payı ülkelerin gelişmişlik durumunu göstermektedir. Tarım sektörünün milli gelir içindeki payı gelişmemiş ülkelerde yüksek iken, sanayi ve hizmet sektörü düşüktür. Tablo 8’ de görüleceği üzere, ülkemizde 2000 yılında tarım sektörünün milli gelir içindeki payı%10,2020 yılındaki payı ise %6,7’dir. Bu durum ülkemizin gelişmekte olduğunun göstergesidir.

Tablo 8’den görüleceği üzere, ülkemizdeki imalat sanayinin milli gelir içindeki payı 2000 yılında %18,7 ve 2020 yılındaki payı ise %19,1’dir.Bu durum imalat sanayinin 20 yılda yeteri kadar gelişmediğini göstermektedir. Gelişmekte olan ülkemiz açısından imalat sanayinin milli gelir içindeki payının artırılması gerekmektedir.

3.2.4. Bölgesel Gelir Dağılımı

Bölgesel gelir dağılımı, milli gelirin ülkedeki bölgeler arasındaki dağılımıyla ilgilenmektedir. Bölgelerin milli gelirden almış olduğu paylar tespit edilmek suretiyle bölgeler arasındaki sosyal huzur ve refah farkı ortaya çıkarılır. Böylece devletin uygulayacağı ekonomik teşviklerin ve yatırımların hangi bölgelere yapılması gerektiği tespit edilebilmektedir.

Bölgesel gelir dağılımı, ülkeden ülkeye değişmektedir. Bunun sebebi ülkelerin coğrafi şekilleri, ticaret ulaşımı ve hammaddenin farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda ekonomik faaliyetler nüfus artışını nüfus artışı ise bölgenin milli gelirden aldığı payı etkilemektedir. Ancak tüm bunların yanında az gelişmiş ülkelerde bölgeler arasındaki gelir dağılımı çok adaletsizdir. Gelişmiş ülkelerde ise bölgeler arasındaki gelir dağılımı adaletlidir ve milli gelir paylaşımında büyük farklar yoktur.

Tablo 10: Bölgesel Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, İktisadi Faaliyet Kollarına (A10) Göre, Zincirlenmiş Hacim Endeksi (%)

		Tarım, ormancılık ve balıkçılık		Sanayi		İmalat sanayi		Hizmetler	
	Yıl	Hacim (Bin TL)	Oran (%)	Hacim (Bin TL)	Oran (%)	Hacim (Bin TL)	Oran (%)	Hacim (Bin TL)	Oran (%)
Tüm İller	2020	118 701 640	100	354 310 580	100,0	291 321 777	100,0	394 216 831	100,0
İstanbul	2020	655 117	0,6	88 032 460	24,8	75 209 922	25,8	157 586 805	40,0
Tekirdağ, Edirne, Kırklareli	2020	3 595 549	3,0	17 642 987	5,0	15 861 308	5,4	7 307 344	1,9
Balıkesir, Çanakkale	2020	5 043 224	4,2	7 025 926	2,0	4 610 974	1,6	6 323 209	1,6
İzmir	2020	4 957 272	4,2	26 070 200	7,4	22 055 882	7,6	25 474 695	6,5
Aydın, Denizli, Muğla	2020	7 514 123	6,3	10 296 182	2,9	7 400 142	2,5	11 889 540	3,0
Manisa, Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak	2020	8 508 980	7,2	17 774 903	5,0	13 983 001	4,8	8 210 759	2,1
Bursa, Eskişehir, Bilecik	2020	4 812 153	4,1	32 516 200	9,2	29 533 210	10,1	18 717 817	4,7
Kocaeli, Sakarya, Düzce, Bolu, Yalova	2020	3 461 824	2,9	36 881 754	10,4	34 565 379	11,9	24 407 907	6,2
Ankara	2020	3 123 410	2,6	28 330 946	8,0	21 647 296	7,4	28 407 112	7,2
Konya, Karaman	2020	8 461 796	7,1	9 692 772	2,7	8 209 662	2,8	7 588 922	1,9
Antalya, Isparta, Burdur	2020	7 168 217	6,0	6 809 860	1,9	4 793 667	1,6	15 479 767	3,9
Adana, Mersin	2020	7 141 293	6,0	12 461 507	3,5	9 886 821	3,4	18 404 033	4,7
Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye	2020	3 847 892	3,2	7 955 895	2,2	5 904 165	2,0	8 611 550	2,2
Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir	2020	5 388 802	4,5	3 983 510	1,1	3 182 667	1,1	3 991 740	1,0
Kayseri, Sivas, Yozgat	2020	4 422 819	3,7	8 343 700	2,4	6 342 933	2,2	6 988 069	1,8
Zonguldak, Karabük, Bartın	2020	1 147 022	1,0	2 610 606	0,7	1 994 748	0,7	2 572 048	0,7
Kastamonu, Çankırı, Sinop	2020	2 402 173	2,0	2 275 365	0,6	1 651 097	0,6	1 839 946	0,5
Samsun, Tokat, Çorum, Amasya	2020	6 484 429	5,5	5 626 613	1,6	3 978 841	1,4	7 113 330	1,8

Tablo 10: Bölgesel Gayrisafi Yurt İçi Hasıla, İktisadi Faaliyet Kollarına (A10) Göre, Zincirlenmiş Hacim Endeksi (%) (Devamı)

	Yıl	Tarım, ormancılık ve balıkçılık		Sanayi		İmalat sanayi		Hizmetler	
		Hacim (Bin TL)	Oran (%)	Hacim (Bin TL)	Oran (%)	Hacim (Bin TL)	Oran (%)	Hacim (Bin TL)	Oran (%)
Trabzon, Ordu, Giresun, Rize, Artvin, Gümüşhane	2020	5 141 990	4,3	5 895 864	1,7	3 993 716	1,4	6 618 750	1,7
Erzurum, Erzincan, Bayburt	2020	2 882 944	2,4	2 098 477	0,6	492 273	0,2	1 888 541	0,5
Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan	2020	3 668 640	3,1	461 876	0,1	220 979	0,1	1 312 204	0,3
Malatya, Elazığ, Bingöl, Tunceli	2020	2 940 375	2,5	2 762 251	0,8	1 857 858	0,6	3 067 484	0,8
Van, Muş, Bitlis, Hakkari	2020	3 688 427	3,1	911 998	0,3	475 919	0,2	2 433 696	0,6
Gaziantep, Adıyaman, Kilis	2020	2 859 445	2,4	12 839 549	3,6	11 717 277	4,0	7 283 068	1,8
Şanlıurfa, Diyarbakır	2020	6 214 909	5,2	3 034 817	0,9	1 582 545	0,5	4 523 569	1,1
Mardin, Batman, Şırnak, Siirt	2020	3 160 484	2,7	3 072 499	0,9	1 548 678	0,5	6 371 733	1,6

Kaynak: TÜİK 2021, “Ulusal Hesaplar, Gayrisafi yurt içi hasıla, iktisadi faaliyet kollarına (A21) göre cari fiyatlarla (değer, pay, değişim oranı), 2020”. (Diğer iktisadi kalemler tabloya alınmamıştır.)

Gelişmiş ülkelerde bölgesel gelir dağılımı arasında farklılıklar çok yüksek olmasa da coğrafi şekiller, ticaret yolları ve hammadde gibi sebeplerden dolayı gelir dağılımı eşit olmamaktadır. Gelişmemiş ve az gelişmiş ülkelerde ise bölgeler arasında gelir dağılımı adaletsizdir.

Tablo 9’da görüleceği üzere, ülkemizde tarım ve hayvancılık faaliyetlerinden elde edilen gelirin bölgesel ve il bazında değerlendirilmesi neticesinde, 2020 yılında illerin en düşük ve en yüksek oranları arasındaki farkın az olduğu bu durumda da gelirin adaletli dağıtıldığı söylenebilir. Bunun sebebi coğrafi sebeplerdir. Ancak sanayi, imalat sanayi ve hizmetlerde ise İstanbul’un diğer illere göre payının çok daha yüksek olduğu görülmektedir. İstanbul’un yanı sıra Marmara Bölgesi’ndeki diğer illerinde payları eklendiğinde gelir dağılımındaki pay %50 ‘ye yaklaşmaktadır.

3.3. Gelir Dağılımının Teorik Yapısı

Gelir dağılımı, iktisadi okullara göre farklı yorumlanmaktadır. Bu farklı yorumlarda yeni teoriler ortaya çıkarmıştır.

3.3.1. Fیزیokratlar Açısından Gelir Dağılımı

Fیزیokratlar, gelir dağılımı kavramını ilk ortaya çıkaran ekonomistlerdir. Ekonominin bazı kurallara göre değerlendirilmesi gerektiği, devletin ekonomiye mümkün olduğunca az müdahale etmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Fیزیokratlara göre

ekonomik birimler köylüler, çiftçiler, toprak sahipleri ve tüccar olmak üzere dört sınıfa ayrılmaktadır. Ekonominin en önemli faktörü ise tarım, toprak ve tabiat olduğunu öne sürmüşlerdir (Kazgan, 1993).

Fizyokratlara gelir dağılımı şu şekilde olmaktadır. Çiftçiler işlediği toprak sahiplerine ürünlerinden elde ettiği hasılatı maliyetler ve ücretler düşüldükten sonra vermektedir. Bu sayede toprak sahipleri ve çiftçiler diğer üretim faktörlerinin ürünlerini alırlar ve onlara gelir elde etmelerini sağlayarak tarım ürünlerini tüketmelerini sağlarlar. Ve sonuç olarak gelir yine toprak sahiplerine ve çiftçilere döner. Devletin müdahalesi sonucu bu döngü bozulur ve gelir dağılımı etkilenir. Bu sebeple devlet müdahalesi gereksizdir.

3.3.2. Klasik İktisatçılar Açısından Gelir Dağılımı

Klasik iktisatçılar, gelir dağılımı konusunda araştırma yapmışlardır. Adam Smith, kişilerin zengin olabilmesi için gelirin elde edilebilme yollarını ve bölüşümü kavramlarını açıklamıştır. Ekonomik aktörlerin girişimciler, toprak sahipleri ve işçiler olmak üzere üç gruba ayırmıştır. Gelir dağılımını ekonomik aktörlerin arasındaki ilişki belirlemektedir. Coğrafi şartlar, ücretler ve eğitim seviyesi gibi birçok etken gelir dağılımını etkiler. Bir diğer görüşü ise gelir dağılımını ülke ekonomik yapısı belirlemektedir. Örnek verecek olursak enflasyon dönemlerinde ücretler değerini yitirmekte ve gelir dağılımı işçi aleyhine değişmektedir.

David Ricardo ise gelir dağılımını emek değer teorisi, azalan verimler kanunu ve tunç kanunu ile açıklamaktadır. Emek değer teorisine göre üretilen ürünün değeri emekten oluşmaktadır. Azalan verimler yasasına göre üretim arttıkça verim azalmaktadır. Tunç kanunu göre ise ücretlerin artmasıyla nüfus artışı yaşanacak nüfusun artmasıyla ücretler eski seviyesine gelecek ve gelir dağılımı aynı seviyeye dönecektir.

3.3.3. Monetarist İktisatçılar Açısından Gelir Dağılımı

Monetaristlere göre devletin uyguladığı servet vergilerin bireylerin yatırım imkanlarını kısıtladığı ve bu durumun özel sektör payını azalttığını savunmaktadırlar. Friedman'a göre gelir dağılımı adaletsizdir. Gelir dağılımında adaletsizliği gidermek için negatif gelir vergisi uygulanmalıdır. Negatif gelir vergisi, düşük gelir elde eden bireylere para yardımı yaparak gelir seviyelerinin artmasını sağlayan vergi sistemidir.

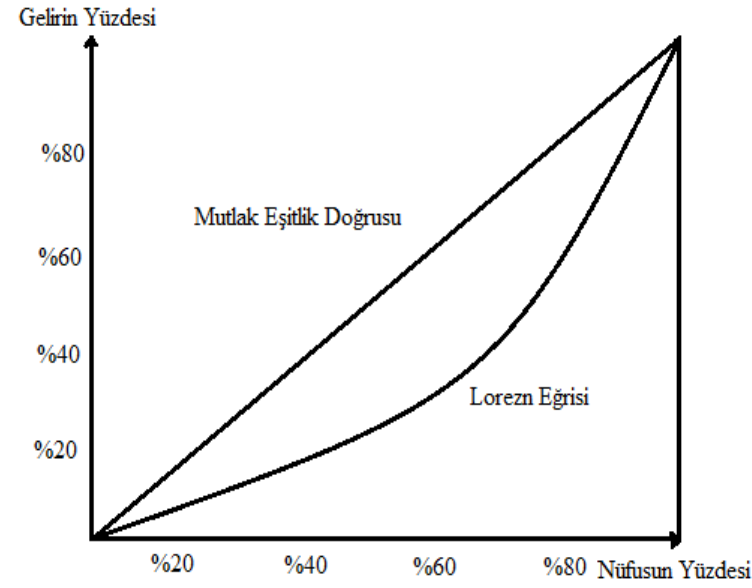
Böylece ülke içinde kişi başına düşen gelirden eşitsizlikler en az seviyeye düşürülmektedir.

3.4. Gelirin Dağılımında Ölçme Yöntemleri

Gelir dağılımının adaletli dağıtılıp dağıtılmadığının tespit edilebilmesi için ölçme yöntemlerine ihtiyaç vardır. Bir ülkenin ekonomisinde dönemler arasında gelir dağılımı açısından kıyas yapabilmek ya da başka ülkelerle karşılaştırma yapabilmek için ölçme yöntemleri kullanılır ve analiz yapılır. Ayrıca gelir dağılımı ölçme yöntemleri yüksek ve düşük gelirli bireylerin arasındaki farkın ne kadar olduğu, ülkede zengin ve fakir ayrımı arasındaki farkın ne zaman oluştuğu ve ekonomik büyüme ve kalkınma ilişkin bilgiler edinilebilmektedir.

3.4.1. Lorenz Eğrisi

Lorenz eğrisi, gelir dağılımındaki adaleti ölçmek adına uygulanan yöntemlerden biridir. Lorenz eğrisi statik bir biçimde kişisel gelir dağılımındaki eşitsizliklerin tespitine yönelik olarak çizilen grafikdir. Statik olması sebebiyle bir ülkedeki gelir dağılımının farklı zamanlarda ölçülerek karşılaştırma imkânı sağlamaktadır. Aynı zamanda ülkelerarasındaki gelir dağılımında karşılaştırma da yapılabilmektedir.

Şekil 1: Lorenz Eğrisi

Grafikte görüleceği üzere, dikey ekseninde milli gelir yatay ekseninde ise nüfus yer almaktadır. Nüfustan maksat hane halkı gelirleridir. Mutlak eşitlik doğrusu nüfus yüzdesini belirten yatay doğru ile milli geliri gösteren dikey doğrusu arasında çizilen 45°lik doğrudur. Doğru üzerinde bulunan her noktada gelir dağılımında eşitlik sağlanmaktadır.

Bir ekonomide tüm gelirin tek bir kişide toplandığını kabul edersek Lorenz eğrisi yatay eksenin kendisi olur ve çakışır. Tüm gelirin herkese eşit dağılması durumunda ise Lorenz eğrisi mutlak eşitlik doğrusu ile çakışır. Bu iki durumda ekonomik hayatın olağan akışına aykırı ve gerçekleşmesi mümkün değildir. Grafikte görüleceği üzere, Lorenz eğrisi dışbükeydir. Bunun anlamı nüfus arttıkça milli gelirinde artıyor olmasıdır. Ancak milli gelir artış hızı ile nüfus artış oranları arasındaki fark dönem dönem değişebilmektedir.

Lorenz eğrisinin dönemler arasında yapılan karşılaştırmaları neticesinde uygulanan ekonomik politikaların gelir dağılımına etkileri gözlemlenebilir. Özellikle uygulanan vergi politikalarının Lorenz eğrisinin olumlu veya olumsuz olarak değiştirmesi iyi bir analiz imkânı sağlamaktadır. Bir ekonomide Lorenz eğrisinin mutlak eşitlik doğrusu üzerinde olması beklenmese de ülkelerin amacı mutlak eşitlik doğrusuna mümkün olduğuna yaklaşmak veya bu doğrudan uzaklaşmamaktır.

3.4.2. Gini Katsayısı

Gini katsayısı, gelir dağılımı ölçme yöntemleri arasında en yaygın kullanılan yöntemdir. İni katsayısı Lorenz eğrisinden türetilmektedir. Mutlak eşitlik doğrusu ile Lorenz eğrisinin oluşturduğu alanın mutlak eşitlik doğrusu ile yatay ekseninde yer alan nüfusa bölünmesiyle gini katsayısı bulunmaktadır. Bu durumda Gini katsayısı sıfır ile bir arasında değer alır. Şekil -1'de yer alan grafikte açıklamak gerekirse, Gini katsayısının sıfır olması mutlak eşitlik doğrusunun üstünde yer alması demektir ki bu durumda tüm gelirin eşit dağılımı söz konusudur. Değerin bir olması ise yatay ekseninde yer nüfusun üstünde olması yani gelirin tek bir kişide toplanmasını ifade etmektedir. Lorenz eğrisinin mutlak eşitlik doğrusuna yaklaşması ile gini katsayısı da sıfır yaklaşmakta ve gelir dağılımı eşitliğe doğru yönelmektedir. Ters durumda ise gini katsayısı bir değerine doğru yaklaşmakta ve gelir dağılımı eşitsizliğe doğru yönelmektedir.

Tablo 11: Türkiye'de Hesaplanan Gini Katsayısı Oranları (%), 2011-2020

Yılı	Hesaplanan Gini Katsayısı
2011	0,407
2012	0,405
2013	0,403
2014	0,404
2015	0,404
2016	0,405
2017	0,405
2018	0,405
2019	0,395
2020	0,410

Kaynak: TÜİK 2021, “Ata.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Gelir-Ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2020 37404#:~ :Text=Gini %20 Katsayısı

Yukarıdaki tabloda görüleceği üzere, ülkemizde en son yapılan araştırma sonuçlarına göre Gini katsayısı bir önceki yıla göre 0,015 puan artış ile 0,410 olarak hesaplanmıştır.

Ülkemizde 2011 -2013 yılları arasında gini katsayısının düştüğü yani gelir dağılımındaki eşitlik artmıştır.2013 yılından itibaren ise gini katsayısı sürekli yükselmiş ve gelir dağılımındaki eşitsizlik artmıştır.2020 yılında ise son 10 yılın en yüksek seviyesine gelmiştir. Bu durumun düzeltilebilmesi adına yüksek gelir gruplarından daha fazla vergi alınmalı, düşük gelir grupları ise sübvans edilerek gelirinin artması sağlanmalıdır.

3.4.3. Yüzde Paylar Analizi

Yüzde paylar analizi, hane haklarının gelirden elde etmiş olduğu payların karşılaştırılmasıdır. Yüzde paylar analizinin yapılabilmesi için hane halkları gruplara ayrılır. Bu sayede en düşük ve en yüksek pay alan gruplar arasındaki fark karşılaştırılarak gelir dağılımındaki eşitsizlik ortaya çıkarılır.

Tablo 12: Sıralı Yüzde 20'lik Gruplar İtibarıyla Yıllık Eşdeğer Hanehalkı Kullanılabilir Fert Gelirinin Dağılımı (%), 2011-2020

Referans Yılı	Anket Yılı	Toplam	İlk Yüzde 20 (En Düşük)	İkinci Yüzde 20	Üçüncü Yüzde 20	Dördüncü Yüzde 20	Son Yüzde 20 (En Yüksek)
2010	2011	100	5,8	10,6	15,2	21,7	46,7
2011	2012	100	5,9	10,6	15,3	21,7	46,6
2012	2013	100	6,1	10,7	15,2	21,4	46,6
2013	2014	100	6,2	10,9	15,3	21,7	45,9
2014	2015	100	6,1	10,7	15,2	21,5	46,5
2015	2016	100	6,2	10,6	15	21,1	47,2
2016	2017	100	6,3	10,7	14,8	20,9	47,4
2017	2018	100	6,1	10,6	14,8	20,9	47,6
2018	2019	100	6,2	10,9	15,2	21,4	46,3
2019	2020	100	5,9	10,6	14,9	21,1	47,5

Kaynak: TÜİK 2021, “Ata.Tuik.Gov.Tr/Bulten/Index?P=Gelir-Ve-Yasam-Kosullari-Arastirmasi-2020 37404#:~ :Text=Gini %20 Katsayısı

Toplunun gelirden en fazla pay alan %20'sinin elde ettiği gelirin en az pay alan %20'sinin elde ettiği gelire oranı şeklinde hesaplanan P80/P20 oranı 7,4'den 8,0'e, gelirden en fazla pay alan %10'unun elde ettiği gelirin en az pay alan %10'unun elde ettiği gelire oranı şeklinde hesaplanan P90/P10 oranı ise 13,0'dan 14,6'ya yükseldiği anlaşılmaktadır. Son 10 yıla bakıldığında ilk yüzde 20'lik grup ile son yüzde 20'lik grubun milli gelirden aldığı paylar neredeyse hiç değişmemiştir. Ayrıca bu iki grup arasındaki farkın çok yüksek olduğu gözlenmektedir. Dolayısıyla gelir dağılımındaki eşitsizliğin giderilmesi adına herhangi bir çaba harcanmamış veya uygulanan politikaların başarısız olduğu sonucuna varılmaktadır.

3.4.4. Dalton- Atkinson Ölçütü

Dalton-Atkinson eşitsizlik ölçüsü, farklı dönemlerde elde edilen Lorenz eğrilerinin karşılaştırılıp sıralamasının yapılmasıdır. Bu sıralama da amaç sosyal refah seviyesinin belirlenmesidir. Sosyal refah seviyesi sıfırdan sonsuza kadar değer almaktadır. Bu ölçütün sıfır olması gelir dağılımının önemsiz olduğunu, sonsuz olduğu durumda ise halkın en düşük gelir grubunda yer alan kişilere karşı hassasiyet gösterdiğini belirtmektedir (Öztürk, Maliye Politikası, 2012).

Atkinson eşitsizlik ölçütü, millî gelirin artmasıyla bireyler pozitif etkilenmektedir ancak milli gelirin artış oranıyla gelir dağılımındaki eşitsizliğin artış oranı farkın artması durumunda ise bireylerin negatif etkileneceği savunulmaktadır. Bu sebeple

bireysel gelirin toplumsal refahı artıracaktır. Ancak burada önemli olan düşük gelir elde eden bireyin gelirinin artmasıdır. Bu sayede toplumsal refahın artacağı düşünülmektedir. Bu durumun sebebi ise azalan marjinal fayda ile açıklanmaktadır.

3.5. Gelir Dağılımı Belirleyen Faktörler

Gelir dağılımını belirleyen faktörler ülkeden ülkeye değişmektedir. Ülkelerin coğrafi konumları, yeraltı ve yerüstü zenginlikleri siyasi yapısı, nüfusu, işsizlik, ekonomik yapısı gibi birçok etken gelir dağılımını belirlemektedir.

3.5.1. Üretim Faktörleri

Üretim farklılıkları çeşitlilik arz etmektedir. Örnek verilmesi gerekirse toplam emeğin bir kısmını vasıflı işgücü iken diğer bir kısmı ise vasıfsız işgücünü barındırmaktadır. Doğal kaynaklarda keza bu şekildedir. Bazı araziler ve topraklar verimli iken bazı topraklar verimli değildir. Kısacası toprak, emek, sermaye ve girişimcilerin birbirlerinden farklı olması milli gelirden farklı paylar almasına sebep olur ve gelir dağılımını bu etkiler. Üretim faktörleri arasındaki fark en az emeğin içinde yer almaktadır. Ücretlilerin bir kısmı nitelikli bir kısmı niteliksiz olabilir veya bazısı eğitim gerektirirken bazısı eğitimsiz olabilir. Piyasadaki eksik bilgi paylaşımı, işçi yanlılığı, tercihler, özel durumlar gibi nedenler ücretler arasında fark oluşturmaktadır. Her ne kadar nitelikli veya eğitilmiş olarak ücret elde edenler daha fazla gelir dağılımından pay alsın da diğer ücretliler arasında uçurum bulunmamaktadır (Türk, 2010).

Ücretler arasındaki değişkenliğin bir sebebi de uzun dönem arz eğrisinin dikey olması ve talebin elastik olmasıdır. Farklı sektörlerde veya farklı ekonomilerde talep edilen işgücü özellikleri de farklı olmaktadır. Talebin fazla olduğu işgücünün elde ettiği ücret talebi az olan işgücüne kıyasla daha yüksek olmaktadır.

Üretim faktörleri arasındaki gelir dağılımındaki eşitsizlikler eğitim verilerek veya vasıfsız işçinin vasıflı hale getirilmesiyle giderilebilir. Keza toprağın verimi artırılabilir veya girişimcilere yatırım konusu yönlendirmeye ve danışmanlık hizmeti verilebilir. Bu şekilde üretim faktörlerinin kendi içindeki gelir eşitsizliği asgari seviye indirilebilir (Öztürk, 2012).

3.5.2. Faktör Fiyatları

Servet ve emeğin veri kabul edildiği durumlarda üretim faktörlerinden herhangi birinin fiyatının yükselmesi neticesinde gelir dağılımı fiyatlarla doğru orantılı bir şekilde değişmektedir. Faktör fiyatlarının azalması neticesinde ise gelir dağılımı fiyatı düşen üretim faktörü aleyhinde değişmektedir (Ulusoy, 2016).

Ekonomide piyasaların geçişliliği ilkesi gereği artan fiyatlar nedeniyle düşük olan faktöre talep artmaktadır. Bu sebeplerle bazı sektörler büyür bazı sektörler küçülür veya yok olur. Ancak bu durum piyasaya dengeye gelene kadar söz konusudur ve geçicidir. Devlet bu gibi durumlarda faizi belirleyip ücretleri belirli bir tutarda sabit kılmak suretiyle belirlenen sektörüm dengeye gelebilmesi için destek alımları veya sübvansiyon vererek dengeye getirmeyi amaçlar. Yapılan bu maliye hamleleri ise gelir dağılımını sektörler arasında değiştirir (Türk, 2010).

3.5.3. Piyasaların Yapısı

Kapitalist sistemde, sistemin işleyişi ve çıkan soruların çözümü fiyata bağlıdır. Fiyatın işler halde olabilmesi için piyasa aktörlerinin tam bilgi sahibi olması, mobilite ve atomize koşullarının olması kısacası tam rekabet piyasasının geçerli olması gereklidir. Ancak tam rekabet piyasası hayatın olağan akışına aykırıdır. Tam rekabet piyasasının şartlarından birkaçının olması durumu aksak rekabet piyasasıdır ve gerçek hayatta bu piyasalar karşımıza çıkmaktadır (Öztürk, 2009).

Aksak rekabet piyasalarında firmaların amacı ürünlerini mümkün olduğunca piyasa fiyatının üstünde satmaktır. Bu sebeple firmalar fiyatların artması amacıyla üretimi kısımlırlar veya bazen de karteller oluşturabilirler. Bu durum olması gereken piyasa fiyatlarını etkileyerek olması gereken gelir dağılımını olumsuz yönde etkilemektedir (Öztürk, 2009).

Piyasa ekonomisinin başarısızlıkları arasında gelir dağılımındaki eşitsizlik yer almaktadır. Firmaların karlarını en üst seviyeye çıkarmaya çalışmaları ve toplumsal refah yerine bireysel refahı ön planda tutmaları nedeniyle gelir dağılımı çarpık bir hale gelmektedir. Bu sebeple devletin toplumsal refah adına piyasaya müdahalesi etmesi gerekmektedir. Devlet uygulayacağı politikalarla dengesiz hale gelen gelir dağılımı düzenlemelidir (Aktan, 2002)

3.5.4. Servet Dağılımı

Servet dağılımının eşit dağılmaması gelir dağılımını olumsuz etkilemektedir. Gelir getiren servet toplam gelirin artmasını sağlar. Ancak bu durumda servet sahipleri daha da zenginleşerek tasarruf yaparlar. Bu durumda düşük gelirli bireyler artan gelirden pay alamadığından gelir eşitsizliği aleyhine artarak toplam gelirdeki payı azalır (Öztürk, 2009).

Servet gelirlerinden elde edilen gelir genellikle emekten daha yüksek olmaktadır. Servetin büyük kısmı az sayıdaki bireylere aittir. Ve bireylerin çalışmak yerine dinlemeyi tercih etmeleri ve servetten yüksek gelir elde etmeleri nedeniyle gelir dağılımında eşitsizlik olmaktadır.

3.5.5. Teknolojik Gelişmeler

Teknolojik gelişmeler üretim faktörlerini etkilemektedir. Emek yoğun üretim yapan bir firma, yeni teknoloji ile sermaye yoğun üretime geçebilmektedir. Bu durumda milli gelir içerisindeki emeğin payı azalmakta sermayenin payı artmaktadır (Öztürk, 2009).

Teknolojik gelişmeler emek dağılımı elde edenler arasındaki gelir dağılımı da etkilemektedir. Teknolojik gelişmelerle vasıflı işgücüne daha fazla ihtiyaç duyulurken vasıfsız işgücüne olan ihtiyaç azalmakta ve gelirden alınan pay vasıflı işgücü lehine artmaktadır. Vasıflı işgücüne olan ihtiyaç artması ücretleri de etkileyerek gelir dağılımında eşitsizliğe neden olmaktadır.

3.5.6. Kamu Hizmetleri

Kamusal mallar veya hizmetlerin finansmanını toplumu oluşturan bireyler sağlamaktadır. Devletin sunmuş olduğu kamu hizmetlerinden herkes yararlanmalı veya yararlanabilmelidir. Bazı bireylerin bu haklarını bilmemeleri veya bu hakları kullanamamaları bazı bireylerin ise bu haklardan fazlaca yararlanmaları gelir dağılımında adaletsizliğe sebep olmaktadır.

Kamunun sunmuş olduğu mal veya hizmetlerde dışlama ve pazarlama söz konusu değildir. Sunulan mal veya hizmetin amacı kar değildir toplumsal refahı sağlamaktır. Örneğin sosyal devlet gereği ücretsiz sunulan sağlık ve eğitim hizmetleri gelir dağılımındaki eşitsizliği gidererek toplumsal refaha olumlu etkiler yapmaktadır. Ancak bazen de devletin bazı firmalara doğrudan destek vermesi gelir dağılımını olumsuz etkilemektedir (Yüce, 2002).

3.5.7. Siyasal Yapı

Siyasal yapı ve devletin yönetim biçimi gelir dağılımını etkiler. Demokrasinin hüküm sürdüğü bir devletle totaliter yönetimin hüküm sürdüğü devlet arasında fark vardır. Demokratik sistemlerde halk yöneticileri seçmekte gerekirse sendika, vakıf, dernek gibi örgütlenmeler ile seslerini duyurabilmekte ve siyasi aktörlere baskı kurabilmektedir. Totaliter rejimde ise halk sesini duyuramaz adaletsizlikleri engelleyemez. Bu durum hayatın neredeyse her alanında geçerlidir. Dolayısıyla demokratik toplumlarda gelir dağılımında adaletin sağlanması ve eşitsizliklerin giderilmesi daha mümkündür.

3.5.8. Ekonomik Sistem

Devletlerin ekonomik sistemleri gelir dağılımını etkileyen unsurlardan biridir ve ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. İki tür ekonomik sistem vardır. Piyasa ekonomisi ve sosyalist sistem. Piyasa ekonomisinde devlet müdahaleci değildir sadece piyasa ekonomisinin başarısızlıklarını giderme adına düzenleyici faaliyetlerde bulunur. Sosyalist sistemde ise bireylerin mal varlığı yoktur. Tüm üretim araçları devletin tekelindedir. İki sistemde günümüzde tek başına uygulanabilir olmadığından karma ekonomik sistem yaygındır. Örneğin kimi zaman devlet erdemli mal üretme adına müdahale de bulunurken kimi zamanda rekabet yaratma adına özelleştirmeler yaparak piyasadan çekilmektedir.

Serbest piyasa ekonomisinde devlet piyasayı müdahale etmemekte fiyat mekanizmasıyla sorunların çözümünün sağlanmasını beklemektedir. Dolayısıyla gelir dağılımında devletin pek etkisi bulunmamaktadır. Ancak serbest piyasa ekonomisinde tam rekabetin gerçekleşmemesi, dışsallıkların bulunması, kamu mallarının üretilmemesi gibi sebeplerle fiyat mekanizması işlemez hale gelmekte ve gelir dağılımında adalet bozulmaktadır (Aktan, 2002).

Sosyalist ekonomik sistem ekonomik olarak herkesin eşit olmasını savunur. Ancak bu durumda bireylerin emekleri ve verimleri arasındaki farkı göz ardı eder ve çok çalışan bireyler çalışmalarının karşılıklarını almadığı için çalışmaktan vazgeçerler. Ekonomi tam kapasite ile çalışamaz ve devlet ücretleri azaltma yoluna gider.

Sosyal devlet anlayışını yaygınlaşması gelir dağılımındaki eşitsizlikleri azaltmaktadır. Sosyal devlet anlayışı ile birlikte piyasa başarısızlıkları giderilmekte aynı zamanda

devlet müdahalesi ile gelirin ikincil dağıtımı yapılarak gelir dağılımında adalet sağlanabilmektedir (Öztürk, 2009).

3.5.9. İktisat Politikaları ve Sosyal Politikalar

Devletin uyguladığı sosyal ve ekonomik politikalar gelir dağılımını etkilemektedir. Uygulanan herhangi bir ekonomik politikanın amacının gelir dağılımını etkilemek olmasa bile mutlaka gelir dağılımını dolaylı veya dolaysız etkiler. Devletin uyguladığı sosyal politikaların amca toplumun refahı ve huzuru sağlamak olduğundan gelir dağılımı mutlaka etkilenir.

Devlet sorumluluklarını yerine getirebilmek için gelire ihtiyaç duyar. En önemli gelir kaynağı ise vergi ve vergi benzeri gelirler olan senyoraj gelirleri, teşebbüs gelirleridir. Borçlanmalarda son yıllarda devlet gelirin kalemleri arasında yer almaktadır. Devletin amacı gelir dağılımını etkilemek olmasa bile gelir dağılımı etkilenir. Örneğin devletin geliri yüksek bireylerden borç alması durumunda altın tahviline veya anaparaya endeksli faiz vermektedir. Bu durumda geliri yüksek olan bireyler gelirlerini daha da arttırmış olur ve gelir dağılımındaki eşitsizlik artmış olur. Hatta devlet bu durumun önüne geçebilmek adına düşük gelirli bireylerden borçlanma yoluna gidebilmektedir.

3.5.10. Ekonomik İstikrarsızlar ve İşsizlik

Ekonomik istikrarsızlıklar gelir dağılımını etkilemektedir. Enflasyon, deflasyon gibi ekonomik durumlar gelir dağılımında adaleti bozmaktadır. Fiyatların yükselmesi özellikle ücret geliri elde eden bireylerin alım gücünü düşürmekte ve bu sebeple ücret artışı olmaktadır. Ücretlerin artması üretim maliyetlerindeki artışı tetikleyerek maliyet enflasyonuna sebebiyet vermektedir. Enflasyon sebebiyle görünüşte milli gelir artar ve gelir dağılımı üretim faktörleri arasında yeniden paylaşılır. Devlet gelir dağılımındaki yeni paylaşımında eşitsizliği en az seviyeye getirmek için müdahalede bulunur.

Enflasyonun azaltılmasına ilişkin uygulanan politikalar da gelir dağılımını bozmaktadır. Enflasyon dönemlerinde gelir dağılımı emek geliri elde eden bireyler aleyhine değişmektedir. Emek geliri elde edenlerin aldıkları ücret sabit olduğundan reel geliri düşmekte ve tasarrufları azalmaktadır. Sermaye geliri elde edenler ise oluşan veya oluşacak yeni piyasa fiyatlarına göre gerekli önlemleri alabilmektedirler.

Deflasyon dönemleri de tıpkı enflasyon gibi gelir dağılımını bozmaktadır. Fiyatlarda yaşanan düşüşler arzı azaltmaktadır. Bu durumda üreticiler işçi çıkarma yoluna gitmektedir. İşsiz kalan bireyler veya üretimi devam ettiremeyerek iflas eden firmaların gelir kayıpları sonucu gelir dağılımı bozulmaktadır (Öztürk, 2015).

Ekonominin stagflasyon dönemlerinde de gelir dağılımının dengesi bozulmaktadır. Stagflasyon enflasyon yüksek olduğu bir ekonomide aynı anda işsizliğinde artmasıdır. Durgunluk ve fiyat yüksekliklerinin yanında işsizliğin oluşması gelir dağılımındaki eşitsizliği artırır.

3.5.11. Fırsat Eşitliği

Fırsat eşitliği tüm ülke vatandaşlarının kamu malları ve yarı kamusal mallarına ulaşma noktasında eşit imkânlarla sahip olunmasıdır. Bu bağlamda kişisel gelir dağılımı, bölgesel gelir dağılımı ve sektörel gelir dağılımındaki değişkenler fırsat eşitliğini etkilemektedir. Fırsat eşitsizliği ise toplumu oluşturan bireylerin bir kısmının devletin sunmuş hizmetlerden daha fazla yararlanmasıdır.

Ülkemizde özellikle eğitim ve sağlık hizmetleri bakımından bu konu çok önemlidir. Gerek kişisel gelir dağılımı gerekse de bölgesel anlamda gelir dağılımının sağlanabilmesi amacıyla sağlık kuruluşları ve okulların sadece şehirler de değil köylerde de geliştirilmesi gerekmektedir.

3.5.12. Sosyal Norm ve Düzenlemeler

Bir ülkedeki sosyal kuralları sadece hukuksal mevzuatta sınırlamak mümkün değildir. Sosyal normlar dini, ahlaki, örf ve adetler gibi süregelen kurallardan oluşmaktadır. Bu kuralların gelir dağılımını etkileyen en önemli faktörlerinden biri mirastır (Aktan, 2002).

Tüm gelir veya servet çalışılarak elde edilmektedir. İvazsız intikaller veya verasetler emek harcanmadan elde edilmektedir. Bu bağlamda miras gibi gelirler gelir dağılımını etkilemektedir. Ülkemizde mirasın dağıtımı medeni usul kanunda belirtilmiş vergilendirilmesi ise veraset ve intikal kanununda belirtilmiştir. Ancak tüm bu kanunlara rağmen ülkemizde din ve geleneklerimizde mirasın paylaşılması hususunda etkili olmaktadır. Örneğin ülkemizde ölen kişilerin çocukları miras hukukuna göre mirastan eşit pay almalıdırlar. Ancak geleneklerimize göre erkek çocuklar mirası paylaşıp kız çocuklarına ise mirastan pay verilmediği veya yerine göre erkeklerin

kadınlardan daha fazla miras hakkına sahip olmaları gibi durumlar görülmektedir. Her ne kadar miras hukukunda bu gibi durumlar için saklı pay garantisi konulmuş olsa bile bireylerin bilgi yetersizliğinden hak etmemeleri gelir dağılımını etkilemektedir.

3.5.13. Eğitim Düzeyi

Eğitim dar anlamda devlet okullarında veya milli eğitim bakanlıklarından alınan izinle kurulan eğitim ve öğretim faaliyeti hizmetlerini içermektedir. Ülkemizde özellikle son yıllarda artan özel okulların eğitim ve öğretimden devlet okullarından daha başarılı olması haksızlara yol açmaktadır. Devlet okullarındaki çalışan öğretmen sorunları, yetersizlikleri veya fiziki şartlar nedenleriyle ödeme gücü yeterli olan anne ve babalar çocuklarını özel okullara göndermektedirler. Bu yönüyle bakıldığında ülkemiz gelecek nesillerine sosyal devlet olma görevini yerine getirmemekte ve birçok çocuk eğitim ve öğretim anlamında haksızlığa uğramaktadır.

Sermaye yaklaşımı olarak eğitim düzeyi ele alındığı eğitim seviyesi ile gelir düzeyi arasında paralellik vardır. Şöyle ki eğitilmiş bir birey vasıflı işçi statüsünde iken eğitimi yeterli olmayan birey vasıfsız işçi statüsünde yer alır. Haliyle vasıflı ücretlinin elde ettiği gelir vasıfsız işçilere kıyasla daha yüksektir. Ücret farklılıklarının oluşma sebebi bireylerin almış olduğu eğitimidir denilebilir (Rakıcı, 2008). Bireylerin eğitim düzeyleri arasındaki farklar gelir dağılımında eşitsizlik yaratmaktadır. Bu bağlamda kişisel ve bölgesel gelir dağılımında eşitliğin sağlanabilmesi adına eğitimde fırsat eşitliğinin dikkate alınması gerekmektedir. Gelişmiş ülkelerde eğitimde fırsat eşitliği sağlanarak uzun vadede gelir dağılımında eşitlik yönünde olumlu sonuç alınmıştır. Bu bağlamda ülkemizde eğitimde fırsat eşitliğini sağlaması gerekmektedir. Ayrıca eğitimde fırsat eşitliği sosyal devlet olmanın gereklerinden biridir.

3.5.14. Globalleşme

Dış ticaretin ve yatırımların önündeki engellerin azaltılması veya kaldırılması ile ülke sınırlarını aşması globalleşme diye tanımlanabilir. Özellikle üretim faktörlerinin mobilite imkanlarının artırılması neticesinde dünya ekonomisi daha da bütünleşmekte hatta bununla birlikte uluslararası şirketlerin sayısı her geçen gün artmaktadır. Bireyler tasarruflarını fonlar aracılığı ile yurtdışı piyasalarda değerlendirmekle birlikte firmalar da ihraç etmiş oldukları hisse senetleriyle hem yeni ortak alabilmekte hem de finans kaynağı oluşturmaktadır. Ayrıca firmalar yine çıkardıkları bono ve tahviller ile yurtdışı piyasalardan borçlanabilmektedirler.

Globalleşme durumunun bir neticesi de bankalardır. Bankalar günümüzde bulundukları ülke sınırları dışında rahatlıkla işlem yapabilme kabiliyetine sahiptirler. Ayrıca gün geçtikçe bankalar tarafından yapılan işlemlerin hem sayısı hem de çeşitliliği artmaktadır.

4. TÜRK VERGİ SİSTEMİNDEKİ UYGULAMALARIN GELİR DAĞILIMINA ETKİLERİ

4.1. Türk Vergi Sisteminin Gelişimi

4.1.1. Osmanlı Devleti Döneminde Vergi

Osmanlı Devleti'nde vergi kavramı, şer-i vergiler ve örf-i vergiler olarak ikiye ayrılmaktaydı. Şer-i vergiler din kuralları dikkate alınarak konulan vergiler iken örf-i vergiler örf, adet ve gelenekler dikkate alınarak oluşturulmuştur (Küsmenoğlu, 2010).

Şer-i vergiler cizye, zekât, aşar ve haraçtan oluşmaktaydı. Zekât, bireylerin kazandıkları gelirin kırkta birini yardıma muhtaç insanlara vermesidir. Aşar vergisi, Müslüman olan toprak sahiplerinden geliri nispeten alınan aynı veya nakdi bir şekilde ödenebilen vergidir. Haraç vergisi, Müslüman olmayan kişilerden alınan gayrimenkul vergisidir. Cizye ise Müslüman olmayan ancak devletin hizmetlerinden faydalanan kişilerden alınan vergilerdir (Kazıcı, 2005).

Örf-i vergiler imdadiye-i şerefiye, iane cihadiye, imdadiye hazariye ve bac oluşmaktaydı. imdadiye-i şerefiye, iane cihadiye, imdadiye hazariye vergileri savaş ihtiyaçlarının giderilmesi veya barış zamanı da ordunun ihtiyaçlarının karşılanabilmesi amacıyla alınan vergiler iken bac vergisi ise panayır ve pazar gibi ticaretin yoğun olduğu yerlerde satılan mal veya hayvandan elde edilen kardan alınan vergidir (Yılmaz, 2019).

Tanzimat döneminde, Tanzimat fermanı ile şer-i vergiler kaldırılmış ve vergi çeşitliliği azaltılmıştır. Ziraî ürünler üzerinden alınan aşar vergisi tek oranlı hale getirilirken, hayvanlardan alınan ağnam vergisi maktu hale getirilmiştir. Müslüman olmayan kişilerden ise cizye alınmıştır (Küsmenoğlu, 2010).

Islahat fermanı ile Müslüman ve Müslüman olmayan halk ayrımı kaldırılarak vergide eşitlik getirilmiştir. İlerleyen yıllarda Adalet fermanı ilan edilerek vergilerin keyfi olarak alınmaması ve bireylerin elde ettiği gelire göre vergilendirilmesi amaçlanmıştır.

Meşrutiyet dönemi ile birlikte verginin alınabilmesi için kanuni şart getirilmiştir (Bingöl, 1993).

4.1.2. Tanzimat Dönemi Vergi Sistemi

Tanzimat dönemi, Osmanlı Devleti'nin yenilik dönemi olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde askeri, idari ve eğitim alanında yapılan yeniliklerin yanında mali yeniliklerde getirilmiştir. Tanzimat Fermanı'nda keyfi vergilerin alınmaması, uygulanan vergilerde ise ödeme gücünün dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir. Padişahın bu dönemde otoritesinin güçlü olması nedeniyle ferman tam anlamıyla uygulanamamıştır. Bu dönemde vergi çeşitleri azaltılmıştır. Özellikle dini vergiler olan şer'i vergiler kaldırılmıştır. Tarım ürünlerinde aşar vergisi oranı sabitlenmiştir. Ayrıca hayvanlardan alınan ağnam vergisi getirilmiştir. Gayrimüslim halktan ise sadece cizye vergisi kaldırılmamıştır (Küsmenoğlu, 2010).

Islahat Fermanı ile vergide büyük bir reform yapılarak sınıf, mezhep ve inanç ayrımı ortadan kaldırılmıştır. 1876 yılında Meşrutiyetin ilan edilmesiyle vergi padişahın yetkisinden çıkarılarak kanunla alınmaya başlanmıştır (Bingöl, 1993).

4.1.3. Cumhuriyet Sonrası Dönemde Vergi

4.1.3.1. 1929-1949 Dönemi

Cumhuriyet döneminde vergi hükümleri 1924 Anayasası ile getirilmiştir. Bu dönemde Osmanlı Dönemi ve Kurtuluş Savaşı döneminde uygulanan en önemli vergi olan Aşar vergisi kaldırılmıştır. Aşar vergisi yerine veraset intikal vergisi, yol vergisi ve muamele vergisi getirilmiştir. Bu dönemde uygulanan vergiler daha çok dolaylı vergilerden oluşmaktaydı. 1929 yılında ekonomik durgunluğun olması vergiler düşürmüştür. Bu sebeple İktisadi Buhran Vergisi ve Muvazene vergileri yürürlüğe girmiştir (Korkmaz, 1982).

İktisadi Buhran Vergisi, ücret üzerinden alınan artan oranlı vergiydi. Muvazene Vergisi'nin amacı ise bütçe açıklarını kapatmaktır. 1942 yılında İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile olağanüstü bir döneme girilmiş ve varlık vergisi uygulanmaya başlanmıştır. Varlık vergisi servet ve kazançlardan alınarak savaş dönemi mali kaynak sağlanmaya çalışılmıştır. Varlık vergisinin oranı ve mükelleflerde netlik yoktu. Bu durum yabancı uyruklu kişiler üzerinde adaletsiz vergi uygulamalarına sebep olmuş ve kısa süre içinde kaldırılmıştır (Karabulut, 2005).

4.1.3.2. 1950-1979 Dönemi

1950'li yıllarda Vergi Usul Kanuna ve buna bağlı Gelir Vergisi Kanunu getirilmiş aslında vergi kanunlarında bir nevi revizyona gidilmiştir. Getirilen bu kanunlarla kişi ve kuruluşlar ayrımı belirtilmiştir. Kazanç vergisi ve esnaf vergisi de bu dönemde yürürlükten kaldırılmıştır.

1961 Anayasası ile birlikte ödeme gücü ilkesi benimsenmiştir. Yine 1961 Anayasası ile birlikte günümüzde uygulanan asgari geçim indirimine benzer bir uygulama olan en az geçim indirimi getirilmek suretiyle ayırma ilkesi uygulanmıştır. Verginin sadece bir gelir kaynağı değil ekstra fiskal amaçlarının da bulunduğu ve dikkate alınması benimsenmiştir.

4.1.3.3. 1980 Sonrası Dönem

Bu dönemde ülkemizde 24 Ocak kararları ile Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) belirlediği şartlar uygulanarak fiyat istikrarı sağlanmıştır. Yapılan düzenlemelerde vergilerde ihracat ve yatırımların teşvik edilmesi amacıyla kullanılmıştır. Günümüzde halen uygulanan 1982 Anayasası düzenlenmiştir. Anayasanın 73.maddesiyle herkesin ödeme gücü dikkate alınarak vergi ödemesi gerektiği, verginin bir maliye politikası aracı olduğu ve kanunların belirttiği ölçüde oranların, muaflıkların ve istisnaların Cumhurbaşkanınca değiştirilebileceği belirtilmiştir.

Yine bu dönemde reform niteliği taşıyan ve günümüzde halen etkili bir şekilde uygulanan Katma Değer Vergisi 1985 yılında yürürlüğe girmiştir. Katma Değer Vergisinin uygulanmaya başlaması ile dolaylı vergilerin vergi hasılatı içindeki payı artmıştır. Ayrıca bu dönemde Katma Değer Vergisi'nde konulan ihracat istisnaları ile ihracatın artması sağlanmıştır.

Ülkemizde 1990 ve 1997 yıllarında ekonomik kriz yaşanmıştır.5 Nisan 1994 yılında açıklanan kararlarla kamu finansmanı amacıyla tek seferlik olağanüstü vergiler getirilmiştir. 1999 yılında yaşanan Marmara depremi ile ülke buhrana sürüklenmiştir. Bunun üzerine Uluslararası Para Fonu ile Stand-by anlaşması yapılmış akabinde enflasyonu düşürme amacıyla programlar yapılmıştır. Ayrıca 2002 yılında Özel Tüketim Vergisi yürürlüğe girmiştir. Sonuç olarak vergi gelirleri içindeki hasılat payı 1994 yılında %54 iken 2002 yılında %66'a yükseltilmiştir. Ülkemizde bu dönemden itibaren dolaylı vergilere ilişkin birçok kanun yürürlüğe girmiştir.2004 yılında Özel iletişim vergisi, 2019 yılında Konaklama Vergisi getirilmiştir. Var olan ve 1980' den

günümüze kadar yeni uygulanmaya başlanan dolaylı vergiler ile birlikte vergi gelirleri büyük bir kısmı dolaylı vergilerden oluşmaktadır.

Açıklamalardan da anlaşılacağı üzere; Türk Vergi Sisteminin çağdaş bir hale gelmesi için birçok yasal değişiklikler yapılarak çeşitli uygulamalara gidilmiştir. Nihayetinde Türk Vergi Sistemi'nde günümüzde gelir, servet ve harcama vergilerine göre türlere ayrılmış ve modern halini almıştır.

4.2. Türkiye'deki Kayıt Dışı Ekonominin Vergilendirilmesi ve Gelir Dağılımına Etkisi

Kayıt dışı ekonomi dar anlamda kanuni olmakla beraber resmi belgeyle kabul edilmemiş veya resmi olmayan belgelerle ekonomik faaliyetleri yürütmektir. Geniş anlamda ise tamamen yasadışı faaliyetleri kapsamaktadır. Günümüzde uyuşturucu kaçakçılığı, kadın ticareti, kumar ve silah kaçakçılığı faaliyetleri en çok duyulan yasadışı faaliyetlerdir.

Gelişmiş ülkelerde uyuşturucu ve silah kaçakçılığı gibi yasadışı faaliyetler kayıt dışı ekonomiyi oluşturmaktadır. Ülkemizde içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde ise bu faaliyetlerin yanında ticarete yapılan sahte belge düzenleme ve sahte belge kullanma gibi alış ve satışların sahte bir biçimde belgelendirilmesi kayıt dışı ekonominin büyük bir kısmını oluşturmaktadır. (ÇSGB., 2004) Vergi hukuku bağlamında kayıt dışı ekonomi faturasız, belgesiz veya sahte belgelerle ekonomik faaliyette bulunmak suretiyle ödenmesi gereken verginin ödenmemesi veya daha ödenmesi gereken vergiden daha az vergi ödenmesidir. Bir diğer anlamıyla vergiden kaçırma veya vergiden kaçınma gayretiyle resmi kurumların bilgisi dışında kalan kanunen yasak veya yasak olmayan faaliyetler bütünüdür. Nitekim 213 sayılı Vergi Usul Kanununun Kaçakçılık Suçları ve Cezaları Başlıklı 359.maddesinde " a) Vergi kanunlarına göre tutulan veya düzenlenen ve saklanma ve ibraz mecburiyeti bulunan; 1) Defter ve kayıtlarda hesap ve muhasebe hileleri yapanlar, gerçek olmayan veya kayda konu işlemlerle ilgisi bulunmayan kişiler adına hesap açanlar veya defterlere kaydı gereken hesap ve işlemleri vergi matrahının azalması sonucunu doğuracak şekilde tamamen veya kısmen başka defter, belge veya diğer kayıt ortamlarına kaydedenler, 2) Defter, kayıt ve belgeleri tahrif edenler veya gizleyenler veya muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belge düzenleyenler veya bu belgeleri kullananlar,

Hakkında on sekiz aydan beş yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. Varlığı noter tasdik kayıtları veya sair suretlerle sabit olduğu halde, inceleme sırasında vergi incelemesine yetkili kimselere defter ve belgelerin ibraz edilmemesi, bu fıkra hükmünün uygulanmasında gizleme olarak kabul edilir. Gerçek bir muamele veya duruma dayanmakla birlikte bu muamele veya durumu mahiyet veya miktar itibariyle gerçeğe aykırı şekilde yansıtan belge ise, muhteviyatı itibariyle yanıltıcı belgedir (2)(3) b) Vergi kanunları uyarınca tutulan veya düzenlenen ve saklama ve ibraz mecburiyeti bulunan defter, kayıt ve belgeleri yok edenler veya defter sahifelerini yok ederek yerine başka yapraklar koyanlar veya hiç yaprak koymayanlar veya belgelerin asıl veya suretlerini tamamen veya kısmen sahte olarak düzenleyenler veya bu belgeleri kullananlar, üç yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. Gerçek bir muamele veya durum olmadığı halde bunlar varmış gibi düzenlenen belge, sahte belgedir (3). c) Bu Kanun hükümlerine göre ancak Maliye Bakanlığı ile anlaşması bulunan kişilerin basabileceği belgeleri, Bakanlık ile anlaşması olmadığı halde basanlar veya bilerek kullananlar iki yıldan sekiz yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır." şeklinde hüküm bulunmakta aslında vergisel açıdan kayıt dışı faaliyetlerin bir kısmını detaylı bir biçimde açıklamaktadır.

Öte yandan Gelir Vergisi Kanununun 1. maddesinde gelirin tanımı "*Gelir bir gerçek kişinin bir takvim yılı içinde elde ettiği, tasarruf veya harcamasına teşkil eden her türlü kazanç ve iratların safı tutarıdır*" şeklinde belirtilmiş olup Gelir İdaresi Başkanlığına bağlı olan vergi dairelerine bildirilmeyen her türlü kazanç ve irat kayıt dışı olarak kabul edilmektedir.

Bireyleri kayıt dışı ekonomik faaliyetlere sürükleyen en önemli etken daha fazla kazanç elde etme istekleridir. Ülkemiz Cumhuriyet tarihinden günümüze kadar enflasyonla mücadele etmektedir. Enflasyonun yüksek olması sebebiyle vergi ve cezalarında yüksek olması kaçınılmazdır. Ülkemizde uygulanan vergi oranlarının yüksekliği bireyleri kayıt dışı faaliyetlere sevk ederek vergisel yükümlülüklerden kaçınmaya arayışına yönlendirmektedir.

Ülkemizde dönem dönem yaşanan ekonomik krizler firmaların maliyetlerini arttırarak karlarının düşmesine sebep olur. Bu durumda firmalar küçülür, iflas eder veya kayıt dışı faaliyetlere girişerek vergi ödememe yollarına başvururlar. Ayrıca faaliyetini sürdürmekte zorlanan firmalar işçi çıkarmakta veya kayıt dışı işçi çalıştırmaktadırlar. İşçilerin vergileri de bu yolla ödenmeyerek vergi gelirleri düşer. İşçilerin işsizlik

sebebiyle kayıt dışı çalışmaya razı olması sosyal güvencelerini de etkiler. Örneğin sağlık sigortaları yapılmaz veya eksik yapılır. Bu durum gelir dağılımını da bozmaktadır.

Ekonomik istikrarsızlıklar ve teknolojik yetersizlikler ve gelir dağılımının çarpık olması kayıt dışı ekonominin temel sebeplerindendir. Bireyler yeteri kadar gelir elde edemeyince gelirlerini arttırmak için kayıt dışı faaliyetlere girişerek vergiden kaçırma yolunu tercih ederler (H.Sugözü, 2008).

Ülkemizde vergi sisteminin karmaşık bir yapıda bulunması, vergi çeşitliliğinin fazla olması ve vergi oranlarının yüksek olması sebepleriyle mükellefler vergi ödememek adına kayıt dışı faaliyetlere girişmektedirler. Bu durumda vergi gelirleri azalmakta devletin düşük gelire sahip vatandaşlarına yardım olanağı kısıtlanmaktadır. Devletin düşük gelirli vatandaşlarına yeteri kadar destek verememesi gelir dağılımını bozmaktadır.

Türkiye'de kayıt dışı ekonominin sebepleri mükelleflerin gelirlerini vergi ile paylaşmamak istememesi, vergi ahlakı ve bilincinin tam anlamıyla oluşmaması, vergi oranlarının ve kesintilerinin yüksek olması, bazı vergi muafiyet ve istisnalarının amacından sapması, denetim yetersizliği, yaşanan ekonomik krizler olduğu söylenebilir. Yapılan araştırmalar neticesinde ülkemizde kayıt dışı ekonominin en büyük sebebinin uygulanan vergiler olduğu tespit edilmiştir. Özellikle kronik hale gelen bütçe açıklarının kapatılmasında vergi oranlarının artırılması yönünde politikalar uygulanmaktadır. Bu durum mükellef üzerindeki vergi yükünü arttırdığından mükellefler vergiden kaçırma ve kayıt dışılık yollarına başvurmaktadır. Gerek vergi politikalarının değişkenliği gerekse de mükelleflerin vergi bilincinin ülkemizde az olması sebebiyle vergi gelirleri reel anlamda azalmaktadır. Vergi gelirlerinin artması amacıyla uygulanan vergi politikaları kayıt dışılığı artırmakta ve bu durum gelirin azalmasına sebep olmamaktadır.

Günümüzde kayıt dışı ekonomi ülkelerin kronik sorunudur. Ülkemizde de kayıt dışı ekonominin artması tespit edilememesi ve vergilendirilememesi gelir dağılımının bozulmasına ve haksız rekabet oluşmasına yol açmaktadır.

Vergi Usul Kanununun 9.maddesinin 2.bendinde " *Vergiye doğuran olayın kanunlarla yasak edilmiş bulunması mükellefiyeti ve vergi sorumluluğunu kaldırmaz.* " şeklinde hüküm bulunmaktadır. Yani kayıt dışı gelirin veya kanunla yasaklanmış faaliyetlerden

elde edilen gelirin vergilendirilmesi gerekmektedir. Bu tür gelirlerin vergilendirilebilmesi ancak kararlı uygulanacak denetimlerle mümkündür. Ülkemizdeki seçimler, çeşitli baskı grupları ve denetim eleman sayısının yetersizlikleri nedenleriyle denetimler aksamaktadır.

Türkiye'de 5811 sayılı Varlık Barışı olarak bilinen Bazı Varlıkların Milli Ekonomiye Kazandırılması Hakkındaki Kanun 22 Kasım 2008 tarihinde uygulamaya konulmuştur. Söz konusu kanuna göre yurtiçi varlıklardan %5, yurtdışı varlıklardan ise %2 vergi alınması öngörülmüştü. Günümüzde kanun halen uygulanmaktadır. Bu kanunun amacı; *"gerçek ve tüzel kişilere ait olup yurt dışında bulunan para, döviz, altın, menkul kıymet ve diğer sermaye piyasası araçlarının ekonomiye kazandırılması ve taşınmazların kayda alınması ile yurt içinde bulunan ancak işletmelerin özkaynakları içinde yer almayan bu türden varlıkların sermaye olarak konulmak suretiyle işletmelerin sermaye yapılarının güçlendirilmesini sağlamaktır.* "Ancak kanun amacından çok kayıt dışı gelirleri aklamaya yönelik olmaktadır. Ayrıca kanuna aykırı elde edilen gelirlerin bu kanunla legal hale gelmektedir. Alınan vergi oranları ise daha düşündürücüdür. Ülkemizde kanuna uygun gelir vergisi mükellefleri %15 vergi oranından başlamak üzere artan oranla vergiye tabi tutulmakta, kurumlar vergisinde %25 oranında vergi alınmaktadır. Türkiye'de 5811 sayılı Varlık Barışı olarak bilinen Bazı Varlıkların Milli Ekonomiye Kazandırılması Hakkındaki Kanunda ise ülke içinde elde edilen kayıt dışı gelire %5 alınarak, kayıt dışı gelir elde eden kişiler mükâfatlandırılmaktadır. Bu durum hem vergiye olan ahlakı hem de gelir dağılımındaki adaleti zedelemektedir. Özetle kayıt dışı ekonominin ülkemizde yüksek olması gelir dağılımında adaletsizliğe sebep olmaktadır. Kayıt dışılığın vergilendirilememesi devletin sosyal hizmetlerini yerine getirememesine yol açmaktadır.

4.3. Vergi Afları ve Yapılandırma Kanunları

Kanun hükümlerine göre vergiyi doğuran olayın meydana gelmesiyle mükelleflerce beyan üzerine tahakkuk eden veya tahakkuk ettirilen vergi, resim ve harçların tahsil edilememesi neticesinde oluşan gecikme faizi ve gecikme zamlarından devletin vazgeçmesine vergi affı denir. Bir diğer ifade ile vergi affı kanunlara uymayan mükelleflere uygulanması gereken cezaların kaldırılmasını ifade etmektedir (D.Akgün, 1994).

Ülkemizde neredeyse sürekli hale gelen vergi aflarına dünyanın birçok ülkesinde de rastlamak mümkündür. Amerika, belçika fransa isviçre italya gibi ekonomisi güçlü olan ülkelerde bile vergi affı zaman zaman uygulanmaktadır. Ülkemizde 1960'dan önce 6 defa vergi affı uygulanmıştır. Ülkemizde uygulanan ilk vergi affı ise 17 Mayıs 1924'te çıkarılmıştır. Vergi cezalarının affı ise ilk kez 1960 darbesinden sonra 1961 yılında yürürlüğe giren 281 sayılı Vergi Cezaları Gecikme Zamlarının Tecil ve Tasfiyesine Dair Kanun'' ile uygulanmıştır (Çağan, 1972). 1960 yılından günümüze kadar ülkemizde neredeyse her yıl vergi affı çıkarılmıştır. Bu sebeple mükelleflerin büyük bir kısmı af beklentisinde olduğundan vergisel yükümlülüklerden kaçınmaktadırlar.

Ülkemizde 1960 yılından önce uygulanan vergi afları genellikle kaldırılan vergilerin tahsilinden vazgeçilmesine yönelik çıkarılmıştır. Ayrıca bu dönemde çıkarılan vergi af kanunları ayrıntılı değildir ve herhangi bir şart kanun hükümlerinde bulunmamaktadır (Dönmez, 2002).

1960 ve 1980 yılları arasında çıkarılan vergi afları darbe sebebiyle oluşan olağanüstü dönemin olumsuz etkileri azaltmak adına çıkarılmıştır. Bu dönemde çıkarılan 281 sayılı Vergi Cezaları Gecikme Zamlarının Tecil ve Tasfiyesine Dair Yasa yürürlüğe konulmuş ve etkili olmuştur. Çıkarılan bu kanunla 7.247 milyon lira gelir hedeflenmiş 6.564 milyon lira tahsil edilmiş ve başarılı bir şekilde uygulanmıştır. Özellikle 27 Mayıs darbesinden sonra ülkemizde ekonomik durum bozulmuş ve toplumda gerilimli bir ortam oluşmuştur. 218 Sayılı Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkında Kanun sayılı kanun gerekçesinde ülkenin içinde bulunduğu politik ve ekonomik buhranın suçların artmasına neden olduğu, bu sebeple af kanununun çıkarıldığı belirtilmiştir (Dönmez, 2002). Kanun gerekçesinden de anlaşılacağı üzere çıkarılan bu affın sebebi vergi geliri elde etmek değil bozulan toplumsal düzeni yeniden sağlamaktır.

1980 yılından günümüze kadar çıkarılan vergi afları genelde enflasyon sebebiyle vergilerinin azalışından kaynaklanmaktadır. Ancak 1980 yılında ülkemizdeki siyasi olaylar, ekonomik buhran ve iç karışıklıklar sebebiyle gerilen toplumu rahatlatmak aynı zamanda yeni yönetimin ihtiyaç duyduğu geliri sağlamak adına 2431 Sayılı Tahsilatın Hızlandırılması ve Beyan Dışı Kalmış Servet Unsurlarıyla Vesikasız Emtianın Beyanına İlişkin Kanun çıkarılmıştır. Yine aynı sebeplerle 15 Temmuz 2016 darbe girişiminden sonra 6736 sayılı Bazı Alacakların Yapılandırılmasına İlişkin Kanun yürürlüğe konulmuştur.

Tablo 13: Türkiye'de Vergi Afları (1960-2021)

Yıllar	Kanun Numarası ve Kanun Adı
17.05.1924	İlk Vergi Affı
5.08.1928	Elviyel selased Vergilerinin Sureti Cibayetine Dair Yasa
15.03.1934	4530 Sayılı Varlık Vergisinin Bakayasının Terkinine Dair Yasa
4.07.1934	2566 Sayılı Vergi Bakayasının Tasfiyesine Dair Yasa
29.06.1938	3568 Sayılı Arazi Vergisinin Mali Yıl Sonuna Kadar Olan Bakiyesinin Terkinine Dair Yasa
13.06.1946	Orman İşletmelerinin Bazı Vergilerden Muaf Tutulması Hakkındaki Yasa
21.01.1947	5050 Sayılı Toprak Mahsulleri Vergisi Artıklarının Silinmesi Hakkında Yasa
26.10.1960	113 Sayılı Af Yasası
28.12.1961	281 Sayılı Vergi Cezaları Gecikme Zamlarının Tecil Ve Tasfiyesine Dair Yasa
23.02.1963	218 Sayılı Bazı Suç Ve Cezaların Affı Hakkında Yasa
13.06.1963	252 Sayılı Spor Kulüplerinin Vergi Borçlarının Bir Defaya Mahsus Olmak Üzere Affı Hakkında Yasa
5.09.1963	325 Sayılı Yasa Kamu İktisadi Teşebbüslerinin 1960 Ve Daha Önceki Yıllarına Ait Bir Kısım Vergi Borçlarının Tasfiyesi Hakkında Yasa
16.07.1965	691 Sayılı Belediyelerin Ve Belediyelere Bağlı Müessese Ve İşletmelerin Bir Kısım Borçlarının Hazinece Terkin Ve Tahkimi Hakkında Yasa
3.08.1966	780 Sayılı Bazı Suç Ve Cezaların Affı Hakkında Yasa
28.02.1970	1319 Sayılı Emlak Vergisi Kanunuyla Getirilen Af
15.05.1974	1803 Sayılı Cumhuriyet'İN 50. Yılı Nedeniyle Bazı Suç Ve Cezaların Affı Hakkında Yasa
20.03.1981	2431 Sayılı Tahsilatın Hızlandırılması Ve Beyan Dışı Kalmış Servet Unsurlarıyla Vesikasız Emtianın Beyanına İlişkin Yasa
2.03.1982	2431 Sayılı Yasaya Ek
22.02.1983	2801 Sayılı Bazı Kamu Alacaklarının Özel Uzlaşma Yolu İle Tahsili Hakkında Yasa
4.02.1985	Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılması Hakkında 3239 Sayılı Kanunun Geçici 4. Maddesi
3.12.1988	3505 Sayılı Yasa (Geçici Birinci Madde)
28.12.1988	3512 Sayılı Yasa
15.12.1990	3689 Sayılı Yasa (Geçici Birinci Madde)
21.02.1992	3787 Sayılı Yasa
5.09.1997	400 Sayılı Tahsilat Genel Tebliği
22.07.1998	4369 Sayılı Yasa
6.02.2001	414 Sayılı Tahsilat Genel Tebliği
7.03.2002	4746 Sayılı Yasa İle Emlak Vergisi İle İlgili Af Düzenlemesi (Emlak Vergisi Yasasının Geçici Madde 21)
27.02.2003	4811 Sayılı Vergi Barışı Kanunu
22.11.2008	5811 Sayılı Bazı Varlıkların Milli Ekonomiye Kazandırılması Hakkında Kanun (Varlık Barışı)
13.02.2011	6111 Sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması İle Sosyal Sigortalar Ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu Ve Diğer Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde
10.09.2014	6552 Sayılı İş Kanunu İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması İle Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına Dair Kanun
19.08.2016	6736 Sayılı Bazı Alacakların Yapılandırılmasına İlişkin Kanun
11.05.2018	7143 Vergi Ve Diğer Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun
3.06.2021	sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun

Kaynak: <https://www.alomaliye.com/2016/08/19/cumhuriyet-tarihimizde-cikartilan-vergi-aflari/>

Vergi afları sürelerine ve kapsamlarına göre farklılık gösterir. Kısa bir zamanı hedefleyen ve kapsayan vergi affının sonuçları uzun vadeyi de etkileyebilir. Kısa vadede vergi gelirinde artış yaratması, vergi tahsilatının kolay olması ve politik nedenler gözönünde bulundurulduğunda çıkarılan afların olumlu ve olumsuz sonuçları barındırır. Vergi affı, kısa dönemde vergi gelirlerini arttırır ve vergi dairelerinin iş yükünü hafifletir. Ekonomik kriz dönemlerinde çıkarılan vergi affı bir yandan bireylerin ödeme gücünü azaltmakta bir yandan da uzun vadede vergi gelirlerini azaltmaktadır. Olumlu yönden bakıldığında ise kriz döneminde ihtiyaç duyulan gelir kısa sürede sağlanırken, bireylerde vergi cezalarından kurtulmakta aynı zaman ödenmesi gereken vergileri de taksitle ödeyebilmektedirler. Örnek verilmesi gerekirse ülkemizde 2001 krizinden sonra çıkarılan 4811 sayılı Vergi Barışı Kanununun amacı ödeme gücü neredeyse hiç kalmayan bireyleri vergi cezalarından koruyarak rahatlatmak aynı zamanda artan hizmet maliyetleri için gelir elde etmektir. Ülkemizde yaşanan darbe ve darbe teşebbüslerinden sonra da gerilen ortamı yumuşatmak amacıyla da vergi afları getirilmiştir. Örneğin, 1980 darbesinden sonra Vergi Cezaları, Gecikme Zamlarının Tecil ve Tasfiyesine Dair Yasa uygulanmıştır (Eker, 2006).

Kısa vadede afların neticeleri gerek mükellefler nezdinde gerekse ülke açısından olumludur. Ancak uzun vadede aynı şeyi söylemek mümkün değildir. Uzun vadede vergi afları mükelleflerin vergisel uyumlarını azaltmaktadır (Kargı, 2011). Diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi ülkemizde de vergi afları sık sık uygulanmakta ve neredeyse sürekli hale gelmiştir. Çıkarılan vergi afları iyi bir vergi reformuna zemin oluşturmaktadır. Ancak ülkemizde çıkarılan vergi aflarının amacı vergi reformu değil kısa vadede gelir elde etmektir. Bu durum uzun vadede vergi aflarının olumsuz yönlerini daha fazla hissetmemizi sağlamaktadır. Ülkemizde çıkarılan vergi afları genelde vergi gelirinin artırmaya yönelik olmaktadır. Sıkla çıkarılan vergi af yasaları mükelleflerin af beklentileri artırmakta ve bu sebeple mükellefler kanunda belirtilen vergi yükümlülüklerini yerine getirmemektedir.

4.3.1. Vergi Affının Nedenleri

Cumhuriyet döneminden günümüze kadar yukarıda tabloda görüleceği üzere defalar vergi affı kanunları çıkarılmıştır. Vergi afları bazen de gelir sebebiyle değil politik kaygılar sosyal durumlar nedeniyle de çıkarılmaktadır.

4.3.1.1. Siyasi Sebepler

Cumhuriyet döneminden günümüze kadar yukarıda tabloda görüleceği üzere defalar vergi affı kanunları çıkarılmıştır. Vergi afları bazen de gelir sebebiyle değil politik kaygılarla da çıkarılmaktadır. Özellikle seçim döneminde oy kazanabilmek amacıyla vergi afları uygulanmakta mükelleflerin vergi bilinci zedelenmektedir. Vergi affı ülkemizde siyasi krizlerden sonra gergin ortamı yumuşatma amacıyla çıkarılmaktadır. Ülkemizde çıkan iç karışıklıklar neticesinde çıkarılan aflar mükellefleri bir nebze rahatlatmaktadır. Bazen de vergi affı politik kaygılarla çıkarılmaktadır. Seçim dönemlerinde çıkarılan aflar neticesinde vergi ve cezalardan kurtulan mükellefler ekonomik anlamda rahatlamaktadır. Seçim dönemlerinde siyasi partiler vatandaşlara hoş görünme ve oy toplamak amacıyla vergi affını getirmekte veya vaad etmektedirler.

Az gelişmiş ülkelerde siyasi olarak çıkarılan vergi affı sebepleri askeri darbeler veya devrimlerden sonra meydana gelen olağanüstü durumlardır. Ülkemizde çıkarılan vergi afları genellikle ekonomik ve mali sebeplerledir. Ancak 12 Eylül döneminde çıkarılan 2431 ve 2801 sayılı af yasaları, 27 Mayıs döneminde çıkarılan 281 sayılı af yasası ve 15 Temmuz'dan sonra çıkarılan 6736 sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Kanun olağanüstü haller sebebiyle yürürlüğe konulmuş ve uygulanmıştır.

4.3.1.2. Ekonomik Sebepler

Devletin artan kamu hizmetlerinin finansmanını sağlama amacıyla vergi aflarını uygulaması ekonomik ve mali sebep olarak söylenebilir. Ülkemizde yaşanan ekonomik kriz dönemlerinde firmaların mali gücünün zayıflaması, iflas etmesi veya iflasın eşiğine gelmesi neticesinde tahsili mümkün olmayan vergi borçları yaratmaktadır. Artan vergi borçlarını ödemeyen mükellefler mükellefiyetlerini kapatma noktasında gelmektedir. Bu gibi durumlarda mükellefiyetlerin devamlılığını sağlamak ve ekonomideki durgunluğun giderilebilmesi amacıyla da vergi afları yürürlüğe konulmuştur. Ayrıca vergi affı ile ülkemiz dışına çıkan milli servetin geriye dönerek ülke değerlerine katılması ve yeni istihdam yaratılması amacıyla da çıkarılmaktadır (Eker, 2006). Ülkemizde ekonomik ve mali sebeplerle çıkarılan vergi affına ilişkin örnek günümüzde halen taksitleri devam eden 7326 sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun'dur.

4.3.1.3. İdari ve Teknik Sebepler

Ülkemizde ekonominin canlanması amacıyla girişimcilik ve mükellef sayısının artırılması desteklenmektedir. Her ne kadar bu politika doğru olsa da artan mükellef sayısı ve artan yatırım çeşitliliği denetimlerde etkinliğini zayıflatmaktadır. Ekonominin iş hacminin ve çeşitliliğinin artma hızına devlet daireleri ayak uydurmakta zorlanmaktadır. Özellikle mal müdürlükleri ve vergi dairelerine her yıl yapılan personel alımlarına rağmen yeterli sayıya ulaşamamaktadır. İş hacminin ve mükellef sayısının her yıl genişlemesi kamu alçaklarının tahakkuku ve tahsilatı noktasında devleti zorlamaktadır. Ayrıca tahakkuk ve tahsil sürecinde açılan vergi davalarının çokluğu ve karar sürelerinin uzun olması vergi affının çıkarılmasına sebep olmaktadır (Bülbül, 2003). Vergi affının çıkarılmasıyla vergi sistemindeki aksaklık ve gecikmeler kısa vadede çözüme kavuşmaktadır. Ancak sürekli vergi affı uzun vadede mükelleflerin vergi ahlakı ve vergi bilinci zayıflatmakta ve elde edilen vergi gelirlerini azaltmaktadır. Bu sebeple vergi sistemimizin istikrarlı bir yapıya dönüştürülmesi ve yaygın yoğun denetimlerin artırılması gerekmektedir.

4.3.1.4. Sosyal Sebepler

Ülkemizde vergi aflarının sosyal anlamda çıkarılmasındaki en önemli etken, vergi ödevlerini kanuni sürelerinde yerine getirmeyen veya getiremeyen mükelleflere kolaylık sağlamaktır. Ülkemizin dönem dönem içinde bulunduğu siyasi veya ekonomik istikrarsızlıklar sebebiyle mükellefler vergi yükümlülüklerini yerine getirememektedir. Bu sebeple mükelleflerin üstündeki vergi baskısının azaltılması ve vergiye karşı olan yükümlülüklerin yerine getirilebilmesi amacıyla vergi affı çıkarılmaktadır. Aynı zamanda vergi affı ile mükellefler geriye dönük olarak vermiş oldukları beyannameleri yeniden tanzim ederek geçmiş dönemlerde eksik beyan edilen vergileri düzeltme fırsatı elde etmiş olurlar (Zeynep ve Yurtsever, 2004a).

Vergi afları vergi adaletini zedelemektedir. Vergisel yükümlülüklerini zamanında yerine getiren mükelleflerle, vergisel yükümlülüklerini zamanında yerine getirmeyen mükellefler arasında eşitsizlik ortaya çıkmaktadır. Ülkemiz kuruluşun günümüze kadar enflasyonla mücadele etmektedir. Enflasyonun bulunduğu ülkemizde vergisel yükümlülüklerini yerine getiren mükellefler vergi affı sebebiyle bir nevi cezalandırılmaktadır. Vergisini zamanında ödemeyen mükellefler vergi ödemek yerine mal veya hizmet almakta ve enflasyonu lehine çevirebilmekte için vergisi tahsil edilen

mükellef enflasyına göre ezilmekte ve rekabet anlamında mağdur duruma düşmektedir.Bu durum vergide adalet ve eşitlik ilkesine aykırıdır.Hem vergisini iyi niyet çerçevesinde zamanında ödeyen mükellefler hem de af kanunu açıklanmadan önce vergi ve cezalarını eksiksiz ödeyen mükellefler ile vergisini hiç ödemeyen mükellefler arasında adaletsiz meydana çıkmaktadır (Çetin, 2007).

Ülkemizde özellikle son yıllarda neredeyse sürekli hale getirilen vergi afları mükellefler nezdinde adalet ve eşitlik kavramlarına olan inançları olumsuz yönde etkilemektedir.Vergisini zamanında ödeyen mükellefler vergi aflarının sık sık uygulanması neticesinde günümüzde vergilendirme politikalarına karşı iyiden iyi tepki vermektedirler.Özellikle enflasyonun son dönemlerde artması ve vergisini ödemeyen mükelleflere af getirilerek ceza kesilmemesi nedeniyle haksız rekabette olduklarını savunmaktadırlar (Zeynep ve Yurtsever, 2004a).

Sonuç olarak Cumhuriyet tarihi boyunca ülkemizde sürekli vergi affı uygulanmıştır.Ekonomik,politik ve sosyal sebeplerin yanı sıra bütçe açıklarını kapatmak,enflasyon dönemlerinde devletin kaynak sağlama amaçlarıyla da uygulanmıştır.Vergi aflarının hem olumlu hem de olumsuz yönleri bulunmaktadır.Burada önemli olan vergi aflarının çıkarılma amacıdır.Vergi affı ekonomik krizlerin akabinde çıkarılarak mükelleflere ödeme kolaylığı,piyasaya hareketlilik getirme amacı taşıyorsa veya yeni bir vergi sistemi oluşturabilme amacı ile uygulanacaksa vergi affı vergisel anlamda olumludur.Bu bağlamda çıkarılan vergi afları kısa dönemde tahsil edilemeyen vergiler için tahsil imkanı yaratır.Vergi incelemedeki yetersizlikler bertaraf edilmiş olur.Süreç içinde kamu hizmetlerinin aksaması engellenerek finansman sağlanır.Örnek verilmesi gerekirse 2009 yılında dünyada meydana gelen küresel krizin etkilerinin azaltılması nedeniyle 2011 yılında 6111 Sayılı Bazı Kamu Alacaklarının Yeniden Yapılandırılması Hakkındaki Kanun yürürlüğe getirilerek 7,9 milyar liralık kısa bir süre içinde tahsilat yapılmıştır. Ancak vergi afları politik kaygılarla,herhangi bir vergi sistemi değişikliği amacı gütmeksizin uygulanıyorsa veya kısa vadeli gelir elde etmek amacını taşıyorsa vergi afları vergisel anlamda olumsuzdur (Aygün, 2006). Yine 2016 yılında ülkemizde gerçekleşen darbe teşebbüsü sonucunda olağanüstü bir döneme girilmiş, piyasa dengesi bozulmuştur. Bu dengenin yeniden sağlanması ve toplumdaki gerginliğin azaltılması adına 6736 sayılı Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Kanun yürürlüğe konulmuş ve uygulanmıştır. Her ne kadar vergi affının getirilmesi olumlu bir adım olarak gözüксе

de çıkarılan af yasası hükümleri de dikkatli bir şekilde oluşturulmalıdır.6736 sayılı kanun hükümlerinde tahsilat zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu durumda kötü niyetli mükellefler vergi affından hiçbir ödeme yapmadan faydalanmış iyi niyetli mükelleflerin iyi niyetleri ise suiistimal edilmiştir. Özellikle vergi afları politik kaygılarla, herhangi bir vergi sistemi değişikliği amacı gütmeksizin uygulanıyorsa veya kısa vadeli gelir elde etmek amacını taşıyorsa bu durum mükellefler arasında haksız rekabeti oluşturmakta ve gelir dağılımındaki adaleti olumsuz etkilemektedir. Aynı zamanda vergi afları kısa vadede vergi tahsilatını arttırsa da uzun vadede devlet, alacaklarının büyük bir kısmından vazgeçtiği için kamu hizmetlerini, gelir dağılımında etkinliği sağlanmak adına verdiği sosyal ve mali transferleri sınırlama yoluna gitmekte ve geliri az olan bireylere daha az yardım yaparak gelir dağılımının daha fazla bozulmasına sebep olmaktadır.

4.4. Özel Tüketim Vergilerinin Sürekli Artırılması

Ülkemiz 1996 yılında Gümrük Birliğine üye olmuş ve Avrupa Birliği ülkeleri ile ticaret ilişkisi yeni bir boyuta geçmiştir. 2002 yılında uygulamaya konulan 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu bu bağlamda Avrupa Birliği ile artacak olan ticaretin kolaylaşmasını sağlamak amacıyla yürürlüğe konulmuştur. Ancak yıllar itibariyle kapsamı artan Özel Tüketim Vergisi ülkemizde adaletsizliğe yol açmıştır. OECD ülkeleri ile ülkemizde uygulanan Özel Tüketim Vergisi gerekçeleri aynı olsa da mal farklılaştırılması nedeniyle aynı sonuçlara ulaşmamıştır. OECD ve Avrupa Birliği ülkelerinde ÖTV sadece lüks tüketim mallarına uygulanmakta iken ülkemizde motorlu taşıtlar, televizyon, parfüm, cep telefonu gibi temel ihtiyaçlara da uygulanmaktadır. Bu bağlamda ülkemizde uygulanan Özel Tüketim Vergisi'nin kanunun gerekçesinde belirtilen amaçlarından saptığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Vergiler dolaylı ve dolaysız olarak gelir dağılımını etkilemektedir. Özel tüketim vergilerinin de ülkemizde çok aktif bir biçimde neredeyse her alanda uygulanması gelir dağılımını etkilemektedir. Özel Tüketim Vergisi malın nispi fiyatına ve piyasadaki talep esnekliğine bağlı olarak uygulanırsa piyasayı ve gelir dağılımındaki adaleti düzenler. Ancak ülkemizde ilk olarak 2002 yılında uygulanmaya başlanan bu verginin kapsamına zorunlu tüketim malları da yıllar itibariyle eklenmiş ve gelir dağılımını bozmaya başlamıştır. Örnek verilmesi gerekirse 4760 Sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu'na ekli (IV) Sayılı listede sofralar, mutfak aletleri, buzdolabı, tuvalet,

yazıhane, ev tezyinatı ve benzeri işler için bazı cam eşyalar, manikür ve pedikür takım ve aletleri, altın veya gümüş kaplama kaşık, çatal ve kaşık-çatal takımları, klimalar, ısıtıcılar, beyaz eşyalar, elektrik motorlu araçların motorunu çalıştırmaya mahsus araç pilleri, küçük ev aletleri, televizyon, uzaktan kumanda, cep telefonu gibi halkın temel ihtiyaçlarını içeren bir çok ürün dahil edilmiştir. Yıllar itibariyle vergi kapsamına alınan ve halkın temel ihtiyaçlarını karşılayan malların vergi listelerinden çıkarılması, Özel Tüketim Vergisinin gerekçesinde belirtilen amaca uygun olacaktır. Öte yandan televizyondan veya cep telefonundan alınan vergi ile kürkten alınan verginin aynı olması bu bağlamda kabul edilebilir değildir. Lüks tüketim malları yüksek gelir elde eden mükellefler tarafından tüketilmektedir. Dolayısıyla bu mallara konulan vergi veya verginin arttırılması gelir dağılımını düzenlemeye yönelik olmaktadır. Ancak halkın temel ihtiyaçlarına konulan veya arttırılan vergi düşük gelir elde eden mükellefleri aleyhine gelir dağılımını bozmaktadır.

Özel Tüketim Vergisi'nin ülkemizde doğru bir biçimde uygulandığı alanlarda vardır. Son yıllarda özellikle alkol ve sigara gibi insan ve toplum sağlığı üzerinde zararlı olan tüketim mallarına yönelik vergi arttırılmaktadır. Böylece hem vergi geliri artmakta hem de bu ürünleri kullanan kişilere yönelik sağlık harcamaları azaltılmış olmaktadır. Bu alanda yapılan sağlık harcamalarının azaltılması ve halk sağlığının düşünülmesi sosyal ve ekonomik bakımdan Özel Tüketim Vergisi'nin etkin ve doğru uygulandığını göstermektedir.

Ülkemizde son yıllarda mali açıkların kapatılması amacıyla sürekli olarak Özel Tüketim Vergilerinin artırılması politikası uygulanmaktadır. Bir diğer ifade ile bütçenin denkleştirilmesi hususunda kolayca kaçılmaktadır. Özel tüketim vergisi de diğer dolaylı vergiler gibi yansıtılabilme özelliğine sahiptir. Vergiye tabi mallardan yaralanan herkes gelirine bakılmaksızın aynı vergiyi ödemektedir. Bu vergilemede vergi mükellefi ile vergiyi yüklenen kişiler farklıdır. Yani vergi dolaylı olarak tahsil edilmektedir. Mal alınırken vergi nihai tüketici tarafından ödenmekte maldan yararlanan kişinin ödeme gücüne bakılmamaktadır. Bu yönüyle özel tüketim vergileri gelir dağılımı bozmaktadır.

Katma Değer Vergisi matrahını oluşturan unsurlardan biri de Özel Tüketim Vergisidir. Dolayısıyla Özel tüketim vergilerinin yükseltilmesinin bir sonucu da ödenecek olan Katma Değer Vergisi tutarını da artırmaktadır. Katma değer vergisinin genelde %18 olarak uygulandığı düşünüldüğünde Özel tüketim Vergisindeki bir birimlik artış aynı

zamanda %18 oranında bir ödenecek Katma Değeri vergisini arttırır. Kısacası vergiden vergi alınmakta ve bireylerin ödeme gücü dikkate alınmamaktadır. Bu durum gelir dağılımındaki adaleti bozmaktadır.

4.5. Türkiye ile OECD Ülkelerinin Vergi ve Gelir Dağılımı Açısından Değerlendirilmesi

4.5.1. Türkiye'nin ve OECD Ülkelerinin Gini Katsayılarının Değerlendirilmesi

Gelir, belirli bir yılda hanehalkı harcanabilir geliri olarak tanımlanır. Kazanç, serbest meslek ve sermaye geliri ile kamu nakit transferlerinden oluşur; hane halkı tarafından ödenen gelir vergileri ve sosyal güvenlik katkı payları mahsup edilir. Hanehalkının geliri, farklı büyüklükteki hanelerin ihtiyaçlarının farklılıklarını yansıtacak bir düzenlemeyle, üyelerinin her birine atfedilir. Bireyler arasındaki gelir eşitsizliği burada beş gösterge ile ölçülmektedir. Gini katsayısı, nüfusun kümülatif oranlarının elde ettikleri gelirin kümülatif oranlarıyla karşılaştırılmasına dayanır ve tam eşitlik durumunda 0, tam eşitsizlik durumunda 1 arasında değişir. S80/S20, en zengin %20'nin ortalama gelirinin en fakir %20'ye oranıdır; P90/P10 dokuzuncu ondalık dilimin üst sınır değerinin (yani en yüksek gelire sahip kişilerin %10'u) birinci ondalık dilimin değerine oranıdır.

Tablo 14: Türkiye ve OECD Gini Katsayıları (2005-2019)

Ülke	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Avusturya	--	--	0.284	0.280	0.289	0.280	0.281	0.276	0.280	0.274	0.275	0.284	0.275	0.280	0.274
Bulgaristan	--	0.353	0.363	0.330	0.330	0.329	0.340	0.356	0.354	0.369	0.377	0.402	0.395	0.408	0.402
Kanada	0.315	0.316	0.317	0.315	0.316	0.316	0.313	0.317	0.32	0.313	0.318	0.307	0.31	0.303	0.301
Çek Cumhuriyeti	0.261	0.260	0.256	0.259	0.257	0.260	0.257	0.254	0.259	0.257	0.258	0.253	0.249	0.249	0.248
Finlandiya	0.265	0.268	0.269	0.264	0.259	0.264	0.264	0.260	0.262	0.257	0.260	0.259	0.266	0.269	--
Fransa	--	--	--	--	--	--	--	0.305	0.291	0.293	0.295	0.291	0.292	0.301	0.292
Yunanistan	0.345	0.337	0.329	0.328	0.330	0.336	0.333	0.338	0.342	0.339	0.340	0.333	0.319	0.306	0.308
Macaristan	--	0.264	0.257	0.246	0.241	0.266	0.269	0.279	0.286	0.281	0.284	0.280	0.289	0.280	0.286
İzlanda	0.273	0.289	0.285	0.306	0.266	0.248	0.252	0.252	0.240	0.246	0.257	0.264	0.250	--	--
İrlanda	0.324	0.316	0.304	0.295	0.312	0.298	0.307	0.31	0.312	0.298	0.298	0.309	0.295	0.292	--
İtalya	0.324	0.324	0.313	0.317	0.315	0.327	0.327	0.330	0.325	0.326	0.333	0.327	0.334	0.330	--
Letonya	0.391	0.350	0.375	0.375	0.354	0.346	0.351	0.346	0.351	0.349	0.346	0.346	0.355	0.351	0.344
Litvanya	0.352	0.328	0.337	0.357	0.365	0.329	0.321	0.350	0.351	0.380	0.372	0.378	0.374	0.361	0.357
Hollanda	--	--	--	--	--	--	0.294	0.293	0.287	0.305	0.305	0.292	0.298	0.295	0.296
Norveç				0.250	0.245	0.249	0.250	0.253	0.252	0.257	0.272	0.262	0.262	0.262	0.261
Polonya	0.327	0.315	0.315	0.307	0.303	0.304	0.301	0.298	0.299	0.297	0.291	0.285	0.275	0.281	--

Tablo 14: Türkiye ve OECD Gini Katsayıları (2005-2019) (Devamı)

Ülke	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Portekiz	0,378	0,368	0,360	0,354	0,336	0,341	0,337	0,337	0,341	0,338	0,336	0,331	0,32	0,317	0,31
Romanya	--	0,380	0,360	0,349	0,333	0,339	0,339	0,344	0,347	0,371	0,346	0,332	0,351	0,350	0,339
Slovakya	0,289	0,251	0,246	0,257	0,267	0,265	0,262	0,251	0,270	0,247	0,250	0,241	0,220	0,236	0,222
Slovenya	0,240	0,237	0,238	0,234	0,245	0,245	0,243	0,249	0,254	0,251	0,250	0,244	0,243	0,249	0,246
İspanya	--	--	0,313	0,327	0,333	0,339	0,341	0,334	0,345	0,343	0,344	0,341	0,333	0,330	0,32
İsveç	--	--	--	--	--	--	--	--	0,268	0,274	0,278	0,282	0,282	0,275	0,280
İsviçre	--	0,305	0,312	0,306	0,297	0,298	0,289	0,285	0,295	0,297	0,296	0,302	0,299	0,311	--
Türkiye	--	--	--	--	--	--	0,403	0,399	0,39	0,398	0,404	--	0,409	0,397	0,395
İngiltere	0,359	0,364	0,373	0,369	0,374	0,351	0,354	0,351	0,358	0,356	0,360	0,351	0,357	0,366	0,366
Amerika	--	--	--	--	--	--	--	--	0,396	0,394	0,39	0,391	0,39	0,393	0,395

Kaynak: <https://data.oecd.org/inequality/income-inequality.htm>

Gelişmiş, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler arasındaki en önemli farklardan biri milli gelir seviyesi ve milli gelirin dağılımı arasındaki farklardır. Gelişmiş ülkelerde gelir, gelişmekte olan ve azgelişmiş ülkelere kıyasla daha adilane dağıtılmaktadır. Bu bağlamda gelir dağılımında adaletin sağlanabilmesi ülkelerin gelişme seviyelerini de göstermektedir. Birçok OECD ülkesinde de Gini katsayısı oldukça yüksektir. Hatta OECD ülkeleri arasında bile eşitsizlik farkları azımsanamayacak boyuttadır. Ancak diğer ülkeler arasındaki eşitsizlik farklılıkları çok daha büyüktür. Gelir dağılımında adalet anlamında daha iyi durumda olan çoğu ülkede birincil gelir dağılımı son derece kötüdür. Ancak birincil gelir dağılımındaki aksaklık çeşitli maliye politikaları ile iyileştirilmektedir. OECD ülkeleri de vergi ve transfer politikaları ile gelir dağılımını yeniden tesis ederek gelir eşitsizliğini azaltmaktadırlar (Cural, 2009).

Kişisel gelir dağılımı, bir ekonomide oluşan gelirin bireyler arasındaki dağılımıdır. Kişisel gelir dağılımında adaleti ölçmede kullanılan en yaygın ve uygun veri Gini katsayısıdır. Gini katsayısı sıfır ile bir arasında değişkenlik gösterir. Sıfıra yaklaştıkça gelir dağılımında eşitliğin artmakta,1 yaklaştığında ise gelir dağılımında eşitsizliğin arttığını gösterir. OECD verilerine bakıldığında en güncel ölçümler 2019 yılında ilişkindir. 2019 yılında Türkiye'nin Gini katsayısı 0,395 olarak açıklanmıştır.2019 yılında en fakir yüzde 20'lik grubun ortalama geliri ile en zengin yüzde 20'lik grubun ortalama geliri arasındaki fark 7,5 katı bulmaktadır. Bu durum gelir dağılımının adaletli olmadığını göstergesidir. Buna karşılık 2018 yılında katsayının 0,408 olduğu dikkate alınırsa, asgari ücret artışı ve transfer ödemelerinden kaynaklanan, az da olsa bir iyileşme gözükse de gelir dağılımı en iyi olan kuzey ülkeleri ile fark epeyce fazladır.

Sonuç olarak, Türkiye'nin yıllar itibariyle Gini katsayısı OECD ülkelerine kıyasla oldukça düşüktür. Bu durum ülkemizdeki gelir eşitsizliğinin yüksek olduğunu göstermektedir. Bu eşitsizlik artışını dengelemek adına gelişmiş ülkeler daha fazla vergi alarak sosyal veya mali transferleri arttırmışlardır. Ülkemizde en önemli problem burada oluşmaktadır. Eşitsizliği azaltmak için alt gelir dilimindeki bireyler ile üst gelir dilimindeki bireyler arasındaki gelir farkı oldukça fazladır ve düşürülmesi gerekmektedir. Bunun olabilmesi için ekonominin büyümesi, yatırımların artması ve ücret geliri elde eden bireylerin gelir seviyesinin artmasıyla mümkündür.

4.5.2. Türkiye'nin ve OECD Ülkelerinin Kişisel Gelir Vergisi Yönünden Değerlendirilmesi

Kişisel gelir üzerinden alınan vergi, net gelir (brüt gelir eksi izin verilen vergi indirimleri) ve bireylerin sermaye kazançları üzerinden alınan vergiler olarak tanımlanır. Bu gösterge bir bütün olarak hükümetle (tüm hükümet seviyeleri) ilgilidir ve hem GSYİH hem de toplam vergilendirme yüzdesi olarak ölçülür.

Tablo 15: Türkiye ve OECD Kişisel Gelir Vergisi Oranları (2005-2020)

Ülke	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Avusturalya	11.866	10.958	10.837	10.102	9.579	9.753	10.196	10.571	10.633	11.264	11.544	11.262	11.493	11.750	11.629	--
Avusturya	8.959	8.963	9.064	9.534	9.079	9.158	9.205	9.505	9.717	10.034	10.411	9.018	9.076	9.392	9.618	9.258
Belçika	12.589	12.094	11.922	12.391	12.121	12.104	12.254	12.339	12.846	12.884	12.438	11.963	11.914	11.811	11.326	11.916
Kanada	11.593	11.619	12.045	11.776	11.716	10.858	11.109	11.354	11.253	11.355	12.073	11.905	11.751	11.975	12.177	12.497
Şili	1.073	0.952	1.091	1.222	1.296	1.339	1.385	1.457	1.425	1.423	2.006	1.764	1.947	1.416	1.496	1.983
Kolombiya	1.064	1.086	1.109	1.056	1.043	0.954	1.035	1.026	1.091	1.094	1.145	1.140	1.129	1.239	1.334	1.294
Kosta Rika	0.172	0.605	0.887	0.645	0.890	1.024	1.080	1.295	1.245	1.247	1.280	1.292	1.300	1.345	1.440	1.545
Çek Cumhuriyeti	4.198	3.947	4.037	3.519	3.440	3.299	3.514	3.542	3.617	3.538	3.560	3.817	3.957	4.270	4.411	4.648
Danimarka	23.971	23.862	24.485	24.116	25.192	23.262	23.197	23.284	24.969	26.196	25.245	24.147	24.147	24.073	24.273	25.236
Estonya	5.485	5.501	5.705	6.083	5.580	5.267	5.072	5.198	5.450	5.656	5.731	5.788	5.641	5.466	5.523	6.158
Finlandiya	12.880	12.746	12.506	12.660	12.661	11.983	12.213	12.430	12.724	13.303	13.163	12.935	12.495	12.237	12.245	12.580
Fransa	7.712	7.536	7.231	7.346	7.135	7.173	7.422	8.020	8.425	8.481	8.502	8.549	8.552	9.419	9.299	9.561
Almanya	7.851	8.323	8.755	9.445	9.157	8.555	8.857	9.418	9.610	9.649	9.893	10.041	10.252	10.451	10.575	10.364
Yunanistan	4.376	4.359	4.536	4.568	4.472	4.022	4.864	7.067	6.002	5.985	5.766	5.971	6.338	6.426	5.998	---
Macaristan	6.546	6.636	7.154	7.597	7.287	6.431	4.939	5.516	5.298	5.225	5.223	5.162	5.324	5.399	5.171	5.295
İzlanda	13.698	13.320	12.983	12.307	11.822	11.738	12.497	12.708	13.127	12.969	12.895	13.434	14.173	14.498	14.283	15.271
İrlanda	9.204	9.680	9.626	9.126	8.980	8.762	9.132	9.610	9.487	9.436	7.505	7.604	7.207	7.020	6.943	6.610
İtalya	9.912	10.244	10.660	11.162	11.141	11.203	10.966	11.551	11.533	11.193	11.153	10.836	10.821	10.720	10.952	11.543
Letonya	5.385	5.583	5.676	5.963	5.336	6.194	5.569	5.708	5.758	5.917	5.882	6.259	6.591	5.976	6.503	6.095
Litvanya	6.838	6.772	6.517	6.485	4.079	3.585	3.489	3.471	3.567	3.623	3.855	3.979	4.024	4.250	7.231	7.187
Lüksemburg	7.196	7.529	7.202	7.962	7.886	7.856	8.217	8.383	8.734	8.685	9.058	9.084	8.900	9.323	9.316	9.746
Meksika	2.048	2.060	2.077	2.309	2.304	2.345	2.403	2.514	2.615	2.941	3.281	3.387	3.438	3.419	3.394	3.774

Tablo 15: Türkiye ve OECD Kişisel Gelir Vergisi Oranları (2005-2020)

Ülke	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Hollanda	6.155	6.400	6.689	6.526	7.713	7.665	7.363	6.918	6.788	6.936	7.595	7.100	8.341	7.967	8.483	9.053
Yeni Zelanda	14.822	14.366	14.279	13.386	12.437	11.435	10.857	11.667	11.207	11.698	11.710	11.543	11.826	12.074	12.440	12.419
Norveç	9.448	8.855	9.349	8.893	9.928	9.900	9.715	9.720	9.912	9.857	10.774	10.741	10.289	9.981	10.380	11.262
Polonya	4.284	4.609	5.176	5.292	4.531	4.347	4.335	4.473	4.507	4.600	4.662	4.833	4.981	5.310	5.317	5.185
Portekiz	5.041	5.113	5.315	5.381	5.502	5.366	5.968	5.817	7.695	7.698	7.316	6.763	6.432	6.488	6.347	6.915
Slovakya	2.963	2.886	2.881	3.055	2.798	2.624	2.805	2.885	2.922	2.983	3.089	3.306	3.379	3.601	3.764	3.790
Slovenya	5.445	5.672	5.472	5.751	5.700	5.554	5.549	5.640	5.073	5.066	5.088	5.239	5.093	5.364	5.266	5.399
İspanya	6.551	6.977	7.505	7.013	6.608	6.909	7.179	7.463	7.569	7.702	7.322	7.224	7.387	7.677	7.872	8.699
İsveç	15.601	14.753	13.988	13.193	12.686	12.058	11.669	11.942	12.198	12.198	12.526	13.255	13.325	12.916	12.281	12.396
İsviçre	8.381	8.028	8.018	7.951	8.319	8.135	8.074	8.132	8.053	7.997	8.258	8.248	8.269	8.228	8.362	8.469
Türkiye	3.405	3.642	3.880	3.793	3.820	3.459	3.474	3.572	3.497	3.596	3.648	3.678	3.587	3.698	3.768	3.147
İngiltere	9.342	9.484	9.777	9.723	9.418	9.154	9.213	8.810	8.794	8.594	8.797	8.856	8.970	9.000	9.040	9.460
Amerika	9.188	9.726	10.219	10.140	7.862	8.128	9.230	9.205	9.880	10.105	10.597	10.418	10.449	10.102	10.255	10.487
OECD Ortalaması	7.637	7.651	7.779	7.717	7.465	7.241	7.315	7.534	7.675	7.797	7.864	7.808	7.890	7.935	8.045	8.200

Kaynak: <https://data.oecd.org/tax/tax-on-personal-income.htm#indicator-chart>

Ülkeler ekonomik, mali ve sosyal amaçlarla vatandaşlarından vergi toplamaktadırlar. Gelir vergisi aslında vergi ödeme gücünün göstergesidir. Kişiler elde ettiği gelirler nispetinde vergiye tabi tutulmaktadırlar. Gelir vergisinin toplam vergilerin içindeki payı ile gayrisafi yurtiçi hasıla içindeki payı ülkelerin gelişmişlik seviyelerini de göstermektedir. Çağdaş bir vergi sisteminde mutlaka Gelir vergisi bulunmalıdır. Çünkü Gelir Vergisi ödeme gücünü dikkate alan, öznel, bireylerin medeni ve kişisel durumlarına göre farklılaşabilen ve verginin temel ilkelerine uygun karakterde bir vergi türüdür (Akdoğan, 2009). Gelir Vergisinin toplam vergi geliri içerisindeki payı ülkelerin gelişmişlik seviyelerini göstermektedir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bu pay düşük, gelişmiş ülkelerde ise yüksektir. Tablodaki veriler ışığında gelişmiş ülkelerde gelir vergisinin de bulunduğu dolaysız vergilerin toplam vergiler içerisindeki ağırlığı yıldan yıla atırılmakta iken, gelişmemiş veya az gelişmiş ülkelerde ise bu durum dolaylı vergiler lehine olduğu gözlemlenmiştir (E.Talaşlı, 2008).

Yukarıdaki tabloda ülkemizde içinde bulunduğu OECD ülkelerinin 2005-2020 yılları arası Gelir Vergisi gelirlerinin GSYH içerisindeki payı yıllar itibariyle yer almaktadır. Buna göre 2005 yılında Gelir Vergisi gelirleri OECD ülkelerinde ortalama %7,63'tür. OECD ortalamasının üzerinde bulunan ülkeler arasında Danimarka, İsveç, Yeni Zelanda, İrlanda, Finlandiya, Belçika, Avustralya, Kanada, İtalya, Fransa,

Norveç, İngiltere, İzlanda, Avusturya ve İsviçre yer almaktadır. Bu ülkeler arasında en yüksek Gelir Vergisi gelirine sahip ülke %23,97 ile Danimarka'dır. Aynı yıl için OECD vergi yükü ortalamasının altında kalan ülkeler Yunanistan, Polonya, Slovakya, Slovenya Çek Cumhuriyeti ve Türkiye'dir. Bu ülkeler arasında en düşük Gelir Vergisi geliri elde eden ülkelerden biri olan Türkiye'nin oranı %3,40'dır. 2020 yılında ise vergi yükü OECD ülkelerinde ortalama %8,20'dir. OECD ortalamasının üzerinde bulunan ülkeler arasında 2005 yılında olduğu gibi Danimarka, İsveç, Yeni Zelanda, İrlanda, Finlandiya, Belçika, Avustralya, Kanada, İtalya, Fransa, Norveç, İngiltere, İzlanda, Avusturya ve İsviçre yer almaktadır. Ancak bu ülkelere ilave olarak İspanya ve Hollanda'da eklenmiştir. Aynı yıl için OECD vergi yükü ortalamasının altında kalan ülkeler Meksika, Macaristan, Litvanya ve Türkiye gibi ülkeler bulunmaktadır. Bu ülkeler arasında en yüksek vergi yüküne sahip ülke %25,23 ile Danimarka'dır. Bu ülkeler arasında en düşük vergi yüküne sahiplerden biri ise ülke ise %3,14 ile Türkiye'dir. OECD ülkelerinin genelinde 2005 ile 2020 arasındaki Gelir Vergisi gelirleri kıyaslandığında Türkiye, Yeni Zelanda, İsveç, Belçika, İrlanda, Slovenya ve Macaristan dışındaki tüm ülkelerde Gelir Vergisi gelir oranı artmıştır. Burada önemli olan nokta zaten Yeni Zelanda, İsveç, Belçika gibi ülkelerin OECD ülke ortalamalarının üstünde olmasıdır. 2020 yılı itibarıyla OECD ülkelerindeki ortalama vergi yükü oranı %8,20 iken ülkemizde bu oran oldukça düşük ve %3,14'tür. 2005-2020 yılları arasında Türkiye'de Gelir Vergisi ortalaması pek değişmemiştir. Hatta 2020 yılında 2005 yılındaki Gelir Vergisi oranı daha da düşüktür.

4.5.3. Türkiye'nin ve OECD Ülkelerinin Kurumlar Vergisi Yönünden Değerlendirilmesi

Kurum kazançlarından alınan vergi, işletmelerin net kazançları (brüt gelir eksi izin verilen vergi indirimleri) üzerinden alınan vergiler olarak tanımlanır. Ayrıca işletmelerin sermaye kazançları üzerinden alınan vergileri de kapsar. Bu gösterge bir bütün olarak hem GSYİH hem de toplam vergilendirme yüzdesi olarak ölçülür.

Tablo 16: Türkiye ve OECD Kurumlar Vergisi Oranları (2005-2020)

Ülke	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Avusturalya	5.77	6.28	6.67	5.66	4.59	4.52	5.00	4.97	4.76	4.43	4.19	4.48	5.21	5.40	4.74	---
Avusturya	2.14	2.10	2.33	2.37	1.63	1.86	1.99	2.00	2.15	2.10	2.23	2.35	2.47	2.71	2.71	2.08
Belçika	3.16	3.49	3.42	3.29	2.34	2.55	2.84	3.01	3.10	3.12	3.27	3.40	4.07	4.30	3.72	3.31
Kanada	3.38	3.77	3.44	3.23	3.37	3.25	3.16	3.17	3.28	3.35	3.41	3.77	3.89	4.09	4.16	4.24
Şili	4.58	6.29	6.67	5.12	4.25	3.99	4.93	5.82	4.38	4.17	4.29	4.22	4.26	4.67	4.89	4.70
Kolombiya	3.86	4.22	4.30	3.88	4.38	3.75	4.22	5.35	5.43	5.30	5.14	4.91	4.89	4.92	4.74	4.59
Kosta Rika	3.01	2.42	2.51	2.97	2.52	2.27	2.25	1.94	2.14	2.05	2.19	2.31	2.46	2.54	2.82	1.93
Çek Cumhuriyeti	4.13	4.37	4.46	4.03	3.37	3.21	3.19	3.31	3.39	3.50	3.57	3.73	3.69	3.62	3.51	2.87
Danimarka	3.44	3.69	3.16	2.56	1.91	2.27	2.18	2.61	2.80	2.85	2.83	2.86	3.25	2.75	3.14	2.62
Estonya	1.41	1.47	1.59	1.60	1.81	1.31	1.21	1.41	1.73	1.72	2.06	1.70	1.53	2.01	1.84	1.68
Finlandiya	3.19	3.25	3.72	3.33	1.92	2.42	2.60	2.10	2.35	1.91	2.15	2.21	2.71	2.54	2.53	2.10
Fransa	2.35	2.90	2.89	2.84	1.43	2.34	2.63	2.58	2.64	2.31	2.08	2.03	2.32	2.10	2.22	2.32
Almanya	1.75	2.18	2.19	1.91	1.33	1.50	1.69	1.72	1.77	1.73	1.72	1.97	2.02	2.13	2.00	1.65
Yunanistan	3.26	2.55	2.28	2.14	2.51	2.55	2.11	1.11	1.15	1.89	2.16	2.52	1.98	2.22	2.22	---
Macaristan	2.06	2.28	2.73	2.57	2.19	1.20	1.19	1.27	1.33	1.59	1.72	2.26	1.97	1.32	1.29	1.00
İzlanda	1.91	2.29	2.35	1.79	1.63	0.87	1.67	1.84	2.06	3.20	2.27	2.47	3.03	2.38	2.07	2.16
İrlanda	3.24	3.62	3.25	2.71	2.30	2.36	2.19	2.26	2.38	2.37	2.62	2.72	2.76	3.19	3.06	3.21
İtalya	2.24	2.76	3.13	2.92	2.37	2.28	2.17	2.38	2.55	2.17	2.03	2.13	2.08	1.86	1.97	2.10
Letonya	1.89	2.12	2.52	2.97	1.54	0.97	1.39	1.60	1.61	1.54	1.58	1.67	1.58	1.05	0.16	0.73
Litvanya	2.08	2.76	2.53	2.72	1.82	0.98	0.81	1.30	1.36	1.37	1.54	1.61	1.49	1.52	1.55	1.59
Lüksemburg	5.84	4.97	5.32	5.25	5.61	5.75	4.98	5.12	4.76	4.29	4.41	4.48	5.11	6.32	5.92	4.61
Meksika	1.42	1.61	1.89	1.74	1.58	1.85	2.07	1.82	2.41	2.52	3.19	3.48	3.51	3.44	3.29	3.60
Hollanda	3.40	3.42	3.40	3.27	2.13	2.28	2.16	2.10	2.16	2.54	2.67	3.35	3.28	3.50	3.69	3.09
Yeni Zelanda	6.05	5.57	4.80	4.32	3.34	3.70	3.95	4.52	4.37	4.17	4.41	4.88	4.59	5.01	3.90	4.62
Norveç	11.53	12.59	10.84	11.99	8.97	9.87	10.77	10.33	8.26	6.64	4.51	4.05	4.87	6.46	5.88	2.38
Polonya	2.13	2.38	2.72	2.68	2.24	1.94	2.02	2.09	1.78	1.75	1.84	1.83	1.93	2.09	2.21	2.27
Portekiz	2.64	2.87	3.49	3.55	2.77	2.75	3.14	2.75	3.25	2.85	3.12	3.04	3.20	3.31	3.11	2.73
Slovakya	2.66	2.84	2.91	3.04	2.46	2.43	2.38	2.33	2.85	3.28	3.66	3.48	3.46	3.29	3.03	2.51
Slovenya	2.73	2.92	3.18	2.46	1.80	1.84	1.65	1.23	1.19	1.41	1.46	1.59	1.78	1.93	1.97	1.32
İspanya	3.80	4.02	4.59	2.76	2.21	1.83	1.78	2.15	2.00	1.99	2.20	2.21	2.24	2.46	2.07	1.97
İsveç	3.48	3.44	3.49	2.80	2.79	3.24	3.03	2.53	2.62	2.66	2.91	2.73	2.78	2.85	3.01	2.79
İsviçre	2.17	2.65	2.71	2.84	2.71	2.58	2.71	2.67	2.68	2.68	2.86	3.02	2.94	3.05	3.11	3.06
Türkiye	1.64	1.40	1.55	1.69	1.79	1.79	1.92	1.83	1.59	1.57	1.42	1.64	1.69	2.09	1.83	2.08
İngiltere	3.38	3.42	3.24	2.88	2.51	2.85	2.72	2.52	2.42	2.42	2.28	2.58	2.64	2.57	2.30	2.32
Amerika	2.87	3.08	2.67	1.69	1.36	1.76	1.75	2.00	2.09	2.26	2.12	1.95	1.54	1.32	1.34	1.31
OECD Ortalaması	3.30	3.53	3.56	3.27	2.68	2.68	2.79	2.83	2.82	2.78	2.79	2.89	2.99	3.12	2.98	3.01

Kaynak: <https://data.oecd.org/tax/tax-on-corporate-profits.htm#indicator-chart>

Kurum kazançları üzerinden toplanan vergiler GSYH içerisindeki payları ve toplam vergi gelirleri içerisindeki payları sırasıyla yukarıdaki tabloda gösterilmiştir. 2005-2020 yılları arasındaki OECD ortalamalarına göre kurum kazançlarının vergi yükü 2005 yılında %3,30 iken 2020 yılında %3,01 olup bu oranın çok fazla dalgalanmadığı söylenebilir. Kurum Vergisi gelirlerinin kriz yılını takip eden yıllarda azaldığı görülmektedir. Ortalamaları itibarıyla Avusturalya, Lüksemburg ve Japonya’da kurumlar vergisinin yükü en üst sıralarda yer almaktadır. Avusturya ve Lüksemburg’un Kurumlar Vergisi payı OECD ortalamasının neredeyse iki katına

ulaşmaktadır. 2020 yılında Covid-19 salgını sebebiyle Kurumlar Vergisi paylarında azalma görülmektedir. İzlanda, Türkiye ve Almanya'nın ise bu sıralamada en az vergi yüküne sahip ülkeler olduğu görülmektedir. Türkiye sahip olduğu vergi yüküyle OECD ortalamasının yarısı kadar bir ağırlığa sahiptir. Türkiye'nin sahip olduğu Kurumlar vergi yükü, 2005 yılında %1.69, 2020 yılında % 2,08 olarak hesaplanmıştır. Kurumlar vergisi yükünün seyrinde Türkiye için özellikli bir durum 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ile vergi oranlarının % 20 belirlenmiş ancak yapılan geçici düzenleme ile % 22 olarak uygulanmıştır.

4.5.4. Türkiye'nin ve OECD Ülkelerinin Toplam Vergi Gelirlerinin Değerlendirilmesi

Vergi geliri, gelir ve kazanç üzerinden alınan vergiler, sosyal güvenlik katkı payları, mal ve hizmetler üzerinden alınan vergiler, bordro vergileri, mülk mülkiyeti ve devri üzerinden alınan vergiler ve diğer vergilerden elde edilen gelirler olarak tanımlanmaktadır. GSYİH'nın yüzdesi olarak toplam vergi geliri, bir ülkenin çıktısının hükümet tarafından vergiler yoluyla toplanan payını gösterir. Devletin ekonominin kaynaklarını kontrol etme derecesinin bir ölçüsü olarak kabul edilebilir. Vergi yükü, alınan toplam vergi gelirlerinin GSYİH'ye oranı alınarak ölçülmektedir.

Tablo 17: Türkiye ve OECD Toplam Vergi Gelirlerinin Oranları (2005-2020)

Ülke	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Avusturalya	29.91	29.33	29.45	26.75	25.46	25.18	25.80	26.82	26.98	27.15	27.74	27.46	28.45	28.53	27.67	--
Avusturya	41.01	40.41	40.55	41.39	40.98	40.96	41.12	41.77	42.63	42.70	43.13	41.75	41.87	42.25	42.56	42.13
Belçika	43.36	43.22	42.92	43.59	42.70	42.88	43.51	44.33	45.04	44.76	44.13	43.32	43.85	43.87	42.70	43.07
Kanada	32.66	32.73	32.49	31.23	32.35	31.01	30.80	31.18	31.13	31.27	32.82	33.26	33.04	33.51	33.81	34.39
Şili	20.73	21.98	22.71	21.41	17.33	19.59	21.12	21.33	19.86	19.61	20.39	20.13	20.17	21.13	20.89	19.32
Kolombiya	18.26	19.27	19.30	19.03	18.82	18.10	18.93	19.72	20.02	19.55	19.90	19.08	18.98	19.27	19.70	18.72
Kosta Rika	21.77	22.05	23.14	23.69	22.11	22.13	22.65	22.57	22.98	22.61	22.95	23.49	22.98	23.19	23.58	22.89
Çek Cumhuriyeti	34.23	33.84	34.10	33.30	32.09	32.23	33.02	33.44	33.71	32.85	33.13	34.03	34.44	34.98	34.78	34.38
Danimarka	48.00	46.46	46.42	44.77	44.96	44.76	44.79	45.51	45.89	48.53	46.06	45.49	45.48	44.17	46.60	46.54
Estonya	29.76	30.44	30.98	31.24	34.95	33.20	31.49	31.70	31.67	32.13	33.32	33.52	32.55	33.05	33.53	34.51
Finlandiya	42.04	42.09	41.40	41.09	40.77	40.56	41.79	42.41	43.41	43.51	43.52	43.73	42.86	42.39	42.25	41.91
Fransa	42.90	43.27	42.55	42.33	41.53	42.15	43.33	44.36	45.37	45.45	45.28	45.37	46.07	45.88	44.88	45.43
Almanya	34.42	34.94	35.38	35.84	36.68	35.53	36.09	36.82	36.95	36.81	37.26	37.75	37.73	38.43	38.62	38.34
Yunanistan	31.87	31.05	31.80	31.80	30.75	32.31	34.26	36.34	35.94	36.30	36.63	38.91	39.29	40.00	39.48	38.78
Macaristan	36.47	36.39	39.29	39.38	38.83	36.90	36.42	39.00	38.52	38.44	38.70	39.08	37.86	36.82	36.47	35.68
İzlanda	39.32	39.55	38.34	34.20	31.20	32.14	33.20	33.95	34.32	37.11	35.14	50.29	37.13	36.45	34.84	36.09
İrlanda	30.04	31.43	30.85	29.09	28.07	27.72	27.79	28.11	28.67	28.73	23.17	23.55	22.58	22.35	21.90	20.20

Tablo 17: Türkiye ve OECD Toplam Vergi Gelirlerinin Oranları (2005-2020)
(Devamın)

Ülke	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
İtalya	39.05	40.46	41.56	41.60	41.97	41.70	41.64	43.62	43.83	43.33	42.96	42.24	41.91	41.73	42.41	42.91
Lüksemburg	37.75	35.69	36.19	36.76	38.31	37.63	37.10	38.40	38.20	37.50	36.16	36.33	37.45	39.47	38,95	38.27
Meksika	11.36	11.59	12.01	12.60	12.47	12.84	12.77	12.65	13.30	13.69	15.90	16.61	16.08	16.14	16.35	17.93
Hollanda	35.01	36.05	35.69	35,95	34.94	35.66	35.44	35.59	36.11	37.05	37.01	38.41	38.70	38.80	39.26	39.68
Yeni Zelanda	36.10	35.30	33.92	32.92	30.24	30.30	30.07	31.64	30.46	31.20	31.50	31.38	31.30	32.17	31.46	32.18
Norveç	42.55	42.71	42.01	41.27	41.11	41.80	41.92	41.41	39.82	38.75	38.42	38.88	38.78	39.37	39.91	38.61
Polonya	32.97	33.63	34.63	34.28	31.37	31.33	31.83	32.16	32.07	32.07	32.43	33.37	34.12	35.14	35.11	35.98
Portekiz	30.94	31.41	31.85	31.74	29.80	30.37	32.23	31.67	33.97	34.18	34.38	34.05	34.11	34.66	34.50	34.75
Slovakya	31.29	29.33	29.22	29.07	28.89	28.10	29.07	28.74	31.00	31.90	32.66	33.16	34.04	34.20	34.57	34.75
Slovenya	39.17	38.72	38.07	37.34	37.14	37.83	37.37	37.68	37.24	37.18	37.31	37.38	37.08	37.27	37.17	36.85
İspanya	35.24	36.00	36.41	32.10	29.68	31.28	31.19	32.37	33.12	33.89	33.84	33.60	33.87	34.66	34.68	36.62
İsveç	47.30	45.91	44.91	43.97	43.70	42.88	41.96	42.13	42.50	42.18	42.63	44.09	44.09	43.77	42.83	42.60
İsviçre	25.81	25.59	25.40	25.78	26.08	25.62	25.96	25.88	26.01	25.91	26.65	26.64	27.35	26.81	27.36	27.59
Türkiye	23.14	23.37	22.87	22.96	23.32	24.65	25.71	24.76	25.16	24.46	24.96	25.13	24.68	23.98	23.10	23.86
İngiltere	32.63	32.84	32.90	32.19	31.04	32.05	32.86	32.12	31.95	31.66	31.84	32.43	32.87	32.89	32.72	32.77
Amerika	26.10	26.77	26.73	25.64	22.91	23.37	23.76	23.92	25.48	25.88	26.22	25.88	26.79	24.89	24.97	25.54
OECD - Ortalaması	32.67	32.79	32.88	32.30	31.55	31.60	31.93	32.41	32.67	32.89	32.94	33.59	33.37	33.49	33.42	33.51

Kaynak: <https://data.oecd.org/tax/tax-revenue.htm>

Yukarıdaki tabloda OECD ülkelerinin 2005-2020 yılları arası toplam vergi gelirlerinin GSYH içerisindeki payı yıllar itibariyle yer almaktadır. Buna göre 2005 yılında vergi yükü OECD ülkelerinde ortalama %32,67'dir. OECD ortalamasının üzerinde bulunan ülkeler arasında Danimarka, İsveç, Belçika, Fransa, Norveç, Finlandiya, Avusturya, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Almanya, Çek Cumhuriyeti ve Polonya yer almaktadır. Bu ülkeler arasında en yüksek vergi yüküne sahip ülke %48 ile Danimarka'dır. Aynı yıl için OECD vergi yükü ortalamasının altında kalan ülkeler Kanada, İngiltere, Yunanistan, Portekiz, Avusturalya ve Türkiye'dir. Bu ülkeler arasında en düşük vergi yüküne sahiplerden biri ise ülke ise %23, 14 ile Türkiye'dir. 2020 yılında ise vergi yükü OECD ülkelerinde ortalama %33,51'dir. OECD ortalamasının üzerinde bulunan ülkeler arasında 2005 yılında olduğu gibi Danimarka, İsveç, Belçika, Fransa, Norveç, Finlandiya, Avusturya, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Almanya, Çek Cumhuriyeti ve Polonya yer almaktadır. Ancak bu ülkelere ilave olarak Kanada, Yunanistan, Portekiz'de eklenmiştir. Aynı yıl için OECD vergi yükü ortalamasının altında kalan ülkeler Meksika, Kolombiya, Şili, İzlanda ve Türkiye'dir. Bu ülkeler arasında en yüksek vergi yüküne sahip ülke %46,54 ile Danimarka'dır. Bu ülkeler arasında en düşük vergi yüküne sahiplerden biri ise ülke ise %23,86 ile Türkiye'dir.

OECD ülkelerinin genelinde 2011 yılında bir önceki döneme göre toplam vergi yükleri artış göstermiştir. Ayrıca 2011 ile 2020 arasındaki vergi yükleri kıyaslandığında Türkiye, Slovenya, İsveç, Şili, Macaristan, İrlanda ve İsrail dışındaki tüm ülkelerde vergi yükü artmıştır. 2020 yılı itibarıyla OECD ülkelerindeki ortalama vergi yükü oranı %33,51 iken ülkemizde bu oran oldukça düşük ve %23,9 dur. 2005-2020 yılları arasında Türkiye’de ortalama vergi yükü pek değişmemiştir. Yalnızca 2011 ve 2013 yılları arasında %25 gibi oranlara ulaşmış ancak 2020 yılında %23,86 ile neredeyse 2005 yılındaki vergi yükü oranlarına geri dönüş göstermiştir. Burada dikkat edilmesi gereken husus, her ne kadar Türkiye, diğer gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi vergi yükü düşük olsa da özellikle KDV ve tüketim vergilerinin toplam vergi gelirleri içindeki payı OECD ortalamasının üzerindedir. Bu durum aslında dolaysız vergi olarak nitelendirilen vergilerde, yükün düşük olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle vergi adaleti konusu gelişmekte olan ülkelerin önemli sorunları arasında yer alır.

Genel olarak Türkiye’deki toplam vergi yükü OECD ortalamasından oldukça düşük ve hatta çoğu zaman en düşük vergi yüküne sahip ülkeler arasında yer almaktadır. Vergi türleri açısından bakıldığında ise Türkiye’nin vergi yükünde OECD ülkelerine en çok yaklaştığı vergi türü mal ve hizmetler üzerinden alınan vergi yükü olan dolaylı vergilerdir. Bu bağlamda Türkiye’de vergi yükünün dolaysız vergilerden ziyade dolaylı vergiler üzerinde daha baskın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Toplam vergi yükü açısından OECD ülkelerine kıyasla çok daha düşük olan Türkiye’de özellikle dolaylı vergilere uygulanan yüksek oranlar aslında Türkiye’de vergi yükünün adaletli bir biçimde dağılmadığını göstermektedir. Bu durum mali amaçlar olan ekonomide büyüme ve kalkınma ile gelir dağılımında adalet ve istikrar gibi hedeflere ulaşmaya engel olmaktadır.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Gelir dağılımında adaleti sağlamak her ülkenin ulaşmaya çalıştığı mali bir hedeftir. Gelir dağılımını etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Her ülkenin kendi iç dinamikleri bulunmaktadır. Bu sebeple her ülkenin çözmesi gereken gelir eşitsizliği sorunları farklıdır. Ülkelerin doğal kaynakları, sermayesi ve piyasaları gelir dağılımı etkilemektedir.

Bu çalışmada gelir dağılımını etkileyen vergi politikaları üzerinde durulmuştur. Ülkemizde uygulanan dolaylı ve dolaysız vergiler politikaları incelenmiş ve yıllar itibariyle verileri ele alınmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde dolaylı vergilerin toplam gelir içerisindeki payı yüksek olduğu görülmektedir. Gelişmiş ülkelerde ise dolaysız vergilerin gelir içerisindeki payının yüksek olduğu söylenebilir. Gelişmiş ülkelerde dolaysız vergilerden elde edilen hasılatın yüksek olmasının sebebi ülkelerin ekonomik gücü ve vergi sisteminin oturmuş olmasıyla ilgilidir. Dolaylı vergiler kısa vadeli gelir kaynağı iken dolaysız vergiler uzun vadede gelir kaynağıdır. Ülkemizde dolaysız vergiye kıyasla daha fazla dolaylı vergiye yönelik politikaların uygulandığı ve gelir dağılımının gitgide daha da bozulduğu gözlemlenmiştir.

Gelirin dağılımı her ülke ekonomisi için devamlılık arz eden bir sorundur. Gelirin dağılımındaki eşitsizliğe sebep olan birçok etken bulunmaktadır. Bu etkenlerin en önemlilerinden biri de şüphesiz uygulanan vergi politikalarıdır. Bir politika aracı olan vergiler gelir dağılımının düzenlenmesinde başlıca rol oynamaktadır. Ülkemizde içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkelerde dolaylı vergilerin ağırlıklı olduğu görülmektedir. Bunun temel sebebi gelişmekte olan ülkelerin ekonomik anlamda hassas bir yapıda olmasıdır. Ülkemizde ekonomik dengeler anlık olarak değişebilmekte bu sebeple kısa vadede tahsili ve takibi daha kolay olan dolaylı vergilere ağırlık verilmektedir.

Ülkemizde uygulanan gelir vergisi artan oranlı bir tarifeye sahiptir ve elde edilen kazanç ve iratlar üzerinden alınır. Burada önemli olan kişilerin ödeme gücünün dikkate alınmasıdır. Zira servet vergileri de artan oranlı bir yapıya sahiptir ve kişilerin mal

varlığına ilişkin olarak alınmaktadır. Böylelikle mükellefler gelirleri ve servetleri nispetinde vergi ödemektedirler. Kurumlar vergisinde ise sabit oran uygulanmakta ancak kurumlardan bireylere dağıtılan karlara yine artan oranlı gelir vergisi uygulanmaktadır. Bu vergilerin en önemli özelliği ise yansıtılmamasıdır. Bu sebeple uygulanan gelir vergisi, kurumlar vergisi ve servet vergileri açısından gelir dağılımında olumlu etkiler yarattığı söylenebilir.

Gelir vergisinin şahsi olması, artan oranlı olması ve safi olarak hesaplanması gibi özellikleri nedeniyle vergi adaletine ulaşmada uygun bir araç olarak değerlendirilmesi mümkündür. Ülkemizde son 20 yılda tahsil edilen gelir vergisinin toplam tahsil edilen vergi gelirleri içindeki ortalama oranı %23,4'tür. Bu oranın gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında bir hayli düşük olduğu ve ülkemizde toplanan vergide adaletin sağlanamadığı söylenebilir. Keza kurumlar vergisi içinde aynı şeyleri söylemek mümkündür. Ülkemizde son 20 yılda tahsil edilen kurumlar vergisinin toplam tahsil edilen vergi gelirleri içindeki oranı oldukça düşük ve ortalama %10,7'tür.

Dolaylı vergilerde ise mal ve hizmetler dikkate alınarak uygulanmaktadır. Bireylerin ödeme gücünün bir önemi bulunmamaktadır. Düşük gelirli bireyler ile yüksek gelirli bireyler aynı vergiyi ödediğinden vergi yükü de değişmektedir. Bu durum gelir dağılımındaki adaleti bozmaktadır. Dolaylı vergiler satın alınan mal ve hizmetler üzerindeki fiyata yansıdığından ekonomide enflasyonist ortama zemin hazırlamaktadır. Nitekim ülkemizin en önemli ekonomik sorunlarından biri de enflasyondur. Ülkemizde son 20 yılda tahsil edilen katma değer vergisinin toplam tahsil edilen vergi gelirleri içindeki oranı %32,6, özel tüketim vergisinin toplam tahsil edilen vergi gelirleri içindeki ortalama oranı %22,46'dır. Bu oranın gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında bir hayli yüksek olduğu söylenebilir. Özel Tüketim Vergisinin ve Katma Değer Vergisinin tahsilinin basit olması, toplama maliyetinin düşük olması, mali anestezi etkisi yaratması sebepleriyle ülkemizde vergi gelirleri içindeki payı büyüktür.

Çalışmamızda kayıt dışı ekonominin vergilendirilme durumu ve gelir dağılımına olan etkisi de değerlendirilmiştir. Vergi gelirlerinin artması amacıyla uygulanan vergi politikaları kayıt dışılığı artırmakta ve bu durum gelirin azalmasına sebep olmaktadır. Gelirin azalması gelir dağılımında adaleti sağlamak adına yapılan kamu hizmetlerini kısıtlamaktadır. Ülkemizde kayıt dışı ekonominin sebepleri mükelleflerin gelirlerini vergi ile paylaşmamak istememesi, vergi ahlakı ve bilincinin tam anlamıyla

oluşmaması, vergi oranlarının ve kesintilerinin yüksek olması, bazı vergi muafiyet ve istisnalarının amacından sapması, denetim yetersizliği, yaşanan ekonomik krizler olduğu söylenebilir. Yapılan araştırmalar neticesinde ülkemizde kayıt dışı ekonominin en büyük sebebinin uygulanan vergiler olduğu tespit edilmiştir. Özellikle kronik hale gelen bütçe açıklarının kapatılmasında vergi oranlarının artırılması yönünde politikalar uygulanmaktadır. Bu durum mükellef üzerindeki vergi yükünü arttırdığından mükellefler vergiden kaçırma ve kayıt dışılık yollarına başvurmaktadır. Gerek vergi politikalarının değişkenliği gerekse de mükelleflerin vergi bilincinin ülkemizde az olması sebebiyle vergi gelirleri reel anlamda azalmaktadır.

Çalışmamızda çıkarılan vergi aflarının gelir dağılımına etkisi incelenmiştir. Cumhuriyet tarihi boyunca ülkemizde sürekli vergi affı uygulanmıştır. Ülkemizde sadece 1980 yılından günümüze kadar 19 vergi affı getirilmiştir. Ekonomik, politik ve sosyal sebeplerin yanı sıra bütçe açıklarını kapatmak, enflasyon dönemlerinde devletin kaynak sağlama amaçlarıyla da uygulanmıştır. Vergi aflarının hem olumlu hem de olumsuz yönleri bulunmaktadır. Burada önemli olan vergi aflarının çıkarılma amacıdır. Vergi affı ekonomik krizlerin akabinde çıkarılarak mükelleflere ödeme kolaylığı, piyasaya hareketlilik getirme amacı taşıyorsa veya yeni bir vergi sistemi oluşturabilme amacı ile uygulanacaksa vergi affı vergisel anlamda olumludur. Bu bağlamda çıkarılan vergi afları kısa dönemde tahsil edilemeyen vergiler için tahsil imkanı yaratır. Vergi incelemedeki yetersizlikler bertaraf edilmiş olur. Süreç içinde kamu hizmetlerinin aksaması engellenerek finansman sağlanır. Ancak vergi afları politik kaygılarla, herhangi bir vergi sistemi değişikliği amacı gütmeksizin uygulanıyorsa veya kısa vadeli gelir elde etmek amacını taşıyorsa vergi afları vergisel anlamda olumsuzdur. Bu şekilde uygulanan vergi afları kısa vadede vergi tahsilatını arttırsa da uzun vadede devlet, alacaklarının büyük bir kısmından vazgeçtiği için kamu hizmetlerini, gelir dağılımında etkinliği sağlanmak adına verdiği sosyal ve mali transferleri sınırlama yoluna gitmekte ve geliri az olan bireylere daha az yardım yaparak gelir dağılımının daha fazla bozulmasına sebep olmaktadır.

Çalışmamızda Özel tüketim Vergisi'nin sürekli olarak tabanının genişletilmesi ve arttırılmasının gelir dağılımına olan etkileri üzerinde durulmuştur. 2002 yılında uygulamaya konulan 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu bu bağlamda Avrupa Birliği ile artacak olan ticaretin kolaylaşmasını sağlamak amacıyla yürürlüğe konulmuştur. Ancak yıllar itibariyle kapsamı artan Özel Tüketim Vergisi ülkemizde

adaletsizliğe yol açmıştır. OECD ülkeleri ile ülkemizde uygulanan Özel Tüketim Vergisi gerekçeleri aynı olsa da mal farklılaştırılması nedeniyle aynı sonuçlara ulaşmamıştır. OECD ve Avrupa Birliği ülkelerinde ÖTV sadece lüks tüketim mallarına uygulanmakta iken ülkemizde motorlu taşıtlar, televizyon, parfüm, cep telefonu gibi temel ihtiyaçlara da uygulanmaktadır. Bu bağlamda ülkemizde uygulanan Özel Tüketim Vergisi'nin kanunun gerekçesinde belirtilen amaçlarından saptığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Ülkemizde son yıllarda mali açıkların kapatılması amacıyla sürekli olarak Özel Tüketim Vergilerinin artırılması politikası uygulanmaktadır. Bir diğer ifade ile bütçenin denkleştirilmesi hususunda kolayca kaçılmaktadır. Özel tüketim vergisi de diğer dolaylı vergiler gibi yansıtılabilme özelliğine sahiptir. Vergiye tabi mallardan yaralanan herkes gelirine bakılmaksızın aynı vergiyi ödemektedir. Bu vergilemede vergi mükellefi ile vergiyi yüklenen kişiler farklıdır. Yani vergi dolaylı olarak tahsil edilmektedir. Mal alınırken vergi nihai tüketici tarafından ödenmekte maldan yararlanan kişinin ödeme gücüne bakılmamaktadır. Bu yönüyle özel tüketim vergileri gelir dağılımı bozmaktadır.

KAYNAKLAR

- Akdoğan, A. (2007). *Kamu Maliyesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akdoğan, A. (2009). *Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi*. Ankara: Gazi Kitabev.
- Aksoy, Ş. (1998). *Kamu Maliyesi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Aktan, C. C. (2002). “Bir Piyasa Başarısızlığı Nedeni Olarak Gelir. [Http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-piyasa](http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-piyasa). adresinden alındı
- Aktan, C. C. (2002). *Bir Piyasa Başarısızlığı Nedeni Olarak Gelir Dağılımında Adaletsizlik ve Yoksulluk Sorunu: Kamu Ekonomisinin Rolü ve Kamu Politikası Araçları*. [Http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-piyasa](http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-piyasa). adresinden alındı
- Aktan, C. C. (2007). Bir Piyasa Başarısızlığı Nedeni Olarak Gelir Dağılımında Adaletsizlik ve Yoksulluk Sorunu: Kamu Ekonomisinin Rolü ve. *Çimento İşveren Dergisi*. [Http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-piyasa](http://www.canaktan.org/ekonomi/yoksulluk/birinci-bol/aktan-piyasa). adresinden alındı
- Arslan, M. (2012). *Türk Vergi Sistei*. Bursa: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Ataç, B. (2009). *Maliye Politikası*. Eskişehir.
- Aygün, R. (2006). Vergi Afları ve Vergi Uyumuna Etkisi. *Vergi Dünyası*.
- Bingöl, İ. (1993). Ülkemizde Anayasa Hareketleri. *Atak Ofset Yayınları*.
- Bülbül, A. E. (2016). *Kamu Maliyesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- CURAL, M. (2009). OECD Ülkelerinde Gelir Dağılımının 1980 Sonrası Gelişimi ve Eşitsizliği Azaltıcı Müdahaleler. *ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ İİBF DERGİSİ*.
- Çağan, N. (1972). Türk Hukukunda Vergi Cezalarının Affı. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*.
- Çetin, G. (2007). *Vergi Aflarının Vergi Mükelleflerinin Tutum ve Davranışları Üzerindeki Etkisi*. Manisa.
- D.Akgün. (1994). Vergi affının vergi gelirlerini arttırma ve vergi adaletindeki rolü. İzmir.
- Demir, M. v. (2017). Muhasebe meslek mensuplarının vergi aflarının etkinliğine ilişkin görüşleri.

- Devrim, f. (1996). Kamu Maliyesine Giriş. *Anadolu Matbaacılık*.
- Dönmez, R. (2002). Teoride ve Uygulamada Vergi Afları. *Yaklaşım Dergisi*.
- E.Talaşlı, H. v. (2008). Ülkelerin Ekonomik Gelişmişlik Seviyeleri ve Vergi Yapıları Arasındaki İlişki. *Maliye Dergisi*.
- Edizdoğan, N. (2007). *Kamu Maliyesi*. Bursa: Ekin Yayıncılık.
- Edizdoğan, N. (2013). *Kamu Maliyesi*. Bursa: Ekin Yayıncılık.
- Edizdoğan, N. (2018). *Kamu Maliyesi*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Ejder, H. L. (2000). Türkiye’de Vergi Politikaları.
- Eker, A. (1997). *Kamu Maliyesi*. İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Erdem, M. (2009). Kamu Maliyesi,. *Ekin Basın Yayın Dağıtım*.
- Erdoğan Öner, K. M. (2007). *Teoride ve Uygulamada Kamu Maliyesi*. İstanbul: Şefik Matbaası.
- Gelir İdaresi Başkanlığı. (2022). https://gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/CVI/Tablo_76.xls.htm. adresinden alındı
- gib. (2021). https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/user_upload/VI/GBG/Tablo_59.xls.htm. 2022 tarihinde Gelir İdaresi Başkanlığı. adresinden alındı
- Gider Vergileri Kanunu. (1956). Resmi Gazete.
- Herekman, A. (1989). *Kamu Maliyesi (Genel Vergi Kuramı Cilt-II)*,. Ankara: Sevinç Matbaası,.
- İlhan, G. (2007). Avrupa Birliği Özel Tüketim Vergisi Uyumlaştırması ve Türk. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*.
- Kamu Maliyesi Teorisi. (1981). *Sermet Matbaası*.
- Karabulut, K. (2005). Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*.
- Kargı, V. (tarih yok).
- Kargı, V. (2011). Türkiye’de Vergi Aflarının Vergi Gelirlerine Etkisi. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*.
- Karluk, R. (2014). *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş.,.
- Kazgan, G. (1993). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*. Remzi Kitabevi.
- Kazıcı, Z. (2005). Osmanlı’da Vergi Sistemi. *Bilge Yayınları*.

- Kitapçı, İ. (2014). Vergi Etiği, Vergi Psikolojisi: Verginin Sosyo-Psikolojik Teorisi. *Seçkin Yayıncılık*. Denizli.
- Korkmaz, E. (1982). *Vergi Yapısı ve Gelişimi*. İstanbul: Gür Ay Matbaası.
- Küsmenoğlu, İ. (2010). *Cumhuriyet Dönemi Vergi Tarihi Birinci Kitap*. Ankara.
- Öncel Mualla Çağan Nami, K. A. (2013). *Vergi Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Özbilen, Ş. (2010). *Kamu Maliyesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Öztürk, N. (2009). *İktisatta Bölüşüm*. Ankara: Palme Yayıncılık.
- Öztürk, N. (2012). *Maliye Politikası*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- ÖZTÜRK, N. (2015). Maliye Politikası. *Ekin Yayınevi*.
- Pehlivan, M. S. (2014). *Gelir Dağılımı Eşitsizliğine Devletin Müdahale Araçları*. Ankara: Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi.
- Pehlivan, O. (2010). *Kamu Maliyesi*. Trabzon: Derya Kitabevi.
- Rakıcı, C. (2008). Gelir Dağılımının Düzenlenmesinde Gelir Vergisinin Rolü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. İzmir.
- Saraç, Ö. (2010). Vergi Harcamaları ve İktisadi Etkileri. *Maliye Dergisi*.
- SUGÖZÜ, İ. H. (2010). Kayıt Dışı Ekonomiye Önlemede Vergi Politikaları. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*.
- Susam, N. (2016). *Kamu Maliyesi*. İstanbul: Beta Basım.
- Susam, N. (2016). *Kamu Maliyesi*. İstanbul: Beta Basım A.Ş.,.
- Şen, H. v. (2016). *Vergi Teorisi ve Politikası*. Ankara: Kalkan Matbaacılık.
- Şenyüz, D. (2013). *Kamu Maliyesi*. Bursa: Ekin Basım Yayın.
- Turhan, S. (1998). *Vergi Teorisi ve Politikası*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Türk, İ. (2010). *Kamu Maliyesi*. Ankara: Turhan Kitabevi Ofset Matbacılık Tesisleri.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (T.C. Resmi Gazete 982).
- Ulusoy, A. K. (2016). Eğitim Harcamalarının Gelir Dağılımına Etkisi: Türkiye’de Yükseköğretimin Gelir Eşitsizliğini. *Maliye Araştırmaları Dergisi*.
- Yılmaz, Y. (2019). Osmanlı Devleti’nde Vergi Sistemi ve Vergi Denetimi. *Hazine ve Maliye Bakanlığı*.
- Yüce, M. (2002). *Türkiye’de Gelir Dağılımı Bozukluğunun İzlenen Kamu Gelir ve Harcama Politikaları ile Bağlantısı*. [Http://www.bilig.yesevi.net/PDFS/23.sayi.pdf](http://www.bilig.yesevi.net/PDFS/23.sayi.pdf). adresinden alındı

Zeynep ve Yurtsever, H. A. (2004a). Türkiye’de Mali Affin Nedenleri, Etkileri ve Sonuçları. *Yaklaşım Dergisi*.

